

T.C
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE EKOTURİZM UYGULAMALARI VE
EKONOMİYE KATKILARI

Yüksek Lisans Tezi

Birol KOLCU

Danışman

Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

Nevşehir

Temmuz 2023

T.C
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE EKOTURİZM UYGULAMALARI VE
EKONOMİYE KATKILARI

Yüksek Lisans Tezi

Birol KOLCU

Danışman

Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

Nevşehir

Temmuz 2023

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Birol KOLCU

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Türkiye’de Ekoturizm Uygulamaları ve Ekonomiye Katkıları” adlı Yüksek Lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Birol KOLCU

Danışman

Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

İktisat Ana Bilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

KABUL VE ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK danışmanlığında Birol KOLCU tarafından hazırlanan “Türkiye’de Ekoturizm Uygulamaları ve Ekonomiye Katkıları” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

..... / /

JÜRİ

İMZA

Danışman :

.....

Üye :

.....

Üye :

.....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun / / tarih ve sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

..... / /

..... Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Lisans ve yüksek lisans eğitimimde yanımda olan sevgili aileme teşekkür ederim. Bu tezi yazmamda büyük emeği ve destekleri olan sevgili hocam Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK'e teşekkür ederim. Tezimi okuyan ve yorum ve katkılarıyla destek veren hocalarım Doç. Dr. Aslıhan NAKİBOğLU ve Dr. Öğr. Üyesi Volkan HAN'a teşekkür ederim.

TÜRKİYE'DE EKOTURİZM UYGULAMALARI VE EKONOMİYE KATKILARI

Birol KOLCU

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana
Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Temmuz, 2023**

Danışman: Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

ÖZET

Bu araştırmanın amacı son dönemlerde tüketim kültürüyle birlikte açığa çıkan kaynak sıkıntısını önlemek amacıyla oluşan sürdürülebilir turizmi ele alarak sürdürülebilir turizm kapsamında açığa çıkan ekoturizmin, Türkiye'deki uygulamaları ve Türkiye ekonomisine katkılarını incelemektir. Araştırmanın konusu olarak turizm kapsamında sürdürülebilir turizm alanında en son trend olarak ekoturizmin açığa çıkması ve günümüzde devamlılığı sürdürmesi üzerine ekoturizm kavramı ele alınmıştır. Ekoturizmin Türkiye'de farklı bölgelerde ve birçok çeşitlilikte var olması, bulunduğumuz çevre koşullarını daha iyi ele alabilmek ve daha fazla kaynağa ulaşabilmek amacıyla ekoturizmin Türkiye bölgesindeki yansımaları incelenmiştir.

Araştırma kapsamında turizm kavramı, ekoturizm kavramı, ekoturizmin özellikleri, önemi ve faaliyetleri, ekoturizmin Türkiye'de ve dünyadaki gelişimi, Türkiye'de ekoturizmin doğal çevre, sosyal çevre ve ekonomik çevre üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Son olarak araştırmada ekoturizmin Türkiye ekonomisine katkısı bakış açısıyla ayrı olarak incelenmiştir. Araştırmada literatür taraması gerçekleştirilerek basılı ve elektronik dergi, makale kitap vb. birçok yerli ve yabancı kaynak incelenerek araştırmanın teorik bölümleri oluşturulmuştur. Sürdürülebilir turizm alanında açığa çıkan ekoturizmin araştırmada incelenmesi literatüre katkı açısından önem arz etmektedir. Ekoturizm dünya çapında etki gösteren ve birçok ülke tarafından uygulanan sürdürülebilir bir turizmdir. Bu bağlamda ülkemizde de etki göstermesi ve araştırmada ele alınması ekoturizm alanında Türkiye'de kaynak oluşturmaktadır. Ekoturizm sürecinin hala devam etmesi araştırmanın hem günümüze hem de geleceğe kaynak olması açısından önemlidir. Ekoturizmin Türkiye ile ele alınması ve ekonomik boyutunun incelenmesi literatüre katkı açısından önemlidir.

Araştırmanın en sonunda Türkiye'nin farklı ekoturizm bölgelerinde yapılan akademik çalışmalar ve raporlar incelenmiştir. Bu sayede Türkiye'deki ekoturizmin durumuna bütüncül bir şekilde yaklaşmak hedeflenmiştir. 10 farklı bölgede yapılan çalışmaları inceleyerek Türkiye'deki ekoturizm bölgelerinin ve faaliyetlerinin ortak noktaları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Sürdürülebilir Turizm, Ekoturizm

ECOTOURISM PRACTICES IN TURKEY AND THEIR CONTRIBUTIONS TO THE ECONOMY

Biröl KOLCU

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences, Department
of Economics, Master, July, 2023**

Supervisor: Prof. Dr. Serdar ÖZTÜRK

ABSTRACT

The aim of this research is to examine the practices in Turkey and its contributions to the Turkish economy of ecotourism, which has emerged within the scope of sustainable tourism, by addressing the sustainable tourism that has emerged in order to prevent the resource shortage that has recently emerged with the consumption culture. As the subject of the research, the concept of ecotourism has been discussed on the emergence of ecotourism as the latest trend in the field of sustainable tourism and its continuity today. The reflections of ecotourism in the Turkish region have been examined in order to have ecotourism in different regions and in many varieties in Turkey, to better handle the environmental conditions we are in and to reach more resources.

Within the scope of the research, the concept of tourism, the concept of ecotourism, the characteristics, importance and activities of ecotourism, the development of ecotourism in Turkey and in the world, the effects of ecotourism on the natural environment, social environment and economic environment in Turkey are discussed. Finally, in the research, the contribution of ecotourism to the Turkish economy has been examined separately from the point of view. By performing a literature review in the research, printed and electronic journals, articles, books, etc. The theoretical parts of the research were formed by examining many domestic and foreign sources. The study of ecotourism emerging in the field of sustainable tourism is important in terms of contributing to the literature. Ecotourism is a sustainable tourism that has a worldwide impact and is practiced by many countries. In this context, having an impact in our country and handling it in the research constitutes a resource in the field of ecotourism in Turkey. The continuation of the ecotourism process is important in terms of being a resource for the research both for the present and the future. Considering ecotourism with Turkey and examining its economic dimension are important in terms of contributing to the literature.

At the end of the research, academic studies and reports made in different ecotourism regions of Turkey were examined. In this way, it is aimed to approach the situation of ecotourism in Turkey in a holistic way. By examining the studies carried out in 10 different regions, the common points of ecotourism regions and activities in Turkey were tried to be determined.

Keywords: Tourism, Sustainable Tourism, Ecotourism

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK.....	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR.....	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
GRAFİKLER	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL OLARAK TURİZM ve EKOTURİZM

1.1 Turizm Kavramı ve Tarihçesi	6
1.2. Türkiye’de Turizm	8
1.3. Ekoturizmin Tanımı ve Özellikleri	11
1.4. Ekoturizmin Çıkışı ve Gelişimi.....	17
1.5. Ekoturizmin Önemi.....	19
1.6. Ekoturizmin Amaçları ve İlkeleri.....	21

İKİNCİ BÖLÜM

EKOTURİZM İÇERİSİNDE BULUNAN FAALİYET TÜRLERİ

2.1. Yayla Turizmi	25
2.2. Doğa Yürüyüşü (Trekking)	26
2.3. Kuş Gözlemciliği (Ornitoloji)	27
2.4. Dağ Turizmi	27
2.5. Mağara Turizmi.....	28
2.6. Tarım (Agro) ve Çiftlik Turizmi	29
2.7. Botanik Turizmi (Flora (Bitki) Gözleme)	30
2.8. Atlı Doğa Yürüyüşü	30
2.9. Av Turizmi	30
2.10. Yaban Hayat (Fauna) Gözlemciliği	31
2.11. Sportif Olta Balıkçılığı.....	31
2.12. Bisiklet Turu.....	31
2.13. Fotoğrafçılık (Foto Safari)	32
2.14. Akarsu Turizmi (Rafting-Kano).....	32
2.15. Yamaç Paraşütü.....	33
2.16. Balon Turizmi	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKOTURİZMİN TÜRKİYE'DEKİ KATKILARI

3.1. Ekoturizmin Türkiye'deki Gelişimi ve Uygulamaları	35
3.2. Ekoturizmin Gelişimi ve Dünya Üzerindeki Uygulamaları.....	43
3.3. Ekoturizmin Etkileri.....	46

3.3.1. Ekoturizmin Doğal Çevre Üzerindeki Katkıları.....	46
3.3.2. Ekoturizmin Sosyal Çevre Üzerindeki Katkıları.....	53
3.3.3. Ekoturizmin Ekonomik Çevre Üzerindeki Katkıları.....	56

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE EKOTURİZM BÖLGELERİNİN İNCELENMESİ VE EKONOMİYE KATKILARI

4.1. Literatür Taraması.....	59
4.2. Bademler Köyü	62
4.3. Fırtına Deresi Havzası.....	62
4.4. Konya’nın Ekoturizm Rotaları.....	62
4.5. İhlara Vadisi.....	62
4.6. Dikili İlçesi.....	63
4.7. Trabzon	63
4.8. Isparta.....	63
4.9. Doğu Karadeniz	64
4.10. Oltu ve Olur İlçeleri	64
4.11. Bartın.....	64
4.12. Ekoturizmin Türkiye Ekonomisine Katkıları.....	65
SONUÇ.....	65
KAYNAKÇA	68

KISALTMALAR

COVID-19

TDK

TÜRSAB

UNWTO

WTO

Yeni Koronavirüs Hastalığı

Türk Dil Kurumu

Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği

Dünya Turizm Örgütü

World Tourism Organization

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Ekoturizm girişimlerinin yerel topluluklar üzerindeki etkilerini belirleme çerçevesi

Tablo 1.2. Ekoturizmin İlkeleri

Tablo 2.1. Yayla Turizm Merkezleri Bulunan İller

Tablo 2.2. Kuş gözlemciliğinin olumlu ve olumsuz yönleri

Tablo 3.1. Kuş Gözlemciliği Alanları

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Sürdürülebilir Turizm

Şekil 1.2. Ekoturizm ve Sürdürülebilirlik, Koruma ve Gelişme Arasındaki İlişki

Şekil 1.3. Ekoturizm Anlamının Evrimi

Şekil 2.1. Ekoturizm Aktivitelerinin Sınıflandırılma

Şekil 5.1 Türkiye'deki Ekoturizm Yönetim Alanları

GRAFİKLER

Grafik 1.1. Yıllara Göre Turizm Belgeli Konaklama Tesislerinin Sayısı

Grafik 1.2. Yıllara Göre Belediye Belgeli Konaklama Tesislerinin Sayısı

Grafik 1.3. Yıllara Göre Ülkemize Gelen Yabancı Sayısı

Grafik 1.4. Geliş Amaçlarına Göre Yurtdışı ikametli Vatandaşların Seyahat Oranları

Grafik 5.1 Net Turizm Gelirinin GSYH'ya Oranı

GİRİŞ

İnsanlık tarihi ilkel dönemlerde konargöçer bir hayat yaşamış ve bu bölgesel değişimler yerleşik hayatla birlikte de devam etmiştir. Bireylerin iş, sağlık, gezi, sportif vb. amaçla bir bölgeden başka bir bölgeye doğru gerçekleştirdiği yer değiştirme hareketi turizm olarak adlandırılmaktadır. Turizm de her alanda olduğu gibi fazla tüketimin kurbanı olmuştur. Özellikle sanayi devrimi ve beraberinde getirdiği bilişim devrimi ile birlikte insanların tüketim kültürünün fazlalaşması kaynakların azalmasına neden olmuştur. Bireylerin köyden kente göçmesi ve iş alanlarının yoğun olması sebebiyle özellikle resmi tatillerde turizmde yığılmalar meydana gelmektedir. Bunun yanı sıra küreselleşmiş dünyada bireyler birçok amaçla hem ulusal hem de uluslararası turizm gerçekleştirmektedir. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü'nün (UNWTO) 2017 yılında ilan ettiği Uluslararası Kalkınma için Sürdürülebilir Turizm Yılı ile sürdürülebilir kalkınma hedeflerini açıklamış ve bu sürdürülebilirlik arasında turizm de yer almıştır. UNWTO sürdürülebilir turizm hedeflerinde fazla tüketimin neden olduğu kaynakların tüketilmesinin önüne geçmeyi amaçlamıştır.

Turizm dünyanın en büyük sektörlerinden birisidir. Fakat bu büyüklük ve ulaşılabilirlik turizm kaynaklarını tehdit etmektedir. Dünya'da birçok alanda ortaya çıkan sürdürülebilirlik, turizmde de kendini göstermiş ve beraberinde ekoturizmi açığa çıkarmıştır. Ekoturizmi destekleyen uluslararası organizasyonlar ve devletlerin yerine getirmesi gereken bazı ana prensipler bulunmaktadır. Bunlar; ekoturizm stratejilerinin oluşturulmasına yardımcı olmak, ekoturizmin planlanması sürecini yönetmek, ekoturizmle ilgili belirli kurallar oluşturmak ve çeşitliliği artırmak, pazarlama ve tanıtım faaliyetlerini yürütmek ve ekoturizmin maddi ve ruhsal avantajlarını saptamaktır. Ekoturizm, doğaya dayalı bir turizm şeklidir ve kaynakların korunması ve artırılmasını, yerel toplulukların ekonomik gelişimine yardımcı olmayı ve çevresel olumsuzlukları minimize etmeyi hedefler. Ekoturizm, yerel topluluklar ve çevre için en fazla yarar ve en düşük zararı hedefleyen ve geleneksel turizm sorunlarıyla mücadele etmeyi hedefleyen alternatif bir turizm yaklaşımıdır. Özelliği bozulmamış

ve keşfedilmemiş yerlerin ortaya çıkması insanların merakını artırmış ve bu bölgelere yapılan seyahatlerin artmasına neden olmuştur. Sürdürülebilirlik kavramı 1980'lerin sonlarında ortaya çıkmış ve 2017 yılında turizmin kendine yer edinmeye başlaması, doğaya zarar vermeden yapılabilecek turizm çeşitlerini ön plana çıkarmıştır. Sürdürülebilir turizm; turizm kaynaklarının korunması ve geleceğe aktarılması olarak ifade edilebilir.

Doğa odaklı turizm faaliyetleri ekoturizm adı altında incelenmiş ve bu konuda birçok tanım yapılmıştır. Hetzel, ekoturizm kavramının çevresel etkiyi azaltmak, yerel kültüre saygı duymak, yerel halka yardım etmek ve ziyaretçileri teşvik etmek üzerine kurulu olduğunu belirterek, terimi ilk kullananlardan biri olarak kabul edilmektedir. En yaygın haliyle ekoturizm, doğal kaynakları tüketmeyen hatta yemeyen sürdürülebilir bir turizm hareketidir.

Araştırmanın amacı, turizm, ekoturizm gibi ana kavramları inceleyerek son zamanlara Türkiye'de de kendini gösteren ekoturizm hareketliliğinin Türkiye ekonomisine katkılarını incelemektir. Araştırma dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kavramsal çerçeve olarak turizm kavramı ve tarihçesi, Türkiye'deki turizm durumu, ekoturizmin anlamı ve nitelikleri, ekoturizmin ortaya çıkışı ve evrim sebepleri, ekoturizmin kıymeti, ekoturizmin hedefleri ve prensipleri olmak üzere altı ana kategoride incelenmiştir. İkinci bölümde ekoturizm kavramının içeriğine yer vererek ekoturizm kapsamında yer alan faaliyet türleri ele alınarak 16 alt başlıkta incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise ekoturizmin Türkiye'deki katkıları başlığı altında, ekoturizmin Türkiye'deki gelişimi ve uygulamaları, ekoturizmin gelişimi ve dünya üzerindeki uygulamaları, ekoturizmin doğal, sosyal ve ekonomik etkileri alt başlıkları ele alınmıştır. Ekoturizmin doğal, sosyal ve ekonomik çevre üzerindeki katkıları son bölümde üç alt başlıkta ele alınmıştır. Dördüncü bölümde Türkiye'de ekoturizm bölgelerinin incelenmesi gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda Türkiye'de ekoturizm adına 10 bölgede yapılan çalışmalar ele alınarak incelenmiş ve ekoturizmin Türkiye ekonomisine katkısı bakış açısıyla ele alınmıştır. Araştırma, teorik bir çalışma olmakla beraber, araştırma esnasında literatür taraması gerçekleştirilerek basılı ve elektronik kaynak taramaları araştırmaya kaynak oluşturulmuştur.

Ekoturizmin Türkiye’de ekonomik çevre üzerindeki katkıları bölümünde veri elde etmekte zorlanılmıştır. Bu sebeple bölgesel istatistikler elde edilememiştir. Bunun yanı sıra ekoturizm birçok faaliyeti içinde barındırmakta olup turizm verileri bu kadar detaylı bulunamamaktadır. Bu sebeple Türkiye’de genel turizm dallarında ekonomik katkı istatistiklerine yer verilirken ekoturizm verilerinde ekonomik istatistiklere bulunmasında zorluk yaşanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL OLARAK TURİZM ve EKOTURİZM

1.1 Turizm Kavramı ve Tarihçesi

Turizm yüzyıllardır var olmuş, farklı biçimlerde gerçekleşen bir faaliyettir. Turizm aslında Fransızcadan dilimize geçen, *tourisme* kelimesinden türeyen en basit haliyle gezi anlamına gelen ve zevk için yapılan faaliyettir. Kelime aslında *tornus* olarak Latince'den türemiş ve birçok dile geçmiştir. Tornus, dönme anlamına gelmektedir. Gidenin geri yerine döndüğü bir hareketliliklerdir. Geçmişte bu süreç bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri ve ihtiyaçlarını giderebilmeleri için gerçekleştirdikleri hareketliliklerdir. Fakat teknolojik gelişmelerin yaşanmasıyla birlikte bireyler yerleşik hayata geçmiş ve hareketlilik bireylerin zevki üzerine gerçekleşmesi yönünde dönüşüme uğramıştır (Olalı, 1990: 4-5). Türk Dil Kurumu (TDK)'nin tanımına göre turizm, dinlenmek, eğlenmek, görmek ve tanımak gibi sebeplerle gerçekleştirilen seyahatler ile bir ülkeye veya bölgeye turist çekmek amacıyla ekonomik, kültürel ve teknik tedbirlerin alınması ve bu konuda yapılan çalışmaların genelini ifade eder. Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)'ne¹ göre turizm, ziyaretçilerin faaliyetlerini ifade eder.

Seyahat kelimesinin hareket etme anlamından ayrılan turizm, bireylerin kendi zevkleri üzerine topluluğundan, bölgesinden uzaklaşma olarak tanımlanır, Fakat bu uzaklaşma okul, iş gibi zorundalıkla barındırmamaktadır. Turizm de kendi içerisinde çeşitlilikler barındırmaktadır. (World Tourism Organization (WTO), 1997: 3-7).

Burlart ve Medlik (1981: 42) turizmin karakteristik özelliklerini beş maddede tanımlıyor;

1. Turizm, insanların çeşitli destinasyonlara hareket etmesinden ve orada kalmalarından kaynaklanmaktadır.

¹ UNWTO, <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms> (14.02.2022)

2. Tüm turizmde iki unsur vardır: destinasyona yolculuk ve destinasyondaki aktiviteleri içeren konaklama.
3. Seyahat ve konaklama, normal ikamet ve çalışma yeri dışında gerçekleşir, böylece turizm turistlerin seyahat ettiği ve konakladığı yerlerin yerleşik ve çalışan nüfuslarından farklı faaliyetlere yol açar.
4. Varış noktalarına hareket, birkaç gün, hafta veya ay içinde geri dönme niyetiyle geçici bir karakterdedir.
5. Destinasyonlar, daimi ikamet veya ziyaret edilen yerlerden ücretli bir iş bulma dışında başka amaçlarla ziyaret edilir.

Turizm insanlığın varoluşundan bu yana farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. İlk turizm faaliyetlerinin tam olarak ne zaman başladığı bilinmemekle birlikte elde bulunan kaynaklara göre M.Ö. 3000 yıllarında Mısırlıların yaptığı piramitler turizm için bir konaklama yeri olmuştur (Barutçugil, 1984: 27-28). Daha sonraları deniz yolculuğunun da artmasıyla birlikte turizm faaliyetleri genişlemiştir. Yunanların düzenlediği olimpiyatlara deniz yoluyla da ulaşım sağlayarak yapılan konaklamalar bu durumun en güzel örneği olmuştur. İstanbul'un fethine kadar ve günümüzde de devam eden bir farklı turizm türü de dini turizm olmuştur. İnsanların İslam'ı yaymak için seyahatler düzenlemesi ve Kâbe ziyaretleri dini turizmin öncüsüdür.

Geçmiş dönemlerde turizm daha çok ticaret, olimpiyat ve din üzerine gerçekleştiği görülmektedir. (Bayer, 1992: 12; Acuner, 2006: 15). Bunun yanı sıra fetihler ile birlikte elde edilen şehirlere yapılan farklı kültürler tarafından ziyaretler, kültür turizmini de beraberinde getirmiştir. Christoph Colomb, Magellan ve Evliya Çelebi gibi seyyarların keşif gezileri de turizm olarak ele alınmaktadır (Göksan, 1978: 6). Sanayi devrimiyle birlikte açığa çıkan buharlı makineler turizmin de artmasına sebep olmuştur. Öyle ki o dönemde burjuva sınıfının zevk için yaptığı geziler çalışan kesim tarafından çok dikkat çekmiş ve burjuvalar o dönemde "turist" olarak adlandırılmıştır. Turistlik geçmiş dönemde daha çok zenginleri ve zevk gezilerini tanımlamaktaydı (Yeoman, 2008: 6). Çok çalışmayı ve kentleşmeyi beraberinde getiren sanayi devrimi aynı zamanda deniz, kum, güneş turizminin de gelişmesine sebep oldu. Bu turizm de otelleşmeyi tetikleyen bir kültür haline gelmiştir.

1841 yılında Thomas Cook, Loughbrough kentinde bir festivale trenle 570 kişi götürerek kitle turizminin öncüsü olmuş ve kendisine gezilerin kralı ya da gezilerin babası gibi isimlendirmeler yapılmıştır (Yeoman, 2008: 16-17). Teknolojik gelişmelerle birlikte turizm giderek güçlenmiş ve herkes tarafından erişilebilir bir hale gelmiştir. 1992 yılında Rio Konferansı ile birlikte fazla tüketimler ele alınmış ve bu tüketimlerin sürdürülebilir kaynaklara dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Bu konu turizmi de ilgilendirmiş ve birçok ülke tarafında sürdürülebilir turizm ele alınmıştır. Sürdürülebilir turizmin en önemli çözümlerinden bir tanesi de ekoturizm olmuştur. İnternetin gelişimi ve herkes tarafından ulaşılabilir olması turizmde farklı bir boyuta sebep olmuştur. Sanal geziler, turizm alanında sürdürülebilirliği bir açıdan desteklemekle birlikte, turizm seyahatlerinde azalmaları da beraberinde getirmektedir (Kozak, Evren, Çakır, 2013).

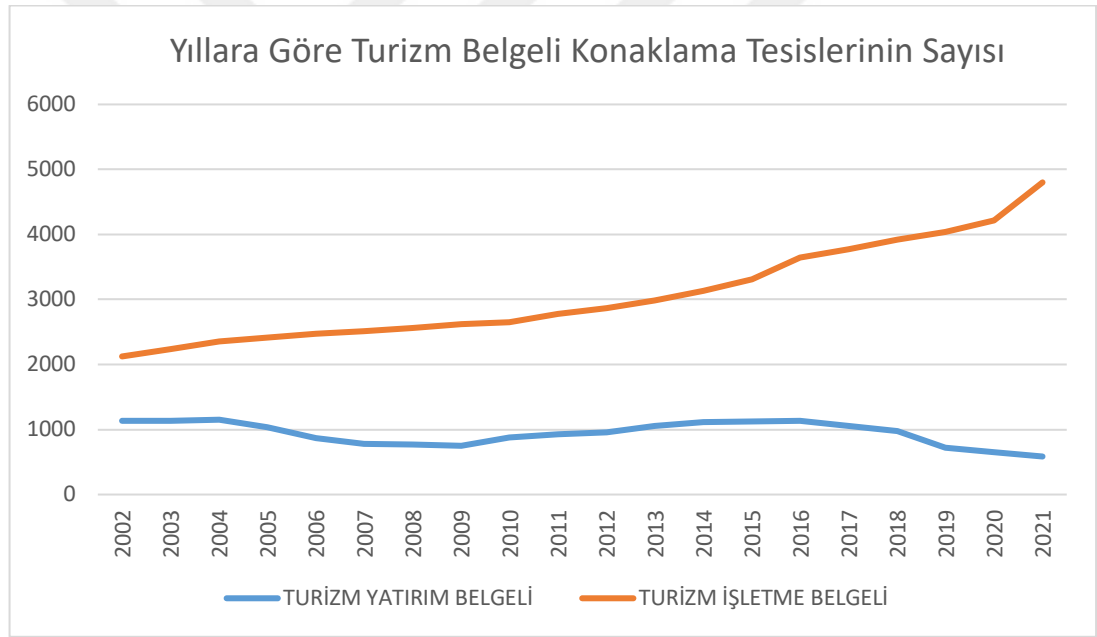
1.2. Türkiye’de Turizm

Türkiye’de turizme ilişkin ilk adımlar 6 Kasım 1923 tarihinde Türk Seyyahin Cemiyetinin kurulmasıyla atılmıştır. Cemiyetin amacı Türkiye’yi tanıtmak ve turizm kapılarını tüm dünyaya açarak aynı standartlara kavuşmaktır. Cemiyet 1930 yılında isim değiştirerek Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu olmuş ve turizm açısından birçok faaliyette bulunmuştur. Yurtdışından misafir ağırlamak ve Türkiye’yi tanıtan basımlar yapmak, otomobille seyahatler için yollar yapmak faaliyetlerinden sadece birkaç tanesidir. Bunların yanı sıra Uludağ spor tesisinin kurulması, müzelerin açılması, onarılması gibi birçok önemli işlere de imza atmıştır (Türkiye Turing Kulübü, 1936).

İktisat Vekaleti Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında 2450 Sayılı Kanun, 1934 yılında çıkarılarak Türkiye’nin ilk turizm kanunu olma özelliğini taşımaktadır. Daha sonra Türkiye’de ilk defa 1957 yılında Basın Yayın ve Turizm Vekaleti adında Turizm Bakanlığı hizmet vermeye başladı. 1963-1980 yılları arasında turizmi içeren kalkınma planları yapılmış ve Turizm Bakanlığı kurulmuştur. Türkiye’deki tüm acenteler Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği’nin (TÜRSAB) 1972 yılında kurulmasıyla tek çatı altında toplanmıştır. 1977 senesinde Kapıkule Gümrüğü düzenlenerek Avrupa’dan gelen turistler için önemli bir giriş kapısı olmuştur.

Turizm Teşvik Kanunu 1982 yılında yürürlüğe konularak Türkiye’ de turizm alanında büyük bir adım atılmış oldu. Kaynakların etkin kullanımı, turizm teşvikleri, otel yapılmaları vb. birçok turizm faaliyetiyle hem yerli hem de yabancı turistlere büyük bir alanın oluşmasına katkı sağladı. Teknolojik gelişmeler, kitle turizmleri, ucuz tatil imkanları ile Türkiye’de turizm her yıl gelişerek büyüdü. Fakat 2019’da dünya genelinde yaşadığımız Yeni Korona virüs Hastalığı (COVID-19) pandemisi sebebiyle turizm sektöründe tüm dünyada olduğu gibi gerileme yaşandı (Yağcı, 2003: 17).

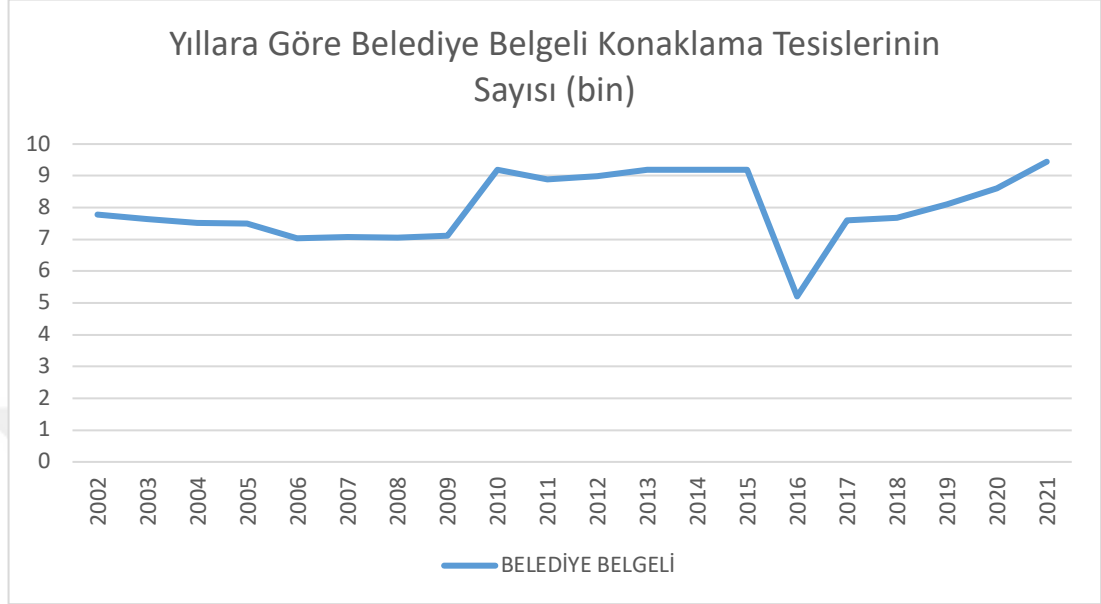
Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından sağlanan bilgiye göre, Türkiye'deki belgeli konaklama tesislerinin yıllara göre dağılımı aşağıdaki gibidir;

Grafik 1.1. Yıllara Göre Turizm Belgeli Konaklama Tesislerinin Sayısı²

² Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı. *Tesis İstatistikleri*. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201131/tesis-istatistikleri.html> (22.03.2022)

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı³ verilene göre Türkiye'deki belediye belgeli tesis sayılarının yıllara göre oranı aşağıdaki gibidir;

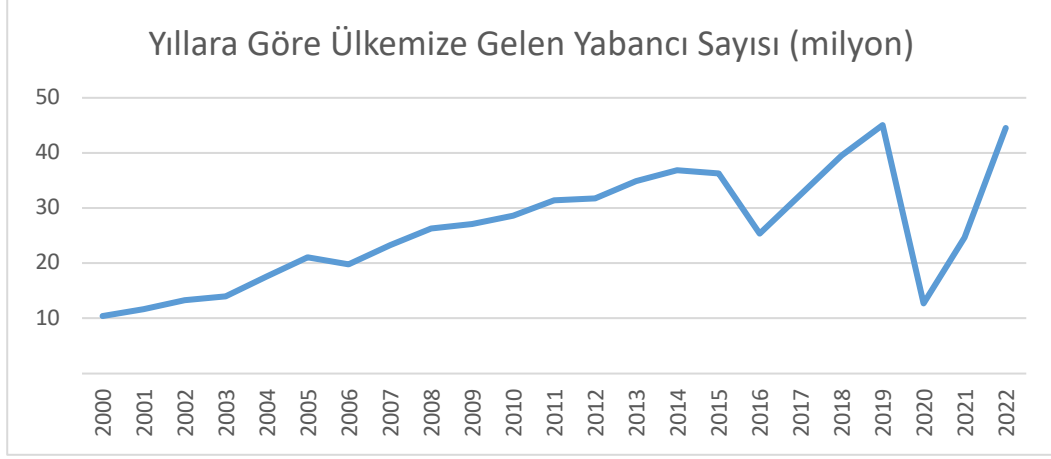

Grafik 1.2. Yıllara Göre Belediye Belgeli Konaklama Tesislerinin Sayısı

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)⁴ 2021 yılı verilerine göre yabancı ziyaretçilerin turizm geliri 2021 yılında bir önceki yıla göre %103 artarak 24 milyar 482 milyon 332 bin dolar oldu. Gelirin 19 milyar 679 milyon 915 bin dolarını kişisel harcamalar oluştururken 4 milyar 802 milyon 417 bin dolarını ise paket tur harcamaları oluşturdu. Türkiye'ye gelen ziyaretçi sayısı yıllara göre şöyledir;

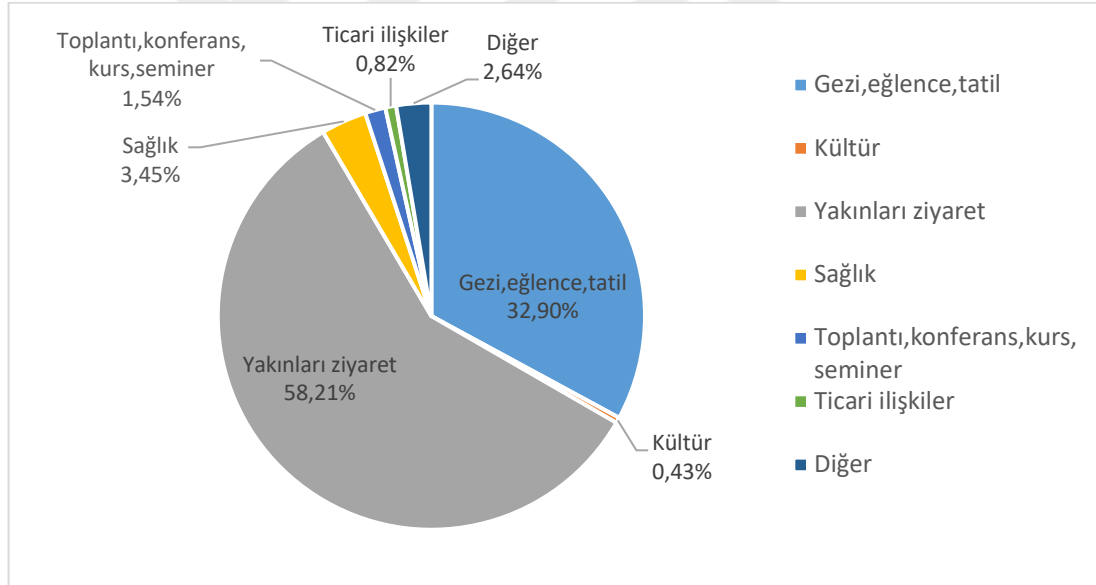
³ Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı. *Tesis İstatistikleri*. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201131/tesis-istatistikleri.html> (22.03.2022)

⁴ TÜİK. *Turizm İstatistikleri*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turizm-Istatistikleri-IV.Ceyrek:-Ekim-Aralik-ve-Yillik,-2021-45785> (23.03.2022)

Grafik 1.3. Yıllara Göre Ülkemize Gelen Yabancı Sayısı, 2000-2022

Yabancı ziyaretçilerin ülkemize geliş amaçları⁵ %71,4 ile en çok gezi, eğlence, sportif ve kültürel faaliyetler olmuştur. Bunun yanı sıra iş amacı, akraba ve arkadaş ziyareti, sağlık nedenleri ve diğer gibi nedenlerle yabancı ziyaretçiler ülkemize gelmiştir.

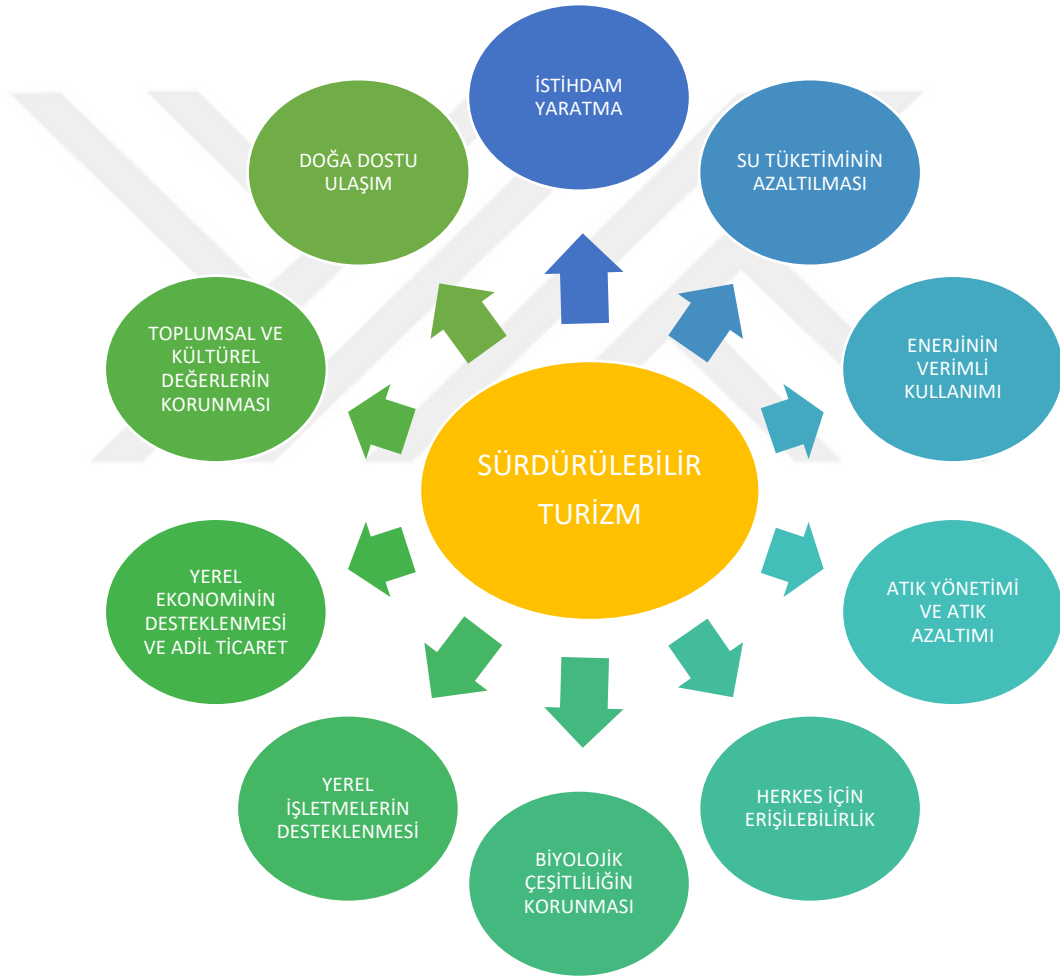
Grafik 1.4 Geliş Amaçlarına Göre Yurtdışı ikametli Vatandaşların Seyahat Oranları

1.3. Ekoturizmin Tanımı ve Özellikleri

Turizm, çevresel değerlerle şekillenen bir ekonomik sektör olarak kabul edilir. Dolayısıyla, çevre ve turizm birbirinden bağımsız olarak ele alınamaz. Gelişmekte olan ülkelerde çevre sorunlarının daha ciddi hale gelmesiyle çevre koruma bilincinin

⁵ TÜİK. *Turizm İstatistikleri*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turizm-Istatistikleri-IV.Ceyrek:-Ekim-Aralik-ve-Yillik,-2021-45785> (23.03.2022)

arttığı görülmektedir. Çevre bilinci arttıkça doğaya olan ilgi artıyor ve doğal seyahatler daha hareketli hale geliyor. Doğa turizminin köklerine baktığımızda, Batı toplumlarında bu tür gezilerin eski anlatılara kadar uzandığını görürüz. Koruma altına alınan ve rekreasyon için açılan ilk doğal alanlar arasında 1872'de Amerika Birleşik Devletleri'nde yer alan Yellowstone Park, 1879'da Avustralya'da bulunan Royal Parks, ve 1885'te Kanada'da yer alan Banff Park ile Niagara Şelalesi gibi alanlar bulunmaktadır (Yılmaz, 2008: 86).

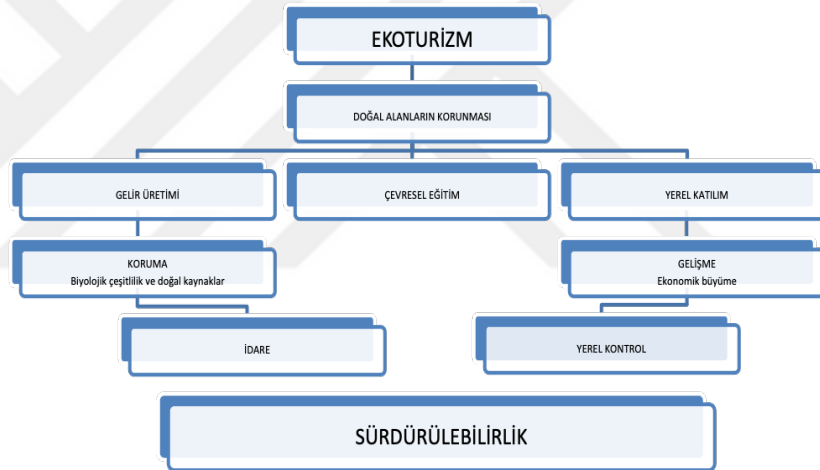

Şekil 1.1. Sürdürülebilir Turizm⁶

Ekoturizm, koruma turizmi, taşra turizm, macera turizmi, doğa turizmi ve toplum turizmi şeklindeki terimler çoğu zaman devam ettirilebilir turizm ile birbirinin yerine kullanılmaktadır (Bozok, 2004: 437). Ekoturizm kavramı ilk olarak diğer

⁶ Gelecek Turizmde. *Sürdürülebilir Turizm Nedir?*. <https://www.gelecekturizmde.com/surdurulebilir-turizm-nedir/> (02.04.2022)

kavramlardan ayrılarak Hector Ceballos Lascurain (Avcıkurt, 2016:232) tarafından doğal alanlara seyahat olarak tanımlanmıştır. Lascurain'ye göre ekoturizm, nispeten az bozulmuş veya bozulmamış doğal alanlara veya özel ilgi alanlarına veya heyecan verici manzaralara sahip alanlara seyahat etmeyi ve bu alanların vahşi flora ve faunasını keşfetmeyi, hayvan topluluklarının gözlemlenmesini ve kültürel öğelerin gözlemlenmesi içeren bir alan olarak tanımlanabilir (Scheyvens, 1999: 245). Genellikle ekolojik turizm olarak adlandırılan bu turizm türü, ekolojik yapısı korunmuş bölgelere yapılan gezileri içerir. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu 2002 yılını "Uluslararası Ekolojik Kalkınma Yılı" olarak belirlemiş ve bu bağlamda Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) görevlendirilmiştir. Aynı yıl Kanada'da düzenlenen Dünya Ekoturizm Zirvesi'nde, tüm katılımcı ülkelerin kabul ettiği bir tanım yapılmıştır. Bu tanıma göre, ekoturizm "dünya doğal kaynaklarının sürekliliğini garantileyen, yerel toplulukların ekonomik büyümesini desteklerken, sosyal ve kültürel birliğini koruyan ve koruyan bir yaklaşım" olarak kabul edilmiştir (Kaypak, 2012:13).

Şekil 1.2. Ekoturizm ve Sürdürülebilirlik, Koruma ve Gelişme Arasındaki İlişki (Ross ve Wall, 1999).

Ekoturizm konseptine yönelik tanımların genellikle dört temel unsuru içerdiği belirlenmiştir. Bu unsurlar; tabiat, ekolojik ve kültürel devamlılık, mahalli topluluklara ait iktisadi katkılar ve eğitimidir. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), ekoturizmin oluşturduğu bileşenleri de aşağıdaki şekilde listelemiştir (Yılmaz, 2008);

- Biyolojik çeşitliliğin korunmasına yardımcı olma,
- Bölge halkının yaşam standartlarının korunması ve iyileştirilmesi,
- Ziyaretçilerin ve yerel toplulukların çevre bilincinin artırılması ve turizm faaliyetlerinde bilinçli olmalarının teşvik edilmesi,
- Daha küçük ölçekli işletmelerin az sayıda turist gruplarına hizmet sunması,
- Yenilenemeyen kaynakların dikkatli ve minimum düzeyde kullanılması,

- Turizm faaliyetlerine katılımın teşvik edilmesi ve bu konuda farkındalığın artırılması şeklinde ifade edilebilir.

Şekil 1.3. Ekoturizm Anlamının Evrimi (Cobbinah, 2015)

Ekoturizmin, doğayı merkezine alan bir turizm türü olduğu genel bir kabul görmüştür. Ekoturizm aktiviteleri, kullanılan taşıt tipine (bisiklet, balon, rafting, at vb.), ziyaret edilen doğal alanın özelliklerine (dağ, yayla, mağara vb.) ve gerçekleştirilen faaliyetlerin çeşidine (akarsu, av, trekking vb.) bağlı olarak çeşitlilik gösterir. Ancak, bu durumlar yerel kültürün korunması, sürdürülebilirlik, eğitim ve bölgenin ekonomik gelişimi gibi unsurlara farklı oranlarda önem verebilir (Altan, 2006). Ekoturizmin yerel topluluklar adına devam ettirilebilir yaşam temeli sağlaması, var olan yapı ile toplumsal türleri muhafaza etmesi, onu cazip bir öge haline getirmiştir (Blangy ve Mehta, 2006).

Uluslararası örgütler, ekoturizm kavramını doğal çevre ve kültürel öğeler üzerinde minimum etkiye sahip olacak şekilde ve bu değerlerin korunmasına yardımcı olacak tüm turizm türlerini kapsayacak biçimde yorumlarlar. Doğayı gözlemlemek

ziyaretçilerin temel hedefi olarak görülür. Ekoturizm yaklaşımını benimseyen uluslararası kuruluşlar ve devletlerin uymaları gereken belirli prensipler bulunmaktadır. Ekoturizm politikasının oluşturulmasına katkıda bulunmak, ekoturizmi planlamak, ekoturizm için kurallar oluşturmak, ürünleri zenginleştirmek, pazarlama ve tanıtım faaliyetlerini yürütmek, maddi ve manevi ekoturizm kamu yararını belirlemektedir (Bakırcı, 2002). Çeşitli kaynaklarda tanımlandığı şekliyle ekoturizm; doğa ve kültür odaklı, turistlerin ve yerel toplulukların çıkarlarını dikkate alan, koruyucu, eğitici ve sürdürülebilir bir turizm aktivitesidir. Bu tanıma uygun olarak, ekoturizmin bazı amaçları bulunmaktadır. Bu amaçlar aşağıdaki gibi listelenebilir (Schaller, 1995);

- Tabii ve kültürel devredilen öğelerinin korunmasına destek olmak,
- Mahalli toplumun yaşam standartlarını yükseltmek,
- Hedef bölgenin doğal ve kültürel öğelerini ziyaretçilere tanıtmak ve onların farkındalığını artırmak,
- Turizm yönetimi konularında yerel topluluğun aktif katılımını teşvik etmek,
- Ziyaretçilere eğitim ve bilgi sağlarken, yerel topluluğa ekonomik, kültürel ve sosyal faydalar sunmak,
- Sürdürülebilir turizm konusunda sadece ziyaretçilere değil, aynı zamanda yerel topluluğa da bilgilendirme sağlamak,
- Ekoturizm tarafından sağlanan iş fırsatlarını tekelden çıkarıp, yerel halk ve ilgili kurumlarla eşit bir şekilde paylaşmak,
- Turizm faaliyetleri sırasında olumsuz etkileri minimize etmek.

Ekoturizm faaliyetleri, doğru şekilde uygulandığında hassas ekolojik dengeyi koruyan ve bu bölgelerde yaşayan toplulukların sosyoekonomik gelişimi için kaynak sağlayan bir araç olabilir. Ekoturizm, bu hedeflere uygun olarak kırsal bölgelerde bulunan insanların ekonomik durumunu hesaba katarak, insanlar arasındaki yaşamsal farklılıkları azaltmaya yardımcı olabilecek kaynak olarak değerlendirilebilir (Altıparmak, 2002). Ekoturizmle ilgili tanımlarda sıkça vurgulanan sürdürülebilirlik kavramı, ekoturizm faaliyetlerinin sürekliliği için temel bir prensip olarak kabul edilir. Bu nedenle, kaynakların sürekliliğini oluşturmak, devam ettirilebilir turizm

düşüncesini benimsemek ve tabiatla uyumlu turizm ilerlemesini tesis edebilmek adına on tane faktör sıralanmıştır (Buhalis ve Fletcher, 1996). Bunlar:

- Girişimde bulunmak adına gereksinimleri tayin etmek,
- Çeşitli özelliklerde gelişim sağlayamayan topluluklara ve bunların yaşadığı yerlere yardımcı olmak,
- Gelişme prensiplerini oluşturmak için kurallara uygun şekilde ilerlemek,
- Bölgede ve yerel varlıklar üzerinde kontrol sağlamak, aktif bir politika izlemek
- Malzeme yönetim stratejilerini oluşturmak,
- Doğal kaynakların korunmasını sağlama,
- Tarım ve orman alanlarının kullanımını güçlendirmek,
- Ekonomik faaliyetleri çeşitlenmesini sağlamak,
- Geleneksel ve kültürel unsurları korumak
- Turizmin pazarlanmasını ve tanıtılmasını sağlamak

Buradan hareketle, bu işkolunun sürdürülebilirliğini, devamlılığını sağlamak adına, temel olarak kullanılan etkenlerin korunması ve sürdürülebilir bir şekilde kullanılması gerekmektedir (Atalay, 1998). Uluslararası ekoturizm yılı vesilesiyle Avrupa'nın birçok ülkesinde yapılan çeşitli incelemeler sonucunda, ekoturizm maksatlı yolculuk eden kişilerin özellikleri belirlenmiştir. Bu tür turistler genellikle 35-59 yaş aralığında yer almakta, yüksek eğitim seviyesine sahip olmakta, belirli bir gelir seviyesinin üzerinde yer almaktadır. Aynı zamanda yiyecek-içecek sektörüne ilgi duymakta ve kültürel faktörlere alaka gösteren müşteri grubunu oluşturmaktadır (Kılıç ve Kurnaz, 2010). Ekoturizm aktiviteleri genellikle sayıca az kişilerin oluşturduğu topluluklarca gerçekleştirilir. Bu kişilerin aktivite sırasında ihtiyaç duyacağı bütün kalemler bölgede faaliyet gösteren esnaf vasıtasıyla karşılanır. Bunun sonucunda da ekoturizm hakkında birden fazla tarif yapılarak, bu kavramın tam olarak anlaşılması için gereken bütün konularda fikir birliği sağlanmıştır. Ekoturizmin taşınması gereken belirli özellikler aşağıdaki gibi sıralanmıştır (Gökdeniz, 2003);

- Temelinde doğanın yer alması,
- Mahalli doğal ve kültürel mirasın öncelikli olarak korunması
- Ekosistemin desteklenmesi,
- Yerel toplumun refahını artırmak üzerine gerekli çalışmaların yapılması,

- Faaliyetler sırasında problem çıkarabilmesi muhtemel çevresel faktörlerin göz önünde bulundurulması,
- Tüklenen kaynakların sınırlı kullanımı.

1.4. Ekoturizmin Çıkışı ve Gelişimi

Dünyada son yüzyılda yaşanan ekonomik ve teknolojik gelişime benzerlik gösteren turizm davranışlarında da büyük değişimler yaşanmaktadır. Lüks turizme katılım giderek azalmakta ve alışılmış turizm merkezlerinden uzaklaşma eğilimi göstermektedir. Zamanla daha belirgin hale gelen yeni turist türlerinin beklentileri şu şekilde özetlenebilir: Her şeyden önce el değmemiş bakir bir alanda yeterli bir dinlenme deneyimi yaşamak. (Bakırcı, 2002). Ekoturizm hakkında iki önemli anlayış bulunmaktadır. İlk görüş, toplumun çevre konusundaki endişelerinin bir ürünün pazarlanması için kullanılabileceğini iddia ederken, diğer görüş ise aynı endişelerin o ürünün temelinde yatan kaynakların korunması için kullanılabileceğini düşünmektedir (Wight, 1995).

Bu noktada ekoturizm, turistleri, yüksek gelir amacı güden büyük ölçekli turizmle uğraşmak yerine, turizm faaliyetlerini daha uzun alanlara ve farklı yerlere yaymak için bireysel veya küçük gruplar halinde gelmeye teşvik etmektedir. Bu sayede turistik yerlerin kısa sürede ciddi çevre kirliliğine yol açması ve aşırı kalabalıklaşmanın önüne geçilmektedir (Bakırcı, 2002). Turizm geliştirme modellerinden biri olan "ekoturizm" veya "yumuşak turizm", "kitle turizmi" veya "sert turizm" olarak adlandırılan modellerden farklı olarak çeşitli yönlerden net bir şekilde farklılaşmaktadır.

Yığın turizmi; kısa vadeli karların olduğu, hızlı bir şekilde araya girilebilen, hızlı ticaretin, düzensizliklerin, maksimum karların, sektörel, fiyat, hacim, büyüme eğilimlerinin, değişime direncin olduğu ve dış etkenlerden etkilenen turizm türüdür. Ekoturizm veya yumuşak turizm ise önceden planlanmış müdahalelere, koruyucu etkilere, yavaş ticarete, kontrollü gelişmeye, düzenliliğe, optimal faydalara ve uzun vadeli trendlerdeki değişikliklere direnen gönüllü bir turizm modelidir. Bütünleşik amaç sistemlerinin niteliksel gelişimidir (Akpınar, 2005: 54).

1990'ların başında, küresel sorunlar çevre sorunlarına duyarlılığı artırdı. Ormansızlaşma ve iklim değişikliği bugün gündemde yer alan önemli konu başlıklarındandır. Bu durum da önceliğin tabiat ve tabiatın korunmasına olan ilgiyi artırmıştır. Bu noktada aynı işkoluna sahip bölümler bu konuyu iki yönden ele almıştır. İlki, çevreyi bir pazarlama unsuruna dönüştürmek için ekoturizm gibi yeni terimler kullanmaktır. Sonuç olarak, büyüyen bir pazar ortaya çıktı ve bazı şirketler doğrudan ekoturizm ile ilgili programlar oluşturuyor. İkincisi, endüstri, çevrenin kendisinin gelişim döneminde iyi bir araç olduğunu ve sürdürülebilir kalkınma sınırları içerisinde tatil köyleri yaratmanın yararlı olabileceğini kabul eder (Hudman, 1992).

Başat aktör olan turizm endüstrisinin özü başta doğa olmak üzere tabiattır. Turizm sektörü gibi doğal çevrenin, sektörün yaşam ve geçim kaynağının temeli olmadığı başka bir sektör yoktur. Turizmin beslendiği bu kaynaklara zarar vermeyen ekoturizm, tabiatı ön planda tutarak gelişmeyi amaçlar ve turizmin sürdürülebilir gelişimini yansıtır. Çevreye saygı ve duyarlılığı teşvik ederek, günümüz rekreasyon ve turizm kaynaklarını gelecek nesillere en az tahribatsız veya en az tahribatla aktarmayı hedefleyen, gözetilen ve saygı duyan turizm aracıdır (Alçitepe, 2002). Ekoturizmin ortaya çıkışını, gelişimini ayrıca rolünü farklı şekillerde doğrulayabilmekteyiz (Erdoğan, 2003). Bu noktada turizm amacıyla belli başlı bölgelerin koruma altına alınması önem teşkil etmektedir. Koruma altına alınan bölgeler birçok konuda farklılaşmaktadır. Bu bölgelere ulaşım ücretsiz veya çok ucuzdur. Ancak, gezginler çevreye duyarlıdır ve bu alanların korunmasına yardımcı olmak isterler. Ekoturizm yerel insanlar için istihdam oluşturmaktadır. Ayrıca ekoturizm ziyaretçiler için çevre eğitimi ve çevrenin bozulması hakkında artan farkındalık, davranış ve kullanımları değiştirmekte ve korumaya yönelik çevresel kaygıyı artırmaktadır. Ekoturizm, bozulmuş peyzajların onarılmasında cesaret verici role sahiptir. Ek bir önem, bölgede çöp yönetimi ve yürüyüş parkuru bakımı gibi faaliyetlerin sistematik bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamaktır. Ekoturizm, 'küçük güzeldir' felsefesi doğrultusunda uygulandığında yerel düzeyde en büyük faydayı sağlamaktadır. Bu yaklaşımın temeli, küçük gruplar halinde ekoturizm uygulamak, aile tarafından işletilen pansiyonlarda kalmak, işleri yerel olarak az sermaye ile yönetmek ve geleneksel mimariden ve yerel kaynaklardan yararlanmaktır.

Ekoturizm, çevrenin korunması işlevine ek olarak, yalnızca ürün farklılaştırması yaratmakla kalmaz, aynı zamanda daha büyük ve gelişen bir pazara girişe izin verirken dental reklamcılığın prestijini de artırır. Harici olarak yeni pazarlar yaratır (geri dönüşüm ürünleri, kâğıt cam endüstrisi, suda çözünür sabun, atık bertarafı, düşük voltajlı ampuller, elektrik, ısıtma, otomatik çeşme kapatma gibi enerji tüketimini azaltan önlemler dâhil sektörler). Bu da maliyetleri düşürmek için önemli bir faktördür (otelcilik sektörünün gelirlerinin %5'ini enerji tüketimi için kullandığı varsayılırsa) (Özbey, 2002). Ekoturizmden elde edilen gelir doğrudan yerel halka gider. Ancak, geçmişten süregelen turizm beklentisi genellikle makro ölçekli faaliyetlere odaklanırken, tam ters istikamette gelişmemiş bölgelerde mahalli halka herhangi bir ekonomik fayda sağlamamaktadır. Yerel yönetimlerin denetiminde yürütülen bu turizm biçimi, arkeolojik alanlar ile tarihi yapılar ve özgün çevreleri arasındaki uyumu bozmamaya özen göstererek, çevre dostu yapılaşma ile bölgenin mimari karakterini koruyarak mevcut yapıların yeniden kullanımını teşvik etmektedir. Yerel ekonomik faaliyeti sürdürmek ve geliştirmek amaçlanmıştır (Özbey, 2002: 145).

1.5. Ekoturizmin Önemi

Ekoturizm yaklaşımı ile sürdürülebilir ve çevre dostu olma potansiyeline sahip faaliyetler sunulmaktadır. Sürdürülebilir potansiyele sahip yerlerin ve kaynakların uzun vadeli korunması imkânı sunar. Bu bağlamda ekoturizm, bölgesel dengesizlikleri çözebilir, ekonomik faaliyetleri çeşitlendirebilir, yoksulluğu ve kırsal göçü azaltabilir, toplumsal barış ve adaleti sağlayabilir, kültürel varlıkları koruyabilir, yerel kaynakların daha iyi kullanılması için çıkar gruplarıyla birlikte çalışmanın büyük etkileri vardır (Bingol ve Özgürel, 2015). Ekoturizmin devamlılığı insanlar arasındaki etkileşimleri anlamakla ilgilidir. Bu nedenle yerel halk ile turistler arasındaki aktif etkileşim, turizm faaliyetlerinin etkinliği için önemlidir. Bu da turistleri aldatarak değil, dürüst ve etik kurallar çerçevesinde hizmetin doğru ve güvenilir bir şekilde anlaşılmasıyla sağlanabilir. Ekoturizm ise ekosistemlerin ve biyoçeşitliliğin korunmasına katkıda bulunur, turistleri ve yerel halkı bilinçlendirir ve yerel nüfusun refahını dikkate alan bilinçli turizm davranışında bulunur. Aynı zamanda küçük turist gruplarına küçük işletmeler sağlanmasında, yerel düzeyde turizm yönetimine

katılmasında, geri dönüştürülemeyen kaynakların tüketiminin azaltılmasında ve yerel halkın yararına iş fırsatlarının geliştirilmesinde önemlidir (Kavak, 2015).

Tablo 1.1. Ekoturizm girişimlerinin yerel topluluklar üzerindeki etkilerini belirleme çerçevesi (Scheyvens ,1999)

Etki Türleri	Güçlendirme Belirtileri	Güçsüzlük Belirtileri
Ekonomik Güçlendirme	Ekoturizm, yerel topluma kalıcı ekonomik kazançlar getirir. Kazanılan para, topluluktaki birçok hanehalkı arasında paylaşılır. Kazanılan paradan elde edilen iyileşmenin gözle görülür işaretleri vardı. (örn. Geliştirilmiş su sistemleri, daha kalıcı malzemenen yapılmış evler vb.).	Ekoturizm sadece yerel bir topluluk için küçük, spazmodik nakit kazanımlarla sonuçlanır. Kârın çoğu yerek seçkinlere, dış işletmelere, devlet kurumlarına vb. gider. Yalnızca birkaç kişi veya aile ekoturizmden doğrudan mali kazanç elde ederken diğerleri bu ekonomik faydaları paylaşmanın bir yolunu bulamıyor çünkü sermaye ve/veya uygun becerilere sahip değiller.
Psikolojik Güçlendirme	Kültürlerinin, doğal kaynaklarının, geleneksel bilgilerinin dışarıdan tanınması nedeniyle özsaygıları artar. Topluluk üyelerinin artan güvenleri, onları daha fazla eğitim ve öğretim fırsatları aramaya yönlendirir. İstihdam ve paraya erişim, kadınlar, gençler gibi geleneksel olarak sosyal statüsü düşük toplum kesimleri için statüde bir artışa yol açar.	Pekçok insan ekoturizmin faydalarını göremez ancak korunan bir alanın kaynaklarına erişimin azalması nedeniyle zorluklarla karşılaşabilir ve bu nedenle kafası karışmış, hüsrana uğramış, ilgisiz veya hayal kırıklığına uğramış olabilirler.
Sosyal Güçlendirme	Ekoturizm yerel topluluğun dengesini korur veya geliştirir. Başarılı bir ekoturizm girişimi oluşturmak için bireyler ve aileler birlikte çalıştıkça topluluk uyumu artar. Toplanan bazı fonlar topluluk geliştirme amaçları için kullanılır. (örn. okullar inşa etmek veya yolları iyileştirmek için)	Uyumsuzluk ve sosyal çürüme. Topluluktaki çoğu insan dış değerleri benimsemekte ve geleneksel kültüre ve yaşlılara olan saygısını yitirmektedir. Dezavantajlı gruplar (örn. kadınlar) ekoturizm girişimi ile ilişkili sorunların en ağırını taşımaktadır ve faydalarını eşit bir şekilde paylaşmakta başarısız olmaktadır. İşbirliği yapmak yerine, bireyler, aileleri etnik veya sosyoekonomik gruplar, ekoturizmin algılanan faydaları için birbirleriyle rekabet ederler. Kırgınlık ve kıskançlık olağandır
Siyasi Güçlendirme	Tüm topluluk gruplarının ihtiyaçlarını ve çıkarlarını adil bir şekilde temsil eden topluluk siyasi yapısı, insanların ekoturizm girişimi ile ilgili sorunları gündeme getirebileceği ve endişelerini ele alabilecekleri bir forum sağlar. Ekoturizm girişimini başlatan veya uygulayan ajanslar, topluluk gruplarının (kadınlara, gençlere ve diğer sosyal açıdan dezavantajlı gruplara yönelik özel ilgi grupları dahil) görüşlerini araştırır ve karar alma organlarında temsil edilmeleri için fırsatlar sağlar.	Topluluğun otokratik ve/veya çıkarıcı bir liderliği vardır. Ekoturizm girişimini başlatan veya uygulayan ajanslar, toplulukları pasif yararlanıcılar olarak görürler ve onları karar alma sürecine dahil etmezler. Bu nedenler topluluk üyelerinin çoğunluğu ekoturizm girişiminin işleyip işlemediğine veya işleyişine dair çok az söz sahibi olduklarını veya hiç söz sahibi olmadıklarını düşünürler.

Ekoturizmin temel amacı, kitle turizminin ve altyapısının çevresel etkisini azaltmak ve yerel halkın olumlu faaliyetlerini mümkün kılmaktır. Ekoturizmde yapılacak iş, kaynak tüketimini azaltmak, altyapı tasarımını desteklemek ve yerel topluluklara ve geleneklere uyarlamaktır. Burada elde edilen gelir, kültürel mirasın yanı sıra yerel nüfusun gelişimine de katkı sağlıyor. Ancak ekoturizm kötü planlandığında doğal ve kültürel kaynaklara ve vahşi çevreye zarar verir. Günden güne gelişen bir turizm türü olan ekoturizmin popüler olmasını sağlayan sebepler aşağıdaki gibidir (Akın, 2006);

- Küresel bilinç,
- Yerel halka uzun vadeli ekonomik fayda
- Ekolojik devamlılık
- Toplum gelişimini destekleme
- Sonraki nesillere var olan kaynakların iletilmesi

Farklı seçeneklerin bir bütünü olan ekoturizm, el değmeyen bölgelerin muhafazası ile yerel halkların refahı için gelecek vadeden bir yaklaşımdır. Bu nedenle ekoturizm faaliyetleri, dünyanın bozulan dengesinin yeniden düzenlenmesi noktasında da önem arz etmektedir (Dogan, 2011). Ekoturizmin bunlar dışında önem taşıyan diğer bir özelliği de insan varlığıdır. Ancak doğa kullanıcıları sadece eğitimli turistlere değil, aynı zamanda turizm ürünleri sağlayıcılarına da güvenmektedir. Bu nedenle ekoturizm faaliyetlerinde öncelik, sağlayıcıları bilinçlendirmek ve turizm ürünlerini belirli kurallara göre uygulamaktır. Amacına göre işletilen ekoturizm, yerel nüfusun ve çevresinin ekonomik kalkınmasına hizmet eder. Vadi ve ormanlık dağlarda yaşayan köy sakinlerinin yoksulluk seviyesi dikkate alındığında, ekoturizmin bu bölgelerde yaşayan halk arasındaki gelir adaletsizliklerini minimize edebileceği öngörülmektedir (Altıparmak, 2002).

1.6. Ekoturizmin Amaçları ve İlkeleri

Ekoturizmin amacı; kitle turizminden farklı olarak, bölgeye turist olarak gelen kişi sayısını ve tabiat özelinde oluşabilecek etkiyi en aza indirgeyerek, iyileştirme yerine kaybı önleyerek ve kısa süreden çok uzun süreli oluşabilecek ekonomik yararları gözeterek yıl boyunca turizmi sürekli olarak azaltmak yerine sürekli yenilemektir (Tuna, 2007). Ekoturizm ayrıca bölgesel ve ekolojik krizleri önlemeyi amaçlayan uzun

vadeli bir sosyo-ekonomik araç gibi görünmektedir. Avustralya Ekoturizm Birliği'ne göre, ekoturizmin hedefleri şu şekilde sıralanabilir;

- Ekolojik açıdan devamlılığı sağlamak,
- Ziyaret edilecek bölgenin ve biyolojik türlerin korunmasını sağlamak,
- Bölgede yaşayanlara katkı sağlamak,
- Ekolojik ve kültür farklılıklarını geliştirmek,
- Çeşitli sosyo-ekonomik yaşama vakıf gezginlerin ihtiyaçlarını karşılamak için uygun ekoturizm faaliyeti sağlamak.

Tablo 1.2. Ekoturizm in İlkeleri (Akın, 2006: 76).

İlke 1: Çevre ve yerel halk üzerinde en az olumsuz etkiye sahip kullanım tarzlarını belirlemek	İlke 2: Alanın doğal ve kültürel sistemine karşı duyarlılığın ve bilincin artırılması
• Faktörler: <ul style="list-style-type: none">• Grup sayısı• Ulaşım biçimi• Katı atık metodu• Geride hiçbir iz bırakmama• Rehberlere verilen eğitim miktarı ve tipi• Ziyaretçilere gezi öncesi ve sırasında verilen bilgilerin tipi• Yapılan faaliyetlerin kültürel duyarlılık seviyesi• Yerel halkın turizme karşı tutumları• Yapı malzemelerinin tipi, mimari stil ve kullanılan dekor• Biyofiziksel değişimlerin derecesi• Alan dağılımı• Bitki örtüsü kompozisyonu• Erozyon• Su kalitesi• Yaban hayatı davranışı gibi alana özel özellikler	• Faktörler: <ul style="list-style-type: none">• Topluma açık olma• Yerel projelere ve yerel toplum kuruluşlarına bağlı• Yerel halk ve ziyaretçiler arasında iletişimi sağlama sürdürme• Koruma ve kalkınma projeleri için destek artışı• Bilgilendirme faaliyetleri• Rehber eğitimi ve yeterliliği• Katkıda bulunmak için olanaklar sağlanması
İlke 3: Yasal olarak yönetilen alanların ve diğer doğal alanların yönetimine ve korunmasına katkıda bulunulması	İlke 4: Alanda yapılacak turizm miktarı ve türünün belirlendiği karar verme aşaması başlangıcında ve uzun dönemde, yerel halkın katılımının sağlanması ve artırılması
• Faktörler: <ul style="list-style-type: none">• Özel kaynakların yönetimini geliştirme• Ek bağışlar ve giriş ücretleri• Özel işletmelerin yönetiminde işbirliği• Korun alan personeli ve onları dâhil edici yönetim• Kurallara uyma• Altyapı bakımı ve gelişimlerle işbirliği• Bilim turizminde alanın faydalandığı araştırma sonuçları• Korun alan hakkında bilgi• Konaklama yerleri için yönetim planları	• Faktörler: <ul style="list-style-type: none">• Planlamada yerel örgütlenmelerin gücü ve sürekliliği• Alan yönetim planlarında yerel fikirleri dahil etmek• Yerel ekoturizm girişimlerinin kalkınması ve tur programlarının yöresel ihtiyaç ve takvime (festivaller,şenlikler vb.) uydurulması• Ekoturizm işletmeleri veya hizmetlerine sahiplik• Yerel halka yönelik eğitim programları• Toplum ilişkileri için ayrılmış bir personelin varlığı• Turizme karşı yerel halkın tutumları

İlke 5:

Yerel halka fayda sağlanması ve geleneksel turizm uygulamalarının yerini alması

• Faktörler:

- Ekonomik olarak pozitif ve negatif değişiklikler
- Yerli üretim ve tüketim ürünlerinin değeri ve çeşitliliği
- Bölge halkına sağlanan ticari hizmetler
- Bölge halkının girişimlerinin gelişmesi ile olarak sahip olunan teşebbüs gelişimi ile eğitim ve desteklediği program sayısı
- Katılım ücretlerinin olması
- Muhafaza edilen alandaki gelir kaynaklarının bir bölümünün bölge halkına verilmesi ve korunan bölge için kullanılması
- Aktivitelerin yapıldığı alanları bölge halkı tarafından sürdürülebilir olması
- Kısıtlı tarım üretimi gerçekleştirilen yönetim
- Bölge halkının değişimlere uyumu

İlke 6:

Alanda yapılacak turizm miktarı ve türünün belirlendiği karar verme aşaması başlangıcında ve uzun dönemde, yerel halkın katılımının sağlanması ve artırılması

• Faktörler:

- Önemli gün ve olaylar sayısı
- Bölge halkına yıllık ulaştırma imkanlarının olması
- Aşamalı ücretlendirme
- Bölge okullarında çevresel eğitimde alan kullanılması
- Bölge gezilerinde turistler ile bölge halkının iş imkanlarının sayısı

Ekoturizm kavramı; ekonomik, sosyal ve turizm ile ilgili olan unsurları içerisinde barındırmakla birlikte, ekoturizm, daha kapsamlı terim olarak sürdürülebilir gelişimden farklılık gösterir ve aşağıdaki ilkeleri de varsayar (Tuna, 2007);

- Var olan tüm mirası korur.
- Bölge halkının refah düzeyini arttırmaya çalışır.
- Turistlere gidilen bölgenin tüm özellikleri hakkında bilgi verir.
- Turist sayısını daha az bir şekilde gruplandırarak turistlerin rahat bir şekilde hareket etmesine katkı sağlar.

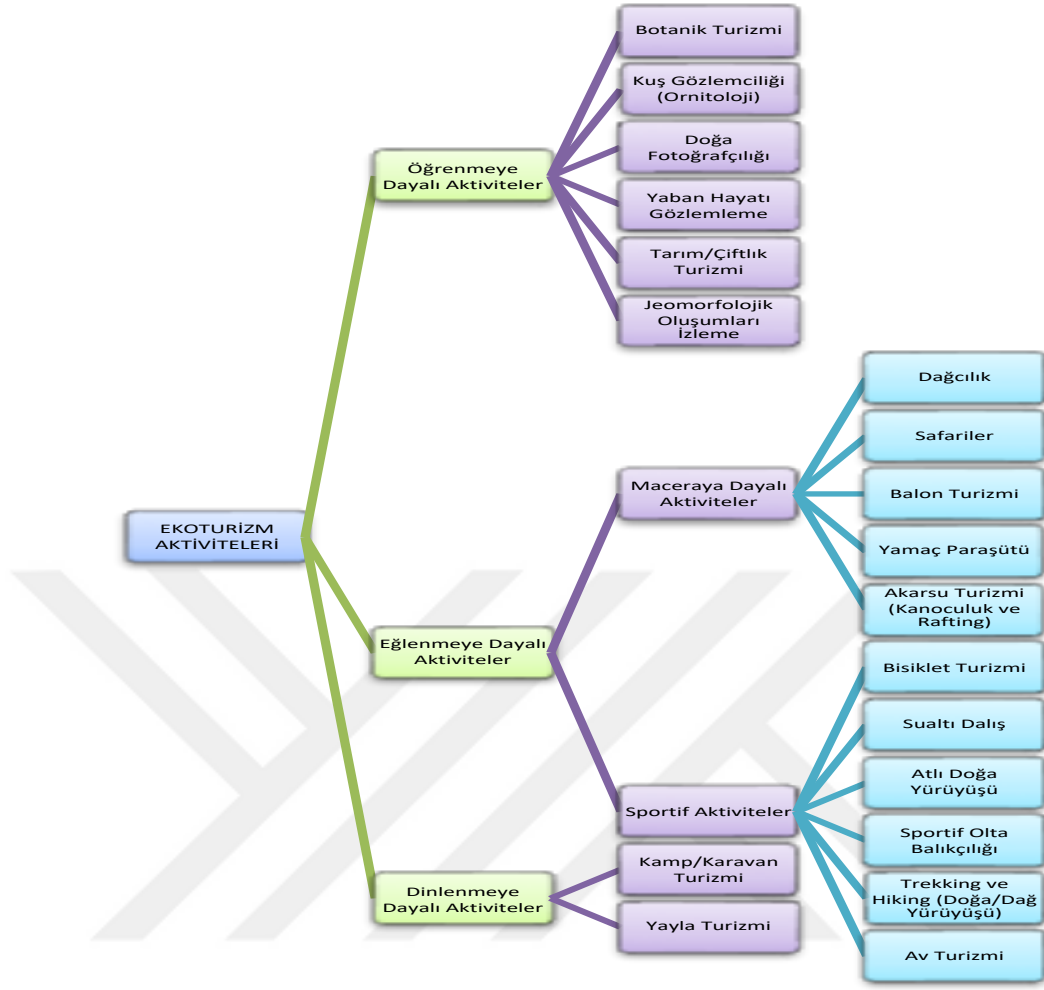
İKİNCİ BÖLÜM

EKOTURİZM İÇERİSİNDE BULUNAN FAALİYET TÜRLERİ

Etkinliklerin ekoturizm alanında değerlendirilebilmesine olanak sağlayan özellikler şöyledir (Erkut, 2005);

- Ekoturizm faaliyetleri mevcut doğal ve kültürel kaynaklara zarar vermeden gerçekleştirilmeli, doğal çevrenin tükenmesine neden olmadan doğal ve kültürel kaynakların değerlerini korumalı ve geliştirmelidir.
- Doğayı ve çevreyi etik ve çevre dostu davranışları teşvik etmelidir.
- Faaliyetler insanlara değil, doğaya yönelik olmalıdır. Başka bir deyişle, ekoturistin doğasında var olan doğasını kabul etmesi ve onu istediği gibi düzeltmesi ve değiştirmesi beklenmemelidir.
- Doğal çevre ile ilişkili kültürel unsurların doğal alanlarda ve gelişmemiş alanlarda ilk kez görülmesine olanak sağlayacaktır.
- Yerel halkın etkinlik sürecine aktif katılımını sağlayacak potansiyele sahip olmalıdır. Bu nedenle, bu fırsatı kullanmanın bölgenin doğal ve kültürel kaynaklarına daha fazla değer katmasını sağlamak gerekmektedir.
- Ekoturizm, doğaya katkıda bulunma, öğrenme ve takdir etme önlemlerinden memnuniyet ve maceraya ilgi veya makul bir başarıya ulaşma düşüncesi ile karakterize edilmelidir.

Tetik (2012)'in belirttiği ekoturizm aktiviteleri sınıflandırmaları şöyledir;

Şekil 2.1. Ekoturizm Aktivitelerinin Sınıflandırılması

Ekoturizm kapsamında değerlendirilen pek çok etkinlik olmasına rağmen yapılan başlıca ekoturizm etkinlikleri aşağıda sıralanmıştır (Yavuz, 2011).

2.1. Yayla Turizmi

Yayla turizmi, ekoturizm çeşitliliğinde normalin ötesinde istek gören bir turizm çeşididir. Sanayi devrimi ile birlikte insanların kente göç etmesi başlamış ve insanlar bu kentlilik içerisinde farklı alanlara ihtiyaç duymuştur. Yaylaların flora ve faunasının yanı sıra, doğası, iklimi, manzarası, gıdaları ve birçok güzel yanıyla insanlara yaşam ve gezme alanları sunmaktadır. Yayla turizmi klasik deniz tatillerinden farklı bir yön sunmaktadır. Türkiye, iklimi, büyük alanları ve bu alanlardaki yayla kültürü ile şekillenmiş yaşam biçimleri ile yayla turizminde büyük bir avantaja sahiptir (Koçoğlu, 2008: 53).

Tablo 2.1. Yayla Turizm Merkezleri Bulunan İller

1	Antalya İbradı Maşata Yaylası TM	Antalya	İbradı	Yayla
2	Gaziantep İslahiye Huzurlu Yaylası TM	Gaziantep	İslahiye	Yayla
3	Giresun Bulancak Bektaş Yaylası TM	Giresun	Giresun, Bulancak, Dereli	Yayla
4	Giresun Kümbet Yaylası TM	Giresun	Dereli	Yayla
5	Giresun Yavuz Kemal Yaylası TM	Giresun	Giresun, Dereli	Yayla
6	Ordu Akkuş Argın Yaylası TM	Ordu	Akkuş	Yayla
7	Ordu Aybastı Perşembe Yaylası TM	Ordu	Aybastı, Korgan	Yayla
8	Ordu Aybastı Toygar Kabaktepe TM	Ordu	Aybastı	Yayla
9	Ordu Çambaşı Yaylası TM	Ordu	Kabadüz	Yayla+Kış
10	Ordu Mesudiye Keyfalan Yaylası TM	Ordu	Mesudiye	Yayla
11	Ordu Mesudiye Yeşilce-Topçam Yaylaları TM	Ordu	Mesudiye	Yayla
12	Rize Anzer KTKGB	Rize	İkizdere	Yayla
13	Rize Çamlıhemşin Ayder KTKGB	Rize	Çamlıhemşin	Kış+Temal +Yayla
14	Sinop Ayancık Akgöl TM	Sinop	Ayancık	Yayla
15	Sinop Kozfindık Bozarmut Yaylası TM	Sinop	Gerze	Yayla
16	Sinop Türkeli Kurugöl TM	Sinop	Türkeli	Yayla
17	Tokat Akbelen Yaylası TM	Tokat	Tokat	Yayla
18	Trabzon Akçaabat Karadağ TM	Trabzon	Akçaabat, Çarşıbaşı, Vakfikebir, Düzköy	Yayla
19	Trabzon Araklı Pazarcık Yaylası TM	Trabzon	Araklı	Yayla
20	Trabzon Araklı Yeşilyurt Yılantaş Yaylası TM	Trabzon	Araklı, Sürmene, Demekpazarı	Yayla

Kaynak : Kültür ve Turizm Bakanlığı

2.2. Doğa Yürüyüşü (Trekking)

Doğa yürüyüşü ya da diğer adıyla *trekking*, bir bilgi gereksinimi olmadan dağ, doğa gibi yerlerde yaşamlarını riske atmadan, daha çok düzgün yollar ve bölgelerde belirli yaş gruplarıyla uzun süreli gerçekleştirilen yürüyüşlerdir (Çolak, 2010: 63). Trekking insanların sağlığı açısından önemli olmakla beraber, doğa ile bütünleşme, farklı yöreler ile tanışma farklı doğal alanları gözlemlene gibi güzellikleri içermektedir (Kamacı, 2015: 27). Türkiye'nin Alp-Himalaya dağ oluşumunda bulunması bu turizm alanında avantaj sağlamaktadır. Bunun yanı sıra bitki çeşitliliği ve fazlalığı, hayvan çeşitliliği, ormanları ve doğa zenginliği insanları doğa yürüyüşü için teşvik etmektedir (Zorlu, 2014: 80).

2.3. Kuş Gözlemciliği (Ornitoloji)

Kuşlar kendi başına farklı bir türe sahip ve birçok çeşitlilikte bulunan canlılardır. İnsanların birçoğu kuşları izlemekten keyif almakla birlikte doğal alanlarına da merak duymaktadır. Kuş gözlemciliği, kuşlara karşı ilgisi olan bireylerin, doğa içerisinde kuşları gözlemlemeye imkân tanımaktadır. Kuş gözlemciliği belirli alanlarda zaman kısıtı olmadan yapılabilmektedir. Kuş gözlemciliği maliyetli bir alan olmakla birlikte daha çok yüksek gelirli grupların tercih ettiği bir turizm türüdür (Kamacı, 2015: 29). Türkiye'nin bulunduğu konum itibariyle hem insanlara hemde kuşlara göç yolu olmaktadır. Bu sebeple çok fazla kuş türüne ev sahipliği yapmakta ve Avrupa'da kuş çeşitliliğinde birinci sırada yer almaktadır.

Şekercioğlu (2002: 247-248)'na göre kuş gözlemciliğinin olumlu ve olumsuz yönleri şöyledir;

Tablo 2.2. Kuş gözlemciliğinin olumlu ve olumsuz yönleri

Kuş Gözlemciliğinin Olumlu Etkileri	Kuş Gözlemciliğinin Olumsuz Etkileri
<ul style="list-style-type: none">• Kuş çeşitliliği ve yerel kazanç arasında bir bağıntı• Yaban hayatında korumak için ekonomik bir teşvik• Normal turizmle karşılaştırıldığında az etki, daha çok kazanç• Özgün kuş türlerinin yerel kontrolü arttırması• Bilinen turizm bölgeleri dışında ziyaretler• Arzu edilen türler sayesinde korunmayan alanların korunması• Yerel doğal tarih bilgisinin değerlendirilmesi• Yerel rehberlerin eğitimi ve istihdamı• Kuşları korumak için gelir elde edilmesi• Ornitoloji bilimine yapılan katkı	<ul style="list-style-type: none">• Çok yaklaşarak ve aşırı kuş sesi çalarak kuşların rahatsız edilmesi• Bazı durumlarda yuvaların aşırı taciz edilmesi• Nadir ya da tehlike altında olan türlerin rahatsız edilmesi• Ziyaret nedenli kirlenme ve habitatın yok olması• Gelirin çoğunun yerel halka kalmaması• Bölge insanının gücenmesi• Turizmle bağlantılı olara kültürel bozulma

2.4. Dağ Turizmi

Dağ turizmi, insanların kentlerden kaçarak doğal ve temiz havayı tercih ettikleri bir turizm türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanayileşme ile birlikte kirlenen havalardan kaçan insanlar, daha fazla doğa ortamına ihtiyaç duymuşlardır (Avcı, 2005: 95). Dağ turizmi bu ihtiyaçtan açığa çıkmıştır. Dağ turizmi, hem insanların fiziki yapılarına iyi gelmekte hem de ruhsal iyileşme sağlamaktadır. Kültürel dağ turizmi yapılmanın yanı

sıra sportif olarakta yapılmaktadır. İnsanlar dağ turizminde bisiklet sürme, yürüyüş, rekreasyonel faaliyetler, yön bulma ve kamp gibi birçok faaliyetler gerçekleştirmektedir (Çolak, 2010: 65).

Türkiye’de dağcılık tırmanışları ilk olarak 19. yüzyılda kendini göstermiştir. Daha sonraları giderek gelişse de birçok ülkeye göre geride kalmaktadır. Dağcılık sporunda zamanla yayılmaya başlamıştır. Şu an turist çeken bir turizm türü olmasına rağmen ekonomik katkıları turist sayıları gibi kısıtlıdır. Ülkemizde dağcılık turizmine katkı sağlayan dağlarımız şöyledir⁷; Kuzey ve Güney Anadolu Sıradağları, İç Anadolu Masifler, Güney Doğu Anadolu Sıradağlar Kuşağı vardır. Yıldız Dağları Bursa Uludağ, Bolu Köpoğlu, Ilgaz ve Karagöl Dağları Kuzey Anadolu Sıradağlarında, Erciyes, Hasan , Büyük Ağrı, Tendürek , Süphan ve Nemrut Dağı gibi volkanik dağlar İç Anadolu Masiflerde, Toros kıvrım sıradağı Beydağları, ortasında Bolkar Dağları, Hakkari Cilo, Sat ve Nur Dağları Güney Doğu Anadolu Sıradağlar Kuşağıyla vardır. Bu dağlardan, Batı Toroslar, Orta Toroslar, Munzur Dağları, Cilo-Sat Dağları ve Kaçkar Dağları kıvrılma ve kırılma sonucu oluşmuş dağlardır.

2.5. Mağara Turizmi

Mağaralar ilkel dönemlerde insanlara yaşam alanı olmuş bölgelerdir. Sığınma işlevi gören mağaralar, yeterli nem oranıyla da insanlığın uzun yıllar evleri haline gelmiştir. Mağaralar ilk dönemlerde insanların geçmişini öğrenmeleri amacıyla kullanılmış, daha sonraları bu özel alanlar insanlara sunulmuştur. İnsanlar mağaralarda hem konaklama hemde geçmişe ait izler bulmak amacıyla ziyaretlerini arttırmışlardır.

Mağaracılık bilimi içermenin yanı sıra sportif amaçlıda yapılabilmekte ve dünyanın tehlikesi yüksek doğa sporu olarak var olmuştur. Kişiler mağara turizmini bireysel yapabilmenin yanında grup halinde de gerçekleştirebilmekte, hatta en çok grup halinde tercih edilmektedir. Bu tercihler mağaranın büyüklüğüne ve derinliğine göre

⁷ Kültür ve Turizm Bakanlığı, <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9896/turkiyedeki-dag-tipleri.html> Erişim: 14.04.2022

değişkenlik göstermektedir. Bunların yanı sıra bazı mağaralar müze haline getirilmiş (Saint Pierre Kilisesi/ Antakya) ve ziyarete açılmıştır (Koçoğlu, 2008: 60).

Türkiye’ de 20.000’in üzerinde mağara bulunmaktadır. Bu açıdan Türkiye yüksek bir potansiyele sahiptir. Türkiye’deki mağaralar, ekipmansız, ekipmanlı, ekipmanlı ama bilgili kişilerin ziyaretine açılacak şekilde üçe ayrılmıştır (Kamacı, 2015: 30).

2.6.Tarım (Agro) ve Çiftlik Turizmi

Tarım (agro) temalı turizm, insanların şehir hayatından uzaklaşarak toprak ve doğa ile vakit geçirme amacıyla yaptığı bir turizmdir. İlkel ve tarım toplumlarında bireylerin yaşadığı hayatı yeni modern ve post-modern toplumlarda insanlara yaşama imkânı sunan turizm türüdür. Tarım turizmi bireylere, toprakla ve hayvanlarla ilgilenme gibi avantajlar sunmaktadır. Tarım turizmi, turizmin gerçekleştiği bölgede yaşayan halka ekonomik katkı sağlarken, köyden kente göçlerinde önüne geçmektedir. Bunun yanı sıra tarım ve çiftlik turizmi kültürel devamlılığı da sağlamaktadır. (Şen, 2010: 37).

Gökalp ve Yazgan (2013)’a göre tarım turizmi gerçekleştirme adına yapılması gereken planlama aşamaları;

- Ülke genelinde bulunan asfalt yollara 1 km. uzaklıkta yer alan tarım arazilerinde tarımsal hiçbir faaliyetlerde bulunulamaz.
- Sanayi sektörünün geliştiği bölgelerde, elektrik santrallerinin olduğu aynı şekilde maden tesislerinin, dönüşüm tesislerinin bulunduğu bölgelerde 3 km. tarımsal faaliyetlerde bulunulamaz.
- Yukarıda belirtilen alanlar haricinde, çevre kirliliğinin olduğu bilinen ya da şüphe edilen bölgelerde tarım ile alakalı işlemlerin gerçekleşmesi konusunda uzmanlara başvurularak gerekli izinlerin alınması gerekmektedir.

Tarım turizmi ile çiftlik turizmi kimi zaman bireyler tarafından karıştırılmaktadır. Yine de tarım turizmi ve çiftlik turizmi, birbirinden ayrı turizm kategorileridir. Tarım turizmi günlük işlemlerle yapılabilirken, çiftlik turizmi için bir günden fazla süreç gerekmektedir. Çiftlik turizmi çoğu zaman tarım turizminin gerçekleştiği bölgelerde farklı bir alanda misafirlere sunulmaktadır (Yılmaz, 2008: 89).

2.7. Botanik Turizmi (Flora (Bitki) Gözleme)

Botanik turizmi, bitkilerin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen bilimdir. Bitkilerin insan yaşamındaki konumu, yaşamın başlangıcına kadar uzanır ve bitkiler insanlar için büyük önem taşır. Flora gözlemi olarak da adlandırılan botanik turizmi, belirli bir bölgede endemik olan bitkileri gözlemek amacıyla yapılan seyahat olarak tanımlanmaktadır. Yine yeni oluşturulan botanik bahçesini ziyaret etmekte botanik turizminin bir parçasıdır. Botanik turizmi, sadece bilim adamları ve bazı seçkinler tarafından değil, bitki ve botanik bahçelerini gözlemleyerek sıkıcı şehir hayatının stresinden kurtulmak isteyen herkesin yaptığı bir aktiviteye dönüşmüştür (Avcı, 2005: 96).

Türkiye, coğrafi konumu ve iklim çeşitliliği gibi faktörler nedeniyle nadir bulunan bitki çeşitliliğine sahiptir. Avrupa Kıtası 12.000 bitki türüne sahipken, Türkiye'de 9.000 bitki türü bulunmaktadır. Yine Avrupa Kıtasında 2.750 ender bitki türü varken, ülkemizde bu sayı 3.000'dir (Oruç, 2004).

2.8. Atlı Doğa Yürüyüşü

Atlı trekking, dik yokuşlar, dağlık alanlar ve bazı kıyı bölgeleri dışında çoğunlukla sabit rotaları takip eden bir rekreasyonel aktivitedir. Atlı trekkingin amacı, turistlere bölgenin doğal yapısını ve kültürünü at üzerinde tanıtmaktır (Şafak, 2003). Kapadokya, Muğla, Antalya ve Kastamonu, Türkiye'de atla doğa yürüyüşleri için en popüler bölgeler arasındadır (Zorlu, 2014).

2.9. Av Turizmi

Av turizmi, belirli bir olgunluk düzeyine ulaşmış hayvanların, belirli bir adette sınırlı, belirli bir süre içerisinde, doğaya zarar vermeden avlanma faaliyetidir. Av turizmi, avlanmak amacıyla yolculuk eden insanlara hitap eden seçenekler sunmaktadır. Belli başlı yörelerde av turizmi amacıyla avlanan hayvanlar yetiştirilerek doğaya salınmakta ayrıca bu hayvanlar üzerinden av turizmi yapılmaktadır (Çolak, 2010).

Türkiye'de ilk olarak 26 Ocak 1882 tarihinde "Zabıta-i Seydii Berri ve Bahri Nizamnamesi" ile avcılık konusunda düzenleme geliştirilmiştir. Takip eden yıllarda

var olan düzenlemeler değişmiş, 1970 yılından itibaren av turizmi üzerine de yasalar getirilmiştir. 1977 yılında yabancılara Türkiye’de av turizmi için izinlerini düzenleyen kanun açığa çıkmış ve 1977 yılında domuz avı ile av turizminin ilki gerçekleşmiştir. Türkiye’de, avına izin verilen türler, avına izin verilen sahalara, avlanma tarihleri, ücretler ve avlanma ilkeleri, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğüne her yıl gözden geçirilmektedir. ⁸

2.10. Yaban Hayat (Fauna) Gözlemciliği

Yaban hayatı izleme, şimdilerde giderek daha popüler hale gelen bir turizm şeklidir. Bazı ülkeler, turistleri bol vahşi yaşamlarıyla tanıştırmak için gelir elde eder. Araştırmalar ülkemizde 40.000 hayvan türü olduğunu gösteriyor ancak daha detaylı çalışmaların bu sayıyı 100.000’e yaklaştıracığı düşünölmektedir. Avrupa’da 60.000 tür olduğunu düşünürsek ülkemizin yaban hayatı potansiyelini daha iyi anlayabiliriz (Zorlu, 2014).

2.11. Sportif Olta Balıkçılığı

Sportif balıkçılık, insanların avlanmak zorunda olmadıkları ve boş zamanlarını geçirmek için herhangi bir maddi beklentisinin olmadığı, heyecan ve spor amaçlı bir balıkçılık faaliyetidir. Ülkemizin akarsu ve göller açısından zengin olması ve üç tarafı denizlerle çevrili olması bu olayın yaygınlaşmasına ve ilgili kuruluşların kurulmasına neden olmuştur. Yıllar içinde bu alanda yarışmalarda düzenlenmiştir.

Maliyetli bir turizm türü olmasının yanı sıra bireylerin doğa ve su ile iç içe kaldıkları ve rahatlamak amacıyla tercih ettikleri bir turizmdir. Sportif olta balıkçılığı da yapılan bu tip sportif faaliyetler konaklama zamanının artmasını sağlayan etkinliklerden biridir (Yavuz, 2011). Fakat bu turizm belirli ölçülerde yapılmadığında hayvan türlerinin düzenini tehlikeye atmaktadır.

2.12. Bisiklet Turu

İnsanları doğaya yaklaştıran turizm faaliyetlerinin gelişmesine paralel olarak son yıllarda Japonya’da da dünya çapında da bisiklet turları hızla gelişiyor. Bisiklete

⁸Kültür ve Turizm Bakanlığı. *Yaban Hayatında Av Turizmi*. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9880/av-ve-yaban-hayatinda-av-turizmi.html> (20.04.2022)

binmenin faydaları arasında spor yapmak, daha fazla alan ziyaret etmek, doğayla vakit geçirmek, temiz hava solumak, güzel manzaraları izlemek vb. birçok şey bu aktivitenin faydalarını arttırır. Doğayla uyumlu bisiklet turizmi ve diğer birçok ekoturizm faaliyetleri başlı başına bir destinasyon çekiciliği faktörü olabilir. Son yıllarda Türkiye'de farklı özel ve kamu kuruluşlarınca düzenlenen bisiklet festivalleri ve yarışmaları, bu aktivitenin tanıtılmasında önemli bir rol oynamıştır. Araştırma sonucunda; dünyayı bisiklet turu ile gezen turistlerin %10'u ülkemize gelse, yol boyunca 4 milyar Euro kazanacaklardır (Beijing, 2014: 84).

2.13. Fotoğrafçılık (Foto Safari)

Fotoğrafçılık, teknik bilgi ve donanımına sahip kişiler tarafından belirli bir eğitim sonucunda profesyonel olarak gerçekleştirilen bir faaliyettir. Ayrıca, bireyler eğitim almadan da kendi başlarına fotoğraf çekebilirler. Turizmin pek çok alanı, ölümsüzleştirmek ve başkalarına aktarmak için bireyler tarafından fotoğraflanmaktadır. Ancak, sadece özel doğal alanları çekmek için turizm yapan bireyler de vardır. Fotoğraf, ekoturistlere ziyaret edilen bölgelere özgü her türlü görüntüyü ölümsüzleştirme fırsatı sunar. Türkiye; tarihi, doğal ve kültürel yapıları nedeniyle fotoğraf safarileri için eşsiz bir fırsat sunmaktadır. Ülkemizde bu alanda herkesin aklına ilk olarak gelen yer hiç şüphesiz Kapadokya'dır. Kapadokya bölgesi, kendine özgü oluşumları, kalıcı yerel yaşam biçimleri ve gün doğumundan gün batımına değişen manzara çeşitliliği nedeniyle foto safari meraklıları için eşsiz bir özelliktir (Çolak, 2010).

2.14. Akarsu Turizmi (Rafting-Kano)

Akarsu ve nehirlerde gerçekleştirilen aktiviteleri içeren nehir turizmi, ters kayak, rafting, kano gibi farklı türleri içermektedir. Rafting, nehir turizminin en popüler ve heyecan verici türüdür. Rafting, en az bir profesyonel rehber eşliğinde takımlar halinde gerçekleştirilir. Bu etkinlik için katılımcılar su geçirmez kıyafetler, can yeleği ve kask gibi önlemleri almalıdır. Rafting öncesinde, nehir akışının mevsimsel olarak değişebileceği göz önünde bulundurulmalıdır (Şen, 2010: 39).

Türkiye, akarsu turizmi açısından da büyük bir potansiyele sahiptir. Akarsuların benzersiz sayısı, akarsuların ülke genelindeki dağılımı ve yaşanan mevsimsel çeşitlilik, Türkiye'yi iç su turizmi açısından elverişli bir konuma getirmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye’de, 1993 yılında 28 ülkeden 300 sporcu ile Çoruh Nehrinde 4. Dünya Akarsu Şampiyonası gerçekleştirilmiştir. Ülkemizde raftinge uygun akarsular şöyledir;

- Artvin Çoruh Nehri
- Artvin Altıparmak Çayı
- Rize Fırtına Deresi
- Antalya Köprüçay
- Antalya Manavgat Çayı
- Mersin Anamur Çayı
- Mersin Göksu Nehri
- Dalaman Çayı

2.15. Yamaç Paraşütü

Yamaç paraşütü, risk almayı ve tek başına uçmanın heyecanını arayan maceraperest insanlar arasında popüler hale gelmiştir. İlk yamaç paraşütü denemeleri 1940'lı yıllarda yapıldı ve o zamandan beri birçok değişiklik yapıldı. Yamaç paraşütü ekonomik bir hava aracıdır ve yapısının doğa ile bütünleşmiş olması onu her geçen gün artan meraklıları ile gözde bir aktivite haline getirmiştir. Yamaç paraşütü yapmak öncelikle eğitim ve yamaç paraşütü yapılırken alınacak en üst düzey güvenlik önlemlerine bağlı kalmayı gerektirir (Yavuz, 2011: 30).

Türkiye’de ki bazı yamaç paraşütü bölgeleri şöyledir⁹;

- Ölüdeniz – Babadağ
- Denizli – Pamukkale
- Ankara – Gölbaşı
- Bolu – Abant
- Isparta – Eğirdir
- Eskişehir – İnönü
- Antalya – Aksu

⁹ Kültür ve Turizm Bakanlığı. *Yamaç Paraşütü*. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10165/yamac-parasutu.html> (28.04.2022)

- Kayseri

2.16. Balon Turizmi

Balon turları dünyada ilk kez 18. yüzyılda ortaya çıktı. Balon turizmi, sıcak hava balonu içinde çeşitli yerlerde yapılmaktadır. Balon turu, turistlerin daha geniş bir alanı görmelerini ve yürüyerek göremeyecekleri yerleri görmelerini sağlar. Öte yandan balon yapmanın kendisi de bir aktivite olarak turistlerin ilgisini çekmektedir. Balon turlarının bir diğer avantajı ise; Fiziksel çaba gerektiren faaliyetlere katılamayan engelli kişiler tarafından da yapılabilir olmasıdır. Örneğin, bisiklete binme veya trekking. Bu faaliyetler engelliler tarafından yapılamamaktadır. Fakat balon turizmi, engelliler tarafından da rahatlıkla yapılabilir her yaş grubuna uygun bir turizm türüdür. Balonların bir diğer avantajı da fotoğraf çekmek isteyenler için harika bir fırsat sunmasıdır. Sıcak hava balonu turu için mükemmel ortam denilince akla ilk olarak Kapadokya bölgesi gelir. Kapadokya, dünya genelinde en fazla balon firmasının faaliyet gösterdiği tek bir bölge olarak öne çıkmaktadır. (Koçoğlu, 2008: 62). Balon turizmi için balon kullanım kursları, Türkiye’de Türk Hava Kurumu tarafından düzenlenmekte olup kurs saati 100 \$ karşılığında gerçekleştirilmektedir.¹⁰

¹⁰ Kültür ve Turizm Bakanlığı. *Balon*. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10167/balon.html> (28.04.2022)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKOTURİZMİN TÜRKİYE'DEKİ KATKILARI

3.1. Ekoturizmin Türkiye'deki Gelişimi ve Uygulamaları

Turizmin büyük bir öneme sahip olduğu ülkelerde ve çatışmaların yoğun olduğu büyük pazarlarda Türkiye, zengin kültürü, tarihi mekanları, doğal güzellikleri ve çeşitli ürünleri ile turizm sektöründe büyük bir potansiyele sahiptir. Türkiye'de turizm sektörü 1960'lı yıllarda gelişmeye başlamıştır. 1990'lı yıllarda ülkemizde turizm konusu farklı konumlara gelerek başta ekonomi olmak üzere birçok sektöre doğrudan katkı sağlamaya başlamıştır. Türkiye'nin kentleri, konaklama tesisleri, turizm sektöründeki aktif üyeleri ve çeşitli turistik mekanlarıyla büyük bir turizm potansiyeli vardır (Polat, 2006: 37).

Türkiye'ye gelen turistler ve sürekli artan turizm geliri, bu sektörün istikrarlı bir gelişim gösterdiğini göstermektedir. 2000 yılında 10 milyon yabancı turist ülkeye gelirken, bu sayı 2010 yılında 28,6 milyonu aştı. Turizmin ekonomik katkılarına bakıldığında bazı yıllarda düşüş olsa da artmaya devam etti. 2000 yılında 7,6 milyar ABD doları gelire sahip bir ülke olan Türkiye, 2010 yılında 20,8 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. 2000 yılında Türkiye, turist girişlerinde dünyada 20. sırada yer almıştır. 2009 yılında 7. sırada yer aldı. Gelir analizinde 2002 yılında turizm ekonomik gelir açısından 1. sırada olan Türkiye, 2009 yılında 9. sırada yer aldı. Türkiye'nin ekoturizm ihtiyaçları açısından bu konuda çok az araştırma bulunmaktadır. 1996 senesinde gerçekleştirilen araştırmada, 31 milli parkın 7'sinde ziyaretçi istatistiklerinin kayıt edildiği, gelen ziyaretçi sayısı 1.774.166 kişi olarak belirlenmiştir. Ayrıca milli park ve dinlenme alanlarını yılda 16 milyona yakın ziyaretçinin ziyaret ettiği ve bu yerleri ziyaret edenlerin yaklaşık 7 milyonunun milli parkları ziyaret ettiği görülmüştür (Demir ve Çevirgen, 2006).

Türkiye'nin ekoturizm potansiyeline ele aldığımızda, milli parklar, tabiat alanları, koruma alanları ve tabiat anıtları gibi korunan bölgelerin ekoturizm kaynaklarının büyük bir bölümünü oluşturduğu görülmektedir. Özellikle milli parklar, birçok farklı özelliklere sahip olmalarıyla ekoturizm özelinde önem taşımaktadır. Milli parklar; bilimsel ve görünüş açısından, yerel ve küresel nadir olan mevcut değer koruma ile, dinlenme açısından ve turizm alanları olan tabiat bölgesi olarak adlandırılır (Yılmaz, 2008).

Ekoturizm için Türkiye'nin önemli bir kaynağı da 76 sulak alanı kapsayan 1.295.560 hektarlık alandır, bu alanlar uluslararası düzeyde büyük öneme sahiptir. Bu 76 sulak alanın 72 tanesi su kuşları için, 4 tanesi ise balıklar için önem taşımaktadır. Ayrıca, bu alanların 16 tanesi uluslararası düzeyde büyük öneme sahiptir. Rize'deki Fırtına Deresi ve Kara Dere gibi nehirler, doğal yapısı açısından uluslararası düzeyde önemli sulak alanlardır (Yılmaz, 2008).

Türkiye'deki sulak bölgeler arasından 13'ü, 1971 yılında imzalanan Uluslararası Ramsar Sözleşmesi doğrultusunda Ramsar Sulak Alanı olarak kabul görmüştür. Bu alanlar, ekosistem için birçok fayda sağlamanın yanı sıra, gelişmiş biyolojik çeşitliliği ve farklı kuş türleri barındırmasıyla önem arz eden cazibe merkezi oluşturmaktadır. Türkiye, sulak alanlar açısından Avrupa ve Orta Doğu'nun en zengin bölgelerine sahiptir. Sulak alanlar, muhteşem manzaraları, biyolojik çeşitlilikleri, kuş gözlemi, yürüyüş ve benzeri aktiviteleriyle ekoturizm açısından önemli kaynaklar sunmaktadır. Bu alanlarda ekoturizmin ilerlemesi, doğal kaynakların muhafazası, bu alanların idaresi ile yerel halkın ek maddi gelir oluşturması açısından büyük önem arz etmektedir (Demir ve Çevirgen, 2006).

Ekoturist olarak adlandırılan kişilerin talep gösterdikleri aktivitelerden biri sualtı ekosistemidir. Sualtı florasının izlenmesi, sualtı fotoğrafçılığı hatta deneysel amaçlı dalışlar ve şnorkelle sualtını keşfetme gibi aktiviteler, sualtı dünyasına olan ilgiyi yansıtan faaliyetler arasındadır. Ancak bu alandaki faaliyetler ekoturizm ilkeleri ve etik olarak uygun olmalı ve su altı doğasını zarara uğratmamalıdır. Türkiye bu konuda

büyük bir alana sahipti. Her bölge, özellikle Ayvalık'ın mercanları ve Antalya deniz tavşanı farkı özelliklere sahiptir. Türkiye sularında bulunan tarihi batıklar, biyolojik çeşitlilik yanında önemli bir değer taşımaktadır. Dünyanın en büyük amfora birikimi Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi'nde oluşturuluyor. Günümüzün var olan turizm anlayışına göre turistler, kendilerini buldukları alanların çevre sorunlarına karşı daha duyarlı olmaya başlamışlardır. Turizmin sürdürülebilirliğini sağlamak ve bu yeni anlayışı desteklemek amacıyla, Kültür ve Turizm Bakanlığı çevre projeleri geliştirmektedir (Polat, 2006).

Alp-Himalaya kuşağında konumlanan Türkiye, dağları ve sıradağlarıyla birlikte zengin flora ve fauna çeşitliliğiyle dağcılık ve doğa tutkunu olan kişiler için önemli seçenekler sunmaktadır. Ülkemizde trekking ve doğa aktivitelerine uygun bölgeler aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır (Erdoğan, 2003);

Akdenizde; Bakır Dağları, Hadim Ermenek bölgesi, Ak Dağlar, Bey Dağları; Göksu Nehri bölgesi, Geyik Dağları; Mut İlçesi dağlık bölgesi, Anamur'un yayla alanı; Tarsus ve Bolkar Dağları arasındaki dağlık alan, Akçalı Dağları, Menteşe Dağları, Tahtalı Dağları, Binboğa Dağlar.

Ege Bölgesinde; Beş Parmak Dağları, Boz Dağları, Bafa Gölü ve Kazdağı.

Marmara Bölgesinde; Istranca ve Kırklareli Dağları.

Karadeniz Bölgesinde; Kaçkar Dağları, Trabzon ve Uzungöl ile Şavşat arası yayla alanı, Ilgaz ve Küre Dağları'dır.

Bakanlık öncülüğünde yürütülen bir projede, dağ doğal potansiyelinin turizm olgusunda değerlendirilmesi, böylece turizm türlerini ve faaliyetlerini zenginleştirerek arz kapasitesini artırmak, koruma ve kullanma dengesi içinde alternatif turizm alanlarını hizmete sokmak ve yaygınlaştırmak ve farklı bölgelerin turizminin ekonomik ve sosyal katkılarının artırılması amaçlanmıştır. (Kılıç ve Nükhet, 2006);

Büyük yatırımlar olmaksızın basit ve iyi planlanmış bir kerelik altyapı desteği sağlayan yürüyüş yolları üzerinde kamp alanları belirlenerek ve geliştirilmesi,

Dağlar ve doğa hakkında rehberlerin eğitimi,

Yerel halkı bilgilendirerek büyüyen bu turizm sektörünü desteklemek,

Ekoturizm, bölgeye ekonomik katkı sağlaması açısından önemlidir.

Ornitoloji Projesi: Ülkemizde 18 Kuş Gözlem Bölgesinde 50'nin üzerinde kuş türü yer almaktadır ve ülkemizde bulunan kuş türü sayısı Avrupa'dakiyle aynıdır. Bu durum, Türkiye'nin kıtalar arasında önemli bir köprü konumunda olmasından kaynaklanmaktadır. Kuzey-güney ve doğu-batı göç yollarının kesiştiği bir noktada bulunan Türkiye, kuş göçlerinin vazgeçilmez bir rotasıdır. Karasal ve sucul habitatlara ev sahipliği yaparak yılda iki kez göçmen kuşları ağırlar ve üreme alanı olarak tercih edilir. Ayrıca, Türkiye'de bulunan uluslararası Ramsar alanları (sulak alanlar), birçok kuş türünün kışlama ve üreme alanı olarak önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye'deki önemli sulak alanlar (Manyas, İzmir, Göksu ovası vb.), kuş gözlem istasyonları ve gözlem kuleleri sayesinde gözlem imkanları geliştirilmiştir. İstanbul ve Çanakkale Boğazları, Doğu Akdeniz (Adana, Hatay, Gaziantep) ve kuzeydoğu Anadolu (Artvin, Rize, Kars) gibi noktalar, özellikle ilkbahar ve sonbahar göçleri için önemli geçiş bölgeleridir. Kuzeydoğu Anadolu bölgesi, yırtıcı kuşlar açısından büyük bir potansiyele sahiptir (Şen, 2010).

IBA (Special Bird Areas) projesi 1989 senesinde Uluslararası Kuşları Koruma Konseyi önderliğinde oluşturulmuş, 2002 yılında Türkiye Doğa Koruma Derneği tarafından kurulmuş ve dünyanın birçok ülkesinde faaliyet göstermektedir. İlk aşamada, Doğa Derneği bu proje aracılığıyla Türkiye'deki kuş türlerini, önemli kuş alanlarını, biyoçeşitlilik açısından önemli alanları ve habitatları araştırmaktadır.

Ekoturizm açısından önemli olan kuş gözlemciliğine uygun alanları aşağıdaki alanlara göre sıralamak mümkündür (Yılmaz, 2008: 94).

Tablo 3.1. Kuş Gözlemciliği Alanları

Marmara Bölgesi <ul style="list-style-type: none">• Meriç Havzası• Marmara Havzası• Susurluk Havzası• Sakarya Havzası	İç Anadolu Bölgesi <ul style="list-style-type: none">• Konya Kapalı Havzası• Akarçay Kapalı Havzası	Akdeniz Bölgesi <ul style="list-style-type: none">• Batı Akdeniz Havzası• Burdur Kapalı Havzası• Antalya Havzası• Doğu Akdeniz Havzası• Seyhan ve Ceyhan Havzaları• Asıl Havzaları
Ege Bölgesi <ul style="list-style-type: none">• Kuzey Ege Havzası• Gediz Havzası• Küçük Menderes Havzası• Büyük Menderes Havzası	Doğu Anadolu Bölgesi <ul style="list-style-type: none">• Van Kapalı Havzası• Aras Havzası• Fırat Havzası• Dide Havzası	Karadeniz Bölgesi <ul style="list-style-type: none">• Batı Karadeniz Havzası• Kızılırmak Havzası• Yeşilirmak Havzası• Doğu Karadeniz ve Çoruh Havzaları

Bitki izleme projesi: Türkiye, muazzam bir bitki çeşitliliğine sahip zengin bir ülkedir. Avrupa florasıyla karşılaştırıldığında, Türkiye'nin bitki zenginliği Avrupa kıtasının tamamında yaklaşık 12.000 civarında tür iken, ülkemizde bu sayı 8 binin üzerindedir. Bununla birlikte, bu 9.000 türün 3.000'i Türkiye'ye özgü endemik türlerdir ve tüm Avrupa ülkelerindeki endemik tür sayısı yaklaşık 2.500'dür. Türkiye'nin milli parkları ve koruma alanları, bitki izleme gibi önemli bir ekoturizm faaliyeti için büyük bir potansiyele sahiptir. Bu alanda biyolojik çeşitliliği konusunda zengin olan milli parklarımızdan bir kısmı şunlardır: Kaz Dağları (Balıkesir-Ege Bölgesi), Honaz

Dağları (Denizli-Ege Bölgesi) ve Kaçkar Dağları (Trabzon-Karadeniz Bölgesi) (Şen, 2010).

Binicilik Projesi: Ekoturistlerin ilgisini çeken bir diğer önemli aktivite ise vahşi doğada at binmektir. Ülkemizde bu tür aktiviteler, Kapadokya, Kastamonu, Antalya ve Muğla gibi bölgelerdeki seyahat acenteleri aracılığıyla yapılmaktadır. Özellikle Kapadokya bölgesi, at yürüyüşü için ideal bir destinasyondur ve bu bölgede at yürüyüş rotalarını gösteren bir harita oluşturulmuştur. Bu harita, at yürüyüşü konusunda örnek olması açısından değerlidir ve Kapadokya'nın zenginliklerini keşfetmek isteyen turistlere yardımcı olmaktadır (Erdoğan, 2003).

Yayla Turizm Projesi: Türkiye'de geleneksel yayla yaylalarını koruyan yayla bölgelerinin ve devam eden kültürel ve doğal yapıların varlığı ekoturizm için büyük bir potansiyeldir. Örneğin, Köyceğiz'de, içme suyunun geldiği yaklaşık 40 evin bulunduğu Ağla Yaylası, sadece yöre halkı tarafından Bahar Bayramı ve Mahya Bayramı için kullanılır; Bu yaylada, doğayı seven küçük gruplar için özel olarak düzenlenen günübirlik turlarla kelebekler, kuşlar gibi doğal yaşamı gözlemlemek mümkündür. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Merkez Yaylaları Turizm Projesi, Doğu Karadeniz ve Akdeniz Platosundaki (Toros Platosu) yaylalarından yola çıkılarak, ülkemizin genelini kapsayan bir araştırmayı oluşturmaktadır. Yakın zamana kadar toplamda 24 yayla "Merkez Yayla Turizm Merkezi" olarak belirlenmiştir. Belirlenen bu yaylalara az mesafesi bulunan kasabalara, gerekli asgari altyapı olanaklarının (tuvalet, çeşme, telefon, sıhhi tesisat, güvenlik vb.) sağlanması için maddi destekte bulunmaktadır. Yayla turizmi özellikle Doğu Karadeniz bölgesinde popüler bir aktivitedir ve yayla festivalleri ziyaretçilerin ilgisini çekerek talebi artırmaktadır. Doğu Karadeniz bölgesinde düzenlenen bazı festivaller ise şunlardır: Artvin'de Kafkas Yayla Şenliği, Trabzon'da Kadirga Yayla Şenliği, Karadağ Yayla Şenliği ve Alaca Yayla Şenliği, Giresun'da Kümbet Yayla Şenliği, (Erdogan, 2003).

Nehir turizmi projesi (kano-raft): Bu proje kapsamında, turizm amaçlı olarak rafting, bot ve kayak gibi aktivitelerin yapılabileceği uygun nehirlerin kullanımı planlanmaktadır. Türkiye'de rafting için en önemli nehri, dünyada debisi ve hızı en

yüksek akan 10 nehrinden biri olan Çoruh Nehri olarak bilinmektedir (Yılmaz, 2008). Ayrıca Köprüçay, Alara Çayı, Altıparmak (Barhal) Çayı, Fırtına Çayı, Anamur (Ejderha) Çayı, Zamatı Nehri ve Fırat Nehri'nin belirli kesimleri, kano ve rafting gibi su sporları için elverişli nehirler arasında yer almaktadır (Kılıç ve Nükhet, 2006).

Bisiklet turizmi rota geliştirme projesi: Bakanlığın çeşitlendirme politikası gereği projede bisiklet turizmi de yer alıyor. Daire Başkanlığı, proje kapsamında dolambaçlı seferlerin yapılacağı güzergâhların belirlenmesi ve bu güzergâhlarda gerekli iyileştirmelerin yapılması için çeşitli çalışmalar yürütüyor. Bu gezi rotaları arasında öne çıkanlar; Karadeniz Rota, Bandırma Hattı Keşif Turu, Polenezköy Doğa Yürüyüşü, Erciyes Dağı Macerası, Kapadokya Keşif Turu, Ihlara Vadisi Gezisi ve Tuz Gölü Serüveni şeklinde sıralanabilir (Erdogan, 2003).

Mağara turizmi projesi: Mağara oluşumunun temel özelliği olarak bilinen kireçtaşı erozyonu, ülkemizin çeşitli bölgelerinde, Toros Dağları, İç Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Trakya ve Kuzeybatı Anadolu'da birçok farklı boyutta mağaranın oluşmasına yol açmıştır (Polat, 2006: 41). Türkiye, dünyadaki diğer ülkelere kıyasla bir "mağaralar cenneti" olarak bilinir ve yaklaşık 20.000 mağaraya ev sahipliği yapmaktadır. Ancak şu ana kadar sadece 1.200 mağara incelenmiştir. Türkiye'deki mağaralar, çeşitli gruplara ayrılmaktadır, her biri kendi benzersiz özelliklere sahiptir. Bu gruplar şu şekildedir (Yılmaz, 2008):

- Birinci gruptaki mağaralar: İnsanların erişiminin engellendiği bu tür mağaralar, özel izin alınarak sadece araştırmacılar ve bilim adamları tarafından keşfedilmektedir. Bu mağaralar, gizemlerini ve benzersiz doğal oluşumlarını korumak için özenle korunan yerlerdir.
- İkinci grup mağaralar: Bunlar belli şartlarla ziyarete açık olan, fakat her hâlükârda turizme kapalı olan mağaralardır. Buralara sadece kâşif dernekleri ve kulüplerinin üyeleri, araştırma ve eğitim amaçlı girebilmektedir. Bu mağaralar, doğal güzelliklerini ve benzersiz özelliklerini korumak için özel bir statüye sahiptir.
- Üçüncü grup mağaralar: Turizme yönelik olarak açılan mağaralardır. Bu mağaralar, ziyaretçilerin ve mağaranın güvenliği için önlemler alınarak

düzenlenmiştir. Mağaraya girerken ziyaretçilere her zaman bir rehber eşlik etmektedir ve onlara güvenli bir deneyim sunmaktadır. Bu sayede ziyaretçiler mağaranın eşsiz güzelliklerini keşfederken bilgilendirici bir deneyim yaşayabilirler.

- Dördüncü grup mağaralar: Bilimsel olarak araştırılmamış, yerel halk dışında bilinmeyen ve belgede yer almayan mağaralardır. Bu tür mağaralar genellikle mağara dernekleri ve kulüpleri tarafından keşfedilmeye çalışılır.

Mevcut sınıflandırmaya göre Türkiye'de 33 mağara 3. gruba ait olup ziyarete açıktır. Ziyarete açık olan mağaralardan sadece 14 tanesi amatörler tarafından herhangi bir yardımcı ekipman kullanmadan gezilebilmektedir. 12 tanesi rehber eşliğinde silahlı amatörler tarafından gezilebilir. Bunlardan 7 tanesi sadece profesyonel ziyaretçilerin ekipmanla girebileceği mağaralardır. Ülkemizin en uzun mağarası uzunluğu 17 km'ye yaklaşan Isparta'daki Pınarözü Mağarası'dır; En derin mağara ise 1. 453 m derinliğindeki Mersin Cheeselikönü Mağarasıdır (Yılmaz, 2008).

Spor balıkçılığı projesi: Ülkemiz için büyük önem taşıyan spor, rekreasyon ve eğlence faaliyetleri bu doğrultuda talebi karşılayan ve kalış süresini uzatan, dolayısıyla turizm ekonomisine katkısını artıran faaliyetlerdir (Tuna, 2007). Ancak araştırma sonuçlarına göre ülkemizi ziyarete gelen turistlerin bulunma sürelerinin özellikle Akdeniz ülkelerine kıyasla az olmasının temel nedeni, Türkiye'deki boş zaman etkinliklerinin ve aktivitelerin kısıtlı olmasıdır (Bozok, 2004).

Avcılık Turizmi Projesi: Türkiye'de avcılık 1970'lere kadar kurlsız bir şekilde devam etmiştir. 1970'li yıllarda turizm faaliyetlerini teşvik etmek amacıyla çeşitli düzenlemelerin geliştirilmesi ve belirli kuralların getirilmesi yolunda adımlar atılmıştır. 1977 yılında, yabancı avcıların ülkeye sadece aracı kurumlar vasıtasıyla ve belirli ücret karşılığında giriş yapmasına izin veren düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Bu düzenlemelerle birlikte ülkemizde ilk kez av turizmi faaliyetleri başlamış ve 1977 yılında yaban domuzu avcılığıyla bu sektörün ilk adımları atılmıştır. Ülkemizde av turizmine açık av sahaları, ülkenin zengin av potansiyeli dikkate alınarak Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na bağlı olan Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından belirlenir ve resmi olarak ilan edilir. Av turları

düzenlemek isteyen tur operatörlerinin bu faaliyete katılabilmeleri için ayrıca Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'ndan av turizmi izni alması zorunludur. Bu izin, tur operatörlerinin belirli koşulları yerine getirmeleri ve ilgili yasal düzenlemelere uyum sağlamaları durumunda verilmektedir. Av turizmine katılmak isteyen yabancı turistler, sadece gruba verilen "Yabancı avcılar için geçici avlanma belgesi" ile Genel Müdürlük tarafından tescil edilen özel avlanma sahalarında avlanabilirler. Ziyaretçiler bu belgeye sahiptir. Ayrıca av turizmi kapsamındaki tüm av organizasyonları Bakanlık çalışanlarının huzurunda gerçekleştirilmektedir. Türkiye'de avlanma alanları devlete, özel işletmecilere ve diğer işletmecilere aittir ve işletilmektedir. Bu avlanma alanlarının toplam alanı yaklaşık 72 milyon hektardır. Bu avlanma alanlarının toplam yüzölçümü yaklaşık 72 milyon hektardır. Ancak mevcut hayvan popülasyonu ve tür çeşitliliği yeterli seviyede değildir. Av sahalarının destekleyebileceği av hayvanı sayısı, yaklaşık olarak 30 milyonun üzerindeyken, şimdilerde bu rakam 10 milyon civarında olduğu düşünülmektedir.

Doğa ve Milli Parkları Koruma Genel Müdürlüğü'nün yayınladığı bir rapora göre, av turizminden elde edilen gelirlerle ilgili veriler şu şekildedir: 2008 yılında av turizmi kapsamında elde edilen gelirin 4.617.411 TL'si av ücretinden, 7.427.589 TL'si yaban hayatı avcılığı ve ilgili hizmetlerden sağlanmıştır. Böylece toplam gelir miktarı 12.045.000 TL olarak kaydedilmiştir. (Küçükaslan, 2007).

Türkiye sahip olduğu coğrafi özellikler ve av kaynakları bakımından büyük bir kaynak bolluğu bulunmasına rağmen, dünya genelinde çok fazla ilerleme sağlamış olan av turizmi sektöründen tam anlamıyla yararlanma konusunda başarılı adımlar atılamamaktadır.

3.2. Ekoturizmin Gelişimi ve Dünya Üzerindeki Uygulamaları

Günümüzde turizm, dünya genelinde çok yüksek hızda büyüyüp gelişen endüstrilerinden biridir. Uluslararası turizm pazarında doğa temelli turizme yönelik artan talebe rağmen, turizm yönergelerine uygun ürünler talep eden gerçek ekoturistleri belirlemek zordur. Ekoturizm pazar araştırmasının doğa turizmi çerçevesinde yapılması pazarın büyüklüğünün belirlenmesinde yanlış varsayımlara yol açmaktadır. Bu zorluğa rağmen, ekoturizm tartışmasız en hızlı büyüyen turizm

segmentidir. Filion, Foley ve Jacquemot (1994) tarafından yapılan çalışmada, TIES (The International Ecotourism Society) tarafından toplanan turizm istatistiklerinden yararlanılarak, ekoturizm pazarının büyüklüğü ortaya konulmuştur. Bu araştırmaya göre, uluslararası turizm hareketlerine katılan turistlerin %40 ila %60 arasında doğa turistleri ve %20 ila %40 arasında yaban hayatıyla ilgilenen turistler yer almaktadır. Turizm talebi, geleneksel Avrupa destinasyonlarından özellikle doğal güzelliklerin ve çevresel değerlerin büyük önem taşıdığı hızla gelişmekte olan ülkelere yönelmektedir. Örneğin 1997 ile 2004 yılları arasında doğa gezilerine çıkan Avrupalı turistler yılda %7 oranında artış göstermiş ve 2007 yılında 22 milyon kişi eğlence amaçlı düzenlenen gezilere katılm sağlamıştır. Bu noktada 1990 senesi itibariyle milli parklara olan ilgideki artış büyük bir dikkat çekmiş ve bu noktalar, ekoturizm konusunda bu pazarının cazibe merkezlerini oluşturmuştur. Örnek olarak, 1995 yılında Avustralya'ya gelen 1,7 milyon yabancı turistten yarısı, tatil süreleri boyunca en az bir kez milli parkları ziyaret ettiğini söyleyebiliriz. Aynı dönemde Fransa'da, her yıl 43 milyon Amerikalının ekoturizm aktivitelerine katıldığı belirlenirken, Yunanistan'ı ziyaret eden 3 milyona yakın İngiliz turistten %19'unun ekoturist olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, 14 milyonu aşkın turistten dağcılık/trekking faaliyetlerine katıldığı görülmüştür. Araştırmalar ayrıca, birçok Avrupa ülkesinin kırsal turizme önemli bir pazar pay ayırdığını ve bu kaynakların büyük bir kısmının da bu tür etkinliklere harcandığını göstermektedir (Aslan, 2005).

Ekoturizmin popülaritesi arttıkça, başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere ülkelerin ekoturizme ilgileri de artmaktadır. Çoğu ülke, ekoturizmi diğer faaliyetlere göre daha şeffaf bir ekonomik kalkınma aracı olarak görmekte olup, madencilik, orman ürünleri, tarım ve hatta kitle turizmi gibi faaliyetlerden ayrı bir yere koymaktadır. Özellikle 1990 yılından itibaren birçok ülke, ekonomik olarak gelişmenin bir yönü olarak ekoturizmi özendirmiştir. Doğanın temel alınarak yapılması planlanan turizm, pek çok ülkede giderek artan bir şekilde ekonomik faaliyetler arasında önemli bir konuma yükselmektedir. Örneğin, Kosta Rika, endüstrisini ekoturizm pazarına uyarlama konusunda adımlar atmış ve bu sayede ekoturizmin gelir getirici etkilerini görmüştür. Ülkede ekoturizmden elde edilen gelir, geleneksel ürünler olan kahve ve muz ihracatını geride bırakarak en önemli ekonomik faaliyet haline gelmiştir. Dahası,

Tanzanya'da ekoturizm, kahve ihracatını; Hindistan'da ise tekstil ve kuyumculuk operasyonlarını geride bırakmıştır. Avustralya hükümeti, 1994 yılında ülke genelinde 10 yıl boyunca ekoturizm stratejilerini geliştirmek için 10 milyon dolar tahsis etme kararı almıştır. Ayrıca, Brezilya 1997 senesinde 9 Amazon bölgesini kapsayan 200 milyon dolarlık bir ekoturizm geliştirme çalışmalarını duyurmuştur.

Çin ve Vietnam gibi turizmin gelişimine odaklanan ülkeler ile Güney Afrika ve Küba gibi uluslararası izolasyona sahip olan ülkeler dahi ekoturizm konusunda adımlar atmaya başlamışlardır (Banerjee, 2007). Kosta Rika ve Belize, özellikle ekoturizm konusunda büyük ilerlemeler kaydetmiş ülkeler arasında yer almaktadır. Ayrıca Tanzanya'daki Kilimanjaro Dağı, Ekvador'daki Galapagos Adaları ve Uganda'daki dağ gorillerinin yaşadığı habitat gibi bölgeler, gelişmiş ekoturizm destinasyonları olarak öne çıkmaktadır. Bu bölgeler, doğal çekicilikleri ve sürdürülebilir turizm uygulamalarıyla tanınmaktadır. Bu bağlamda Drumm ve Moore (2002), Amerika Birleşik Devletleri'ndeki tur düzenleyicilerine yönelik yapılan bir ankette tur düzenleyicilerinden Kuzey Amerika'daki 271 destinasyonu sıralamalarını istemiştir. Lew'in (1998) Asya-Pasifik bölgesinde faaliyet gösteren 44 ekoturizm şirketi üzerine yaptığı çalışma, 6 farklı popüler ekoturizm bölgesinin belirlendiğini göstermektedir. Firmalar tarafından verilen cevapların yüzdesine göre, en popüler ekoturizm destinasyonu %40 oranıyla Endonezya'dır. Endonezya'yı %32.5 oranıyla Hindistan takip etmektedir. Üçüncü ve dördüncü sıralarda ise sırasıyla %30 oranıyla Avustralya ve Nepal yer almaktadır. Bhutan %20 payıyla beşinci sırada yer alırken, Yeni Zelanda %20 oranıyla altıncı sırada yer almaktadır (Wight, 1993: 45).

Dünyanın ekoturizm destinasyonlarının çoğu, tropikal bölgeler, ada ülkeleri ve dağlık alanların bulunduğu ekonomik olarak az gelişen veya gelişmekte olan yerlerde bulunmaktadır. Ekoturizm için günümüzün önemli dünya bölgeleri arasında Orta ve Latin Amerika, Karayipler ve Pasifik adaları, Yeni Zelanda, Güneydoğu Asya, Güneydoğu Afrika, Antarktika ve Avustralya bulunmaktadır. Nepal, Kenya, Belize, Kosta Rika, Ekvador, Tanzanya, Tayland ve Avustralya ekoturizmin yoğun olarak uygulandığı destinasyonlardır. Üstelik ekoturizmden sadece daha az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler faydalanmıyor; Amerika Birleşik Devletleri, Yunanistan,

Fransa ve Kanada gibi gelişmiş ülkelerin de payı var. Bazı bölgeler ekoturizm için kaynaklara sahip olsa da, bahsedilen bölgelere göre hala oldukça yetersizdir. Örneğin Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki ekoturizm faaliyetleri pek gelişmemiştir. Bu alanlar, kaynaklar siyasi ve sosyal istikrarsızlık nedeniyle ekoturizm için gelişmiş alanlar değildir. Mısır, Cezayir, Irak, Afganistan ve İran gibi ülkelerin ekoturizm imkanları olmasına rağmen bu destinasyonlarda ekoturizm henüz gelişmemiştir (Demir ve Çevirgen, 2006: 152).

3.3. Ekoturizmin Etkileri

Ekoturizm, geliştiği bölgelerin fiziksel, ekonomik ve sosyo-kültürel çevresiyle etkileşim halinde olan bir turizm türüdür. Sürdürülebilir kalkınma için en iyi araçlardan biri olarak kabul edilse de, ekoturizmin diğer faaliyetler gibi çevre üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri olduğu açıktır. Bununla birlikte, ekoturizm, ekosistemi koruma temelinde faaliyet gösterdiği için çevreye en az olumsuz etki yapma potansiyeline sahiptir. Ekoturizmin doğal, ekonomik ve sosyal çevre üzerindeki etkileri ve bu etkilere ilişkin spesifik örnekler aşağıda ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır (Demir ve Çevirgen, 2006).

3.3.1. Ekoturizmin Doğal Çevre Üzerindeki Katkıları

Ekoturizmin doğal çevre üzerindeki olumlu etkileri şunlardır (Kaypak, 2012):

Kıyı alanlarındaki geniş ekilebilir alanların verimli kullanımını teşvik ederek buradaki doğal yaşamın devamlılığını sağlamaya yardımcı olacaktır. Su, yaban hayatı ve bitki çeşitliliği gibi doğal kaynaklar üzerinde minimum etkiye sahiptir. Doğal alanlar ve parkların geliştirilmesini teşvik etmektedir.

Etkisi az olan ve sürekli kullanılabilen kaynakların tercih edilmesiyle doğal kaynakların korunmasına ve muhafaza edilmesine katkı sağlar. Enerji tüketimini azaltarak, geri dönüştürülebilir malzemelerin satın alınmasını teşvik etmektedir.

Ekoturizm yapılan milli parklar gibi korunan alanlarda turist sayısını sınırlayarak kapasite fazlasını önler. Çevreye duyarlı turistler oldukları için atıkların boşaltılması, aşırı tüketim ve habitatın bozulması gibi konulara daha duyarlıdırlar. Ekoturistler,

ekoturizm deneyiminden memnun oldukları sürece, doğal alanların korunması için daha fazla ödeme yapmaya isteklidirler.

Ekoturizm geliri, milli parklar gibi korunan alanları finanse ederek biyolojik çeşitliliği ve doğal yaşamı korumak için bir kaynak sağlar. Yöre halkı ekoturizmden yararlandığı sürece doğal alanları korumaya çalışır. Turistleri ve yerel halkı çevre konusunda eğitir. Uygun tabela ve işaretlerle görsel bütünlük ihlallerini en aza indirir.

Bulunulan coğrafyaya has mimari yapıları koruma ile çevreye duyarlı yapılar sağlama konusunda önemli bir rol oynar. Yapıldığı alanda çevre bilinci oluşur. Ekoturizm, uluslararası turizm endüstrisini sürdürülebilir uygulamalara yönlendirme konusunda da önemli bir rol oynar.

Ekoturizmin çevre üzerindeki olumlu etkilerine dair bazı örnekler ise aşağıda verilmiştir (Wunder, 2000).

Tisdell ve Wilson (2005) tarafından Avusturya'daki Mon Repos rezervinde gerçekleştirilen bir çalışmada, turistlerin çevreye duyarlı olduğu ve deniz kaplumbağalarının korunmasına yönelik faaliyetlere aktif katılımında buldukları belirlenmiştir.

Biyçeşitliliğin korunmasının birçok faydası vardır. Örneğin; Avustralya'daki ekosistemlerin korunması su kaynakları, gıda döngüleri ve atık asimilasyonuna yardımcı oldu. Karayipler'deki liman kaynaklarının yanı sıra, Kosta Rika'da ormansızlaşmaya ve olumlu girişimlere karşı önlem alınmasını sağladı.

Meksika'da avlanmanın yasak olduğu korunan alanlarda, hayvan popülasyonlarının artması, bu alanların etrafındaki ruhsatlı avlanma alanlarında avcılara avantaj sağlamıştır.

Meksika'nın Bahaia Magdalena bölgesinde yerel halkla gerçekleştirilen mülakatlarda, deniz kaplumbağası turizmindeki artışın onlara olumlu katkı sağladığını

göstermektedir. Araştırmacılar, balina gözlemciliği konusunda uzman rehberlerin deniz kaplumbağası turizminde öncü rol oynayacak kadar çevre bilgisine sahip olduğunu söylüyor.

Kanada Alberta'da kuş gözlemcileri tarafından 1992 yılında yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, turistlerden %58'inin gönüllü olarak koruma faaliyetlerine 37,8 saat harcadığı belirlendi.

Avustralya'da, Lamington Park'ta yapılan bir çalışmada benzer sonuçlar elde edilmiştir: Ekoturistlerin %16'sı, ekoturizm alanlarında gönüllü koruma faaliyetlerine iştirak etmek istediklerini ifade etmiştir. %77'ye yakını ise bulunulan alanı olması gereken en iyi şekilde korumak için gerekeni yaptıklarını belirtmiştir. Ayrıca, birçok kişi, diğer ziyaretçilerin geride bıraktığı atıkları bir araya getirme noktasında istekli davrandıkları belirtilmiştir.

Honey (1999) ekoturizm çalışmalarının Galapagos Adaları'nda farklılık ortaya çıkardığını belirtmiştir.

Amazon bölgesinde, Peru ve Kolombiya sınırında yer alan Zabalo gibi bir bölgede, bazı memeli türlerinin aşırı avlanmasıyla ilgili sorunlar, dikkat gerektiren bir konu olarak ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, nadir türlerin korunması, atıkların azaltılması, biyoçeşitliliğin maddi getiri sağlar hale gelmesi ve bölgedeki yerleşik halkın iktisadi olarak kalkınmasına katkı sağlama şeklinde var olan etkiler önemli ölçüde artmıştır.

Alaska Buzulu Milli Parkı'nda yapılan bir çalışmada, nesli tükenmekte olan kartalları koruyan (kartal toplanma alanlarına giriş çıkışların yasaklanması) ve kartalların yönlendirildiği zaman sadece köprü üzerinde kontrol edilmesi gibi yasaklara karşı turistlerin görüşleri kontrol edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, katılımcıların %88'inin bu kuralların farkında olduğu ve "bunların" bu yasakların gerekli olduğunu söylediği ortaya çıktı. Kuralları bilenler için %56'sının tecrübesine bir etkisinin olmadığı, %34'e yakın kesimin tecrübelerini arttırdığı, sadece %12'sini kapsayan kesimin tecrübelerini daha da kötüleştirdiğini söylemiştir.

Batı Virjinya ABD'deki rafting katılımcılarından toplanan vergiler, raftingin çevresel etkilerinin araştırılmasına ve anlaşılmasına adanmıştır. Ayrıca, her sal şirketi düzenli olarak yıllık nehir temizleme görevine katılmaktadır.

Nepal'i ziyaret eden turistler üzerinde yapılan bir araştırmada, 1994 yılında turistlerin %60'ının, harcadıkları paranın doğal alanların korunması için kullanılması durumunda ekstra ücret ödemeye istekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ekoturizmin doğal çevre üzerindeki olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Ekoturizm hareketinin çevre ve toplum üzerinde olumlu etkileri olmasına rağmen, uygun koşulların oluşturulmadığı ve yönetilmediği süreçte kitle turizmi seviyesinde çevre tahribatına neden olabileceği söylenebilir (Erdoğan, 2003). Eko-turizm alanlarında plansız ve plansız seyahatler kaynaklara zarar vermekte ve çevre kirliliğine neden olmaktadır. Ekoturistler tarafından özellikle korunan alanlar ve milli parklarda gerçekleştirilen faaliyetlerin çevre üzerindeki olumsuz etkileri şunlardır (Diamantis, 1996);

- Ziyaretçi yoğunluğu, doğal ve bitki yaşamı üzerinde olumsuz etkilerde bulunarak bitki çeşitliliğinin azalmasına neden olabilmektedir.
- Bitkilerin toplanması ve hasat edilmesi, bu bitkilerin bir daha çıkma süresinin artmasına hatta bir daha çıkmamasına sebep olabilir. Örnek olarak, Arktik tundra gibi alanlarda, bitki örtüsünün yaklaşık 50 yılda sadece 2.5 santimetre büyüebildiği gösterilebilir.
- Avlanma, balık tutma ve sürat tekneleri gibi rekreasyonel faaliyetler, vahşi yaşamı etkiler ve hayvanlarda davranış değişikliklerine neden olur ve üremelerini olumsuz etkilemektedir.
- Yaban hayatı beslemek, arazi araçlarıyla hassas bölgelerden geçmek, çeşitli nedenlerle deniz ürünlerini, nadir bulunan bitkileri koparmak çevre üzerinde olumsuz etkilere sahiptir.
- Gözlem veya yakın gözlem için ıslık çalma, hatta yüksek desibelli müzik dinlemek kuş gözlemci davranışları kuşları etkileyebilir ve alanı terk etmelerine neden olabilmektedir.

- Tüplü dalış mercanlara zarar verir ve organizmaların ölümüne neden olur. Ayrıca dalgıçlar arasında sucül yaşamı tehdit eden mercan, minnow ve deniz kabuklarını toplayanlar da bulunmaktadır.
- Ses kirliliği, görüntü kirliliği ve çöp gibi faktörler, doğal bölgeleri, yaban hayatını ve gezginleri rahatsız ederek çevreye olumsuz etkilerde bulunmaktadır.
- Ekoturistler tarafından kullanılan motorlu tekneler, dalgalı ve bulanık sulara neden olan etkilere sahiptir. Ayrıca, kullanılan boya, yağ ve zehirli atıkların yol açtığı kimyasal kirlilik, deniz ve okyanus bitkilerine zarar verebilir. Bu durum su kuşlarını hem görsel hem de akustik olarak rahatsız edebilir. Burger (1998) tarafından yapılan bir çalışma, motorlu teknelerin özellikle balıkçılar ve balinalar gibi canlıları kanat dönemlerinde rahatsız edebildiğini belirtmiştir.
- Zamanla kitle turizmüne dönüşen ekoturizm durumunda, bölgelerin kabul edilebilirliği de aşılabılır. Yangın, doğal alanlar ile ilişkili büyük bir potansiyel tehlikedir. Özellikle orman yangınları her yıl binlerce hektarlık alanı yok ediyor. Turizm olanaklarının gelişmesiyle aşırı yapılaşma ortaya çıktı. Aşırı inşaat, turist girişlerinin artmasına ve su ve elektrik gibi kaynakların tüketiminin artmasına neden olacaktır.
- Ekoturistler için oluşturulan kamp alanları, ağaç kesimi ve buna bağlı olarak ormansızlaşma, bitki örtüsü kaybı, erozyon ve atık sorunları gibi olumsuz etkilere neden olabilmektedir.
- Ekoturizmin biçimlerinden biri olan binicilik, bir yandan yolları aşındırarak tahrip ederken, diğer yandan atların otladığı çayırların bitki örtüsüne zarar vererek toprak yapısını bozmaktadır.
- Dağ/yürüyüş alanlarındaki en önemli ve en acil çevre sorunu gelişi güzel atılan çöplerdir. Uzun bir zaman diliminde biriken cam, plastik vb. katı atıklar, çevrede oluşturdukları kirliliğin yanı sıra turistler ve yöre halkı için önemli ve bazen tedavisi mümkün olmayan hastalıklara neden olmaktadır. Lynn ve Brown (2003) dağcılarının algılarını ölçmek için yaptıkları araştırmada doğaya zarar veren en önemli etmenin atık olduğu, bunu yangınlar ve ekinlere verilen zararın takip ettiği sonucuna varmışlardır.

- Tilki, leopar gibi hayvanların değerli derileri veya prestij kazandıran fil, aslan gibi türler, eğlence dışında başka nedenlerle öldürülerek avlanmaktadır. Bunun yanı sıra aşırı üreme durumunda tabiatın doğal yapısını bozacağı düşünülen belli başlı hayvanların, ilgili makamlarca verilen izinler doğrultusunda sınırlı avlanmasına izin verilmektedir. Şu anda çok ağır cezai yaptırımlar olsa da, nesli tükenmekte olan türlerin avlanması yasa dışı bir faaliyet olduğunda av turizminin tehlikeli yönünü göstermektedir. Diğer bir tehlike ise, doğal dengeyi düzenlemede rol oynayan yırtıcıların avlanarak tamamen yok edilmeleridir. Bu nedenle günümüzde aslan, kaplan, sırtlan, jaguar ve ayı gibi yırtıcı hayvanlar sadece doğal parklarda bulunmaktadır, bu durum doğal dengenin olumsuz etkilenmesine neden olabilmektedir.
- Reklamı yapılan olumsuz etkilerin yanı sıra hızlı büyüme, uzun vadeli etkilerin ölçülmesi, izlenmesi ve belirlenmesindeki güçlükler ve her türlü turizmin çevresel strese neden olacağı düşüncesiyle çevresel toleransı amaçsızca aşma riski kötü olarak görülmektedir.

Ekoturizm bölgelerinde yapılan bazı eylemlerin doğal çevre üzerindeki potansiyel zararlı etkileri konusunda belirli örnekler şunlardır. (Obua, 1997: 34);

- ABD'deki Yellowstone Ulusal Parkı'nda ziyaretçilerin atıkları, ayıların habitatlarını bırakmalarına ve erken yaşta ölümlerine sebep olmaktadır.
- Kaliforniya'da bulunan hükümdar kelebeğinin kışlama alanındaki ekoturizm faaliyetlerinin artması nedeniyle bu kelebeğin kışlama ve üreme alanları ortadan kalkmıştır.
- Brezilya kıyıları boyunca yetersiz kanalizasyon drenajı nedeniyle akarsular, göller ve okyanuslar kirleniyor ve bu da suyu yüzme ve balıkçılık için uygunsuz hale getiriyor. Aynı bölgede ekoturistler, tropik kuşları bu bölgelerden uzaklaştırmak için Belize'nin plajlarında fotoğraf çekiyor ve sürat teknelerini kullanıyor.
- Meksika'nın temizlenmiş ve doldurulmuş Cancun bölgesinde vahşi yaşamı besleyen ve mercan resiflerini koruyan mangrovlar, tuz bataklıkları ve kıyı sulak alanları ve sahil tatil köyleri, iskeleler ve marinalar inşa edilmiştir. Bu

alanlar genellikle karadaki ıslak bozkırlardan gelen üst toprakla doldurulur ve değerli ekosistemleri yok eder.

- Birleşmiş Milletler Doğayı Koruma Birliği tarafından nesli tükenmekte olan türlerinden biri olan ve dünyada sadece 2 bin çift olan sarı gözlü penguenin hayatı, turizmin yüksek olması nedeniyle tehlikededir. Bir çalışmada, Yeni Zelanda'nın günde ortalama 200 turist ağırlayan Sandfly Körfezi'nde yaşayan sarı gözlü penguenlerin, çok fazla turist almayan yerler olan Highcliff Körfezi'nde yaşayanlara göre daha hafif olduğu belirlenmiştir.
- Himalayalar'da ekoturizmin artan popülaritesiyle birlikte çöp sorunu ortaya çıkmış, bölgede lüks otellerin inşası su kaynaklarının azalmasına yol açmıştır.
- Nepal'deki Sagarmatha Ulusal Parkı ve Annapurna Koruma Alanı'ndaki turizm etkilerine ilişkin çalışmaların ortak sonuçları; çöp yığınları, ormansızlaşma ve azaltılmış tarım arazisi kullanımı şeklinde ortaya çıkmıştır. Yeni ev inşasında orman ürünü kullanımı fazlaşmıştır. Bu durum, birçok ormanlık alandaki vahşi yaşam habitatını değiştirmiştir. Ayrıca tuvaletlerin çoğunun nehir ve akarsu kıyılarına inşa edilmesi yerel su kaynaklarını kirletmektedir.
- 1990'da ABD, Rusya ve Çin'den bir tırmanma ekibi Everest'e tırmanmak için kaşifler olarak bilinen turistlerin geride bıraktığı yaklaşık 2 ton çöpü temizlemek zorunda kaldı.
- 1974'te Galapagos Ulusal Parkı yönetimi, yıllık turist sayısını 12.000 ile kısıtlama hedefi belirlemiştir. Ancak, her yıl sürekli artan bu sayı nedeniyle 1991 yılında bu planın başarısız olduğu görülmüştür. Bu durum, ziyaretçilerin beklenen tatmin seviyesinin azalmasına neden olmuştur.
- Dünyada 100'ü aşkın ülkede mercan kayalıkları olduğu bilinmektedir. Bunların yaklaşık 90 tanesi eğlence amaçlı teknelerin resiflere bağlanması nedeniyle hasar gördü. Bir çalışmada, yarım futbol sahası büyüklüğünde bir alanın, mercan biyomlarında teknelerin demirlenmesinin ardından tamamen tahrip olduğu ortaya çıktı. Mercan resiflerinin eski haline dönmesinin yaklaşık 50 yıl süreceği belirlendi.
- Anadolu Ajansı'nın 2004 yılı Mart ayındaki "Ekoturizm hayvanlara zarar verir" içeriğine göre, ekoturizmin doğaya ve ekoturizmden etkilenen hayvanlara da zarar verdiği ortaya çıkmıştır. Bahsi geçen kaynak, New Scientist dergisinde

yayınlanan çalışmada, kutup ayıları, yunuslar, penguenler ve diğer canlılar stresten muzdarip, kilo vermekte ve bazıları ölmektedir.

- Gözlemlere göre, Türkiye'nin bazı dağlık bölgelerinde bulunan tesisler, belirli bir planlama yapılmadan, yanlış yer seçilerek inşa edilmiştir. Bu da bazı yerlerde görüntü kirliliği ve atıkların içme suyuna karışması gibi sorunlara yol açmaktadır. Ayrıca kamp alanlarına, tırmanış ve yürüyüş yollarına plastik dahil diğer katı atıklar atılarak çevreye zarar vermektedir.

3.3.2. Ekoturizmin Sosyal Çevre Üzerindeki Katkıları

Ekoturizmin etkileri sosyo-kültürel alanda kendisini göstermektedir. Ekoturizm, tabiat alanlarının yanı sıra bu alanlarda da kültürel değerleri korumayı ve geliştirmeyi amaçlamaktadır. Ekoturistler, gerçekleştirdikleri gezilerde bölgede bulunan halkın kültürüyle çok ilgilenirler. Turistlerle yerel topluluklar arasındaki karşılıklı etkileşimler sayesinde, yerel halkın kendi kültürel miraslarını tanıyabilecekleri ve koruyabilecekleri bir değer anlayışı oluşturabilirler. Bu etkileşimin sonunda yerel halkın sosyal refahı olumlu yönde iyileşecek ve sağlık, güvenlik, eğitim gibi alanlarda yaşam kalitesi artacaktır. Ayrıca özellikle kırsal alanlarda turistlerin ve yerel halkın çevre bilincini artırmak mümkün olacak ve bunun oluşturacağı ekonomik katkı ile bölge halkının göç etmesi engellenebilecektir (Demir ve Çevirgen, 2006).

Ekoturizmin açığa çıkardığı olumlu sosyo-kültürel etkiler şöyledir (Akın, 2006); Geleneksel kültürel öğelerin yeniden ele alınmasını teşvik eder ve kültürel varlıkların korunmasına yardımcı olur. Kültürel ve tarihsel yapıların muhafaza ve onarımını destekleyerek, yeni müzeler kurarak, bu süreç yerel topluluk için bir kültürel bir onur kaynağı olur. Toplumsal düzenin ve toplumsal zenginliklerin korunmasına yardımcı olur. Farklı kültürlerle ilişkileri geliştirerek küresel iletişimi kolaylaştırır. Yerel halkın gıda ve su teminini sağlar, sağlık hizmetlerini iyileştirir, kültür ve eğitim standartlarını yükseltir. Ulaşım ve haberleşme sistemi altyapısının geliştirilmesi sayesinde yöre halkına hizmet edecektir. Yerel halkın geleneksel faaliyetleri, ürünleri ve sanatları koruyarak bireysel ekoturizm faaliyetlerine katılmasını sağlar.

Ekoturizm deneyimlerinin bireysel katılım gerektirmesi, yerel halk ve turistler için estetik ve ruhsal faydalar ve zevkler yaratma etkisine sahiptir. Fiji Cumhuriyeti, ekoturizmin pozitif sosyo-kültürel etkilerine dair bir örneği temsil eder. Fiji'deki iki köyde, ekoturizmin aktif olarak uygulandığı alanlarda yapılan bir çalışma, ekoturizmin yayılmasının ardından eğitim düzeyleri ve gelirlerin önemli bir şekilde yükseldiğini belgelemiştir. Kişilerin temel gereksinimlerinin ötesinde kullanılabilir gelirlerinin artışı, gelecekte beklentilerinin değişimine yol açmıştır ve bu beklentilerin zamanla pozitif bir şekilde dönüştüğü gözlenmiştir. Ancak diğer taraftan, bu köylerde artan alkol tüketiminin halk arasında hayal kırıklığı yarattığı da kaydedilmiştir (Yılmaz, 2008).

Ekoturizmin sosyo-kültürel çevre üzerindeki olumsuz etkileri şunlardır (Fennell, 2005);

Festival, gösteri, gösteri gibi kültürel etkinliklerin ticari bir faaliyet olarak turistlere sunulması bunların özgün halinin asimile olmasına yol açabilmektedir. Turistlerle konaklama, altyapı ve diğer servislerin paylaşılması rahatsızlık yaratabilir. Artan turist sayısı nedeniyle yerel dil ve kültür zarar görebilir. Ekoturizmin beklenen faydalarının topluma yaygınlaştırılmaması ve korunan alanlardaki birçok insanın kaynaklara sınırlı erişimi yerel halkı ikileme bırakabilir. Ekoturizmin gelişiminde psikolojik yapılar dışlanır, hüsrana uğrar, depresyona girer ve kayıtsız kalır. Kadınlar, etnik ve sosyoekonomik gruplar gibi sosyal sektörler arasında ekoturizmin getirdiği olası yararlar konusunda rekabet çıkabilir ve bu gruplar arasında memnuniyetsizlik ve kıskançlık yaratabilir.

Mahalli topluluklar ile ziyaret amaçlı gelen kişiler arasında konut alım- satım yarışı oluşabilir.

Modernleşme yayıldıkça, toplumun kimliğini ve geleneklerini korumak ile turizmin ekonomik faydaları arasında bir ikilem ortaya çıkabilir. Zenginlik ve yoksulluk, özellikle turistlerin sıklıkla ziyaret ettiği gelişmekte olan ülkelerde, yerli halk ve turistler arasında daha belirgin hale gelebilir. Yerel topluluklar ve turistler arasındaki etkileşimin zaman ve yoğunluğu arttıkça, misafirperverlik hizmetleri yerini nakit

alışverişlerine bırakabilir. Bu durum, destinasyonun özgünlüğünü azaltabilir ve onu turistler için daha az cazip kılabilir.

Yerel topluluklarda HIV/AIDS gibi bulaşıcı hastalıkların ve çeşitli sağlık sorunlarının görülme sıklığı artmaktadır. Ekoturistler genellikle bağımsız gezginler olarak tanımlandığından, bazen ekoturistler yerine "kendi kendine yeten turistler" olarak tanımlanırlar.

Ekoturizmden kaynaklanan olumsuz sosyo-kültürel etki örnekleri şöyledir (Duffy, 2002);

Nepal'deki Chitwan Ulusal Parkı'na gelen ziyaretçilerin çoğunun yerel olmaması ve bu yabancı ziyaretçilerin yerel konulara ilgi göstermemeleri memnuniyetsizliği yükseltiyor. Parkın faunası (yılda 3 ila 5 gergedan, yılda 1 kaplan) her yıl sakinleri öldürür ve mahsulleri yok eder. Ayrıca, yüksek yerel fiyatlar ve park sakinleri için çok sınırlı istihdam olanakları parktan memnuniyetsizlik yaratmaktadır. Bu durum karşısında park, sadece turistlere hizmet veren, yerel halkın iradesine aykırı bir yer olarak görülüyor. Nepal'in Khumbu bölgesinde gerçekleştirilen bir çalışma, yerel topluluğun yaşam standardının yükseldiğini ancak geleneksel iş yapma sistemlerinin, sosyal etkileşimlerinin ve kültürel özelliklerinin olumsuz etkilenecek sosyal ve kültürel bozulmalar yaşadıklarını ortaya koymuştur.

Hindistan'da bulunan Dubhwa Ulusal Parkı'nda yerel topluluk parka karşı heves eksikliği yaşamaktadır. Zira dört yıllık bir süre zarfında 93 kişi kaplan saldırıları sonucu hayatını kaybetmiştir. Hükümet her ölüm için 5.000 rupi tazminat öderken, bir kaplanı öldüren kişiye 50.000 rupi para cezası uygulanmaktadır. Bu durum, doğayı koruma çabalarının yalnızca ziyaretçilerin çıkarlarına yönelik olduğunu gösteriyor.

2003'te Çin'in Hainan şehrindeki iki ulusal parka odaklanan Taş Duvar araştırmasında, Jianfengling Ulusal Parkı'nın çevresinde yaşayan yerel halkın %27'si ekoturizmin faaliyetlerinin kendileri üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu ifade ederken, %18'i ekoturizmin olumlu ve olumsuz yanlarının bulunduğunu dile getirmiştir.

Dünya üzerinde hiçbir toplumun değişime uğramadığı bir durum yoktur. Ancak bu, kendi benzersiz özelliklerini korumak istemeyecekleri anlamına gelmez. Yöresel kesimin arzuları görmezden gelindiğinde, olumsuz kültürel yönler kümülatif olarak artar. 2001'de yayınlanan Otavalo Deklarasyonu, ekoturizmin olumsuz sosyal ve kültürel etkilerinin hafifletilmesi için oluşturulan bir uyum çerçevesini içerir. Bu çerçevede, öncelikle ekoturizmin yukarıda belirtilen etkilerinin ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. Çalışmada, ekoturizmin negatif sosyo-kültürel etkilerini azaltmak için bir dizi öneri sunulmuştur (Yılmaz, 2008);

Adil eğitim ve öğrenme fırsatlarının sağlanması, turizm etkinliklerinin olumlu sonuçlar vermesini destekler. Toplumların kendilerini, dillerini, geleneklerini ve ritüellerini ifade etme biçimlerinin kabul edilmesi ve sonraki nesillere aktarılması gereklidir. Yerel ve ülke geneli temsilin sağlanması ve organizasyonel kapasitenin artırılması etkilenen toplulukların sayısını etkiler, topluluklar arasındaki süreç değişimlerini iyileştirmek, farkındalığı artırmayı ve dünya çapındaki diğer topluluklar ve kültürlerle dayanışmayı teşvik eder.

Tüm bu olumsuz yan etkiler dikkatli bir biçimde analiz edilmeli ve ekoturizm aktiviteleri izleme ve denetleme mekanizmalarını kapsayacak şekilde düzenlenmelidir. Kitle turizmi uygulamalarını kontrol altına almak zor olduğundan, ekoturizm en azından turistlerin çevre bilincini artırmak ve ekoturizmde rol alan aktörler açısından önemli bir turizm yöntemi olmalıdır (Akıllı, 2004: 53).

3.3.3. Ekoturizmin Ekonomik Çevre Üzerindeki Katkıları

Ekonomik Olumlu Etkiler: Bunlar, ya doğrudan ya da dolaylı şekillerde ve tetiklenen etkiler olarak belirlenir (Hoşcan, 2008);

- Doğrudan etkiler, turistlerin barınma, tüketim gibi hizmetlere yönelik destinasyondaki doğrudan masraflarından oluşur.
- Dolaylı etkiler, ekoturizm faaliyetinin kazandığı paranın bir kısmının, işletmenin gelir-gider bağlantılarına sahip olan farklı birimlere transferi sonucu meydana gelir.
- Uyarılmış etkiler ise, ekoturizm şirketinin çalışanlarına ödenen maaşlardan kaynaklanır.

Ekoturizmin ekonomi üzerinde ki diğer etkileri ise şöyle sıralanabilir (Hoşcan, 2008);

- Yurt dışından gelen turistlerin geliri bölgeye döviz akışı sağlar. Ekoturizmden elde edilen gelir yöre halkına gelir getirir. Doğrudan iş olanağı sağlayarak (rehberlik hizmetleri, güvenlik, yerel sanatlar, yiyecek ve içecek hizmetleri, taşımacılık, konaklama vb.), işçi göçünü azaltabilir.
- Kırsal bölgelerin ekonomik kalkınması için fırsatlar oluşturur. Özellikle ekonomik olarak geri kalmış kırsal bölgelerde ekoturizm, yerel halk için yeni yatırımlar ve istihdam olanakları sunar. Sağlanan gelir, yerel halkın sürdürülebilir olmayan uygulamalardan kaçınmasına yardımcı olur.
- Gelirlerin ekoturizm için doğal alanların korunmasında kullanılması için siyasi ve mali destek sağlar.
- Hotel, restoran, hatıra eşya dükkanları ve turistik hizmetler gibi turizmle ilgili sektörlerin gelişmesi, yerel ekonomiye ivme kazandırır.
- Yerel ekonomiyi, tarımsal sektörlerin dışına doğru genişletir ve çeşitlendirir. Yerel sanat eserleri ve özgün yöresel lezzetler gibi yerel ürünlere talebi yükseltir. Bu durum, yerel halka el yapımı, kültürel öğeler içeren ürünlerini satma fırsatı sunar ve ekonomik katkısının yanı sıra yerel kültürün korunmasına da aracı olur.
- Ulaşım, çeşitli mal ve hizmetlerin erişilebilirliği ve iletişim gibi yerel altyapıyı geliştirir. Ulusal parklar veya sit alanlarına ziyaretçi giriş ücretleri, bölgeye ekonomik getiri sağlar.
- Kamp alanı ve ekipmanlarının kiralama gibi ekoturizm etkinliklerinden elde edilen gelirler, balıkçılık ve avcılık izinleri için ödenen ücretler, bölgeye yapılan katkılar da ekonomik fayda sağlar.

Ekoturizmin geliştiği bazı bölgelerdeki spesifik örneklerle birlikte gözlemlenen olumlu ekonomik etkiler aşağıdaki şekildedir (Özkök ve Çoban, 2009);

- Dominik Cumhuriyeti, 1993 yılında hükümet teşvikiyle Karayipler'de ekoturizmi desteklemek ve doğal-kültürel kaynakları korumak amacıyla proje geliştirmiştir. Bu proje, kaynak yönetiminin mahalli halkın katılımıyla çevreyi başta olmak üzere hayat standartlarının iyileştireceğini garanti etmektedir. Bu çerçevede, yerel halk el sanatları ve tarımsal ürünler gibi alanlarda önemli

kazanç sağlamıştır. Örnek olarak, zanaatkâr aylık 340 ABD Doları kazanç sağlamakta ayrıca yılda 1.000 ABD Doları katkıda bulunduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, turizm sektörü küçük konaklama seçeneklerinin, taksi şoförlüğünün ve tur rehberliğinin de dahil olduğu birçok yeni iş fırsatı yaratmıştır.

- Ekoturizmin, istihdam ve diğer ekonomik faydalarıyla Küba'da ana endüstrilerden biri haline gelmesi beklenmektedir.
- Brezilya'da, ortalama bir kişi el yapımı mendil satışıyla yılda 2.336 dolar kazanmaktadır. 1995 yılında Kosta Rikalı çiftçilerin kişi başına geliri 12.000 ABD Doları olarak belirlenmiştir. Kuş gözlemciliği, Kuzey Amerika'da en hızlı gelişen faaliyetlerden bir tanesi haline gelmiştir. 1980'lerde, kuş gözlemciliği için bölgeyi yılda aşağı yukarı 20 ila 30 milyon turist ziyaret etmiştir. Turistler önemli miktarda harcama yaparak bölge için yıllık ortalama 20 milyar dolar gelir elde etme fırsatı sağlamıştır.
- Munn (1991) tarafından yapılan bir araştırmada, Peru'da serbest dolaşan bir papağan başına yılda ortalama 750 ila 4.700 ABD Doları arasında gelir elde edildiği belirtilmiştir. Tayland'daki Doi Ulusal Parkı'nda Hvenegaard ve Dearden (1998) tarafından yapılan bir çalışmada, kuşları gözlemleyen kişilerin %60'ının ve ekoturistlerin %50'ye yakınının bulunulan alanı korumak için bağışta bulunduğu tespit edilmiştir. Kitle turistleri arasında bu oran ise daha düşük seviyelerde kalmıştır.
- SSCI tarafından sayısallaştırılan 10 dergide ekoturizmin etkisine ilişkin 62 çalışma incelenmiş ve 15 çalışmada ekoturizmin ilgili alanlarda %50 istihdamını artırdığı tespit edilmiştir.

Ekoturizmin olumsuz ekonomik sonuçları şu şekilde sıralanabilir (Diamantis, 1996: 51);

- Ekoturizmin en önemli olumsuz ekonomik sonuçlarından biri, yerel ekonominin dışında kalan gelir kaybıdır. Ekoturistler, yeni deneyimler için önemli miktarda para harcamakta ancak bunun büyük bir kısmını paket turlara ve turistik destinasyonlarda katıldıkları seyahat harcamalarına yönlendirmektedirler. Seyahat ettikleri bölgelerdeki harcamaları genellikle

sınırlı düzeydedir. Tur operatörleri ayrıca kârlarını yerel halkla paylaşmak konusunda isteksiz olabilirler.

- Bir kez daha, bölgedeki turizm işletmelerinin bölge dışından mal ve hizmet ithal etmesi, yerel ekonomiye sızıntıyı artırmaktadır. Ayrıca, ekoturistlerin ilgilendiği sektörler, konut dışında basit altyapı ve hizmetler gerektiren sektörler olduğundan, maliyet dışında yerel ekonomik etkilerin düşük olması muhtemeldir.
- Ekoturizme yapılan yatırımların ve ekonomik beklentilerin talep eksikliği nedeniyle karşılanamaması, iki tarafında olumsuz etkilenmesine neden olabilir. Ekoturizmin küçük gruplar halinde gerçekleştirilmesi ve ziyaretçi sayısının sınırlandırılması, ekosisteme zarar vermeden ekonomik sürdürülebilirlik sağlama konusunda bir zorluk oluşturabilir.
- Ekoturizm gelişimi, yerel istihdam fırsatları sunmasına rağmen, bazı durumlarda deneyim ve nitelik eksikliği nedeniyle yerel turizm endüstrisinde sınırlı sayıda yerel insanın istihdam edilmesine neden olmaktadır. Bu da halkın iktisadi isteklerine cevabı alamamasına ve talebin azalmasına neden olabilmektedir.
- Yöneticiler, korunması elzem olan alanların korunması konusunda kayıtsız kalabilir ve bu destinasyonlar için ekoturizm gelirlerinin yeniden kullanımına isteksiz olabilir.
- Yaban hayatının geliştirilmesi neticesinde tarım ürünlerinde yaşanması muhtemel zararlar ilgili malların fiyatlarının artmasına neden olabilir.

Ekoturizmin gelişme sağladığı belli başlı destinasyonlardaki olumsuz iktisadi etkilerin spesifik örnekleri aşağıda listelenmiştir (Erdoğan, 2003);

- Kosta Rika'nın Tortuguero köyünde yapılan iki anket sonucunda, yerel halk istihdam ve ekonomik gelirlerinden memnun olsa da, gerçek yaşam standartlarının yükselmediği ve sınırlı ekonomik fırsatlardan duyulan memnuniyetsizliğin dile getirildiği görülmüştür.
- Monteverde'ye gelen Amerikalı turistler yılda 4,5 milyon dolar harcamaktadır. Ancak, Monteverde ve çevresinde sadece 850.000 dolar harcama yapılmıştır. Bu harcamaların çoğu var olan ekonominin dışında harcanmıştır.

- Lindgers (1991) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, Dünya Bankası tahminlerine göre, gelişmekte olan ülkelerde gezginlerin harcadığı her 100 ABD dolarının %60'ının gelişen ülkelere gideceği belirtilmektedir. Ekonomisi gelişmemiş ülkelerde ise ekoturizm harcamalarının sadece %10'u yerel yönetimlere ulaşmaktadır. Bu da ekoturizm alanlarında yerel halka aktarılan miktarın oldukça az olduğunu göstermektedir.
- Nepal'deki Sagarmatha Ulusal Parkı'nda turizm gelişiminden yalnızca çok az insanın (genellikle konaklama sahiplerinin) faydalandığı tespit edilmiştir. Örneğin, Ghandruk'ta yapılan bir saha araştırmasında, yalnızca %12'si çalışan insanlar doğrudan turizmle ilgilenirken, diğer bölgelerdeki yoksul çiftçilerin çoğunluğunun neredeyse hiçbir fırsatı bulunmamaktadır. Bu durum turizmden faydalananlar ile faydalanamayanlar arasında gergin bir ilişki yaratmaktadır.
- Kenya'da turizmden elde edilen döviz akışı yüksek olsa da, ekonomik kaçak durumu da önemli bir sorundur. Sinclair (1991) tarafından yapılan bir çalışmada, safari turizmi turlarında bölge dışına çıkan ekonomik açığın %34 ile %45 arasında olduğu belirlenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE EKOTURİZM BÖLGELERİNİN İNCELENMESİ VE EKONOMİYE KATKILARI

Çalışmanın bu son bölümünde literatürdeki ekoturizm çalışmalarını inceleyerek Türkiye ekoturizmine bütüncül bir şekilde yaklaşılacaktır. Literatürdeki çalışmalar ağırlıklı olarak tek bir bölgeye odaklanmıştır ve bölgenin ekoturizm potansiyeli incelenmiştir. Ulaşılan sonuçlar da o bölge özelinde elde edilen sonuçlardır. Ekoturizme yönelik kapsamlı bir planlama yapılacaksa Türkiye'nin pek çok ekoturizm bölgesindeki potansiyellerin ve ortak sorunların dikkate alınması elzemdir. Bu sebeple çalışmanın bu bölümü farklı bölgeleri inceleyen akademik çalışmaların ve raporların incelenmesine ayrılmıştır.

4.1. Literatür Taraması

2000 yılı başlarından itibaren Dünya'da ekoturizmin önem kazanmasıyla birlikte turizm ülkesi olan Türkiye'de ekoturizm yükselişe geçmiştir. Bunu ekoturizmle alakalı yapılan akademik çalışmaların sayısının artmasından da anlamak mümkündür. Yazın incelemesi yapıldığında çalışmaların çoğunlukla belirli bir bölgenin veya ilin/ilçenin ekoturizm kapsamında incelenmesi ve potansiyellerinin ortaya çıkarılmasına yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, çalışmamızın konusuna paralel olarak ekoturizm kavramının incelenmesine yönelik çalışmalar da bir hayli fazla olduğu söylenebilir.

Baykal vd. (2020), kentsel ekoturizm ve arka planında etkili olan aktörler ile Dünya'daki başarı örneklerinden oluşan çalışmalarında ekoturizmin kentlerde nasıl uygulandığı sorusuna cevap aramışlardır. Bu amaç doğrultusunda, kentsel ekoturizmi araştırmak, üstünlük ve yararlarından bahsetmek ve ayrıca bazı uygulama örneklerine

yer verilmiştir. Araştırma nitel araştırma yöntemi kullanılarak; mevcut durum saptaması, eylem araştırması ve aynı zamanda turizm coğrafyası kapsamında gerçekleştirilen çok yönlü tematik bir derleme özelliği taşımaktadır. Derleme tekniği olarak yazın taramasına yapılmış, Türkçe, İngilizce ve Fransızca dillerinde basılı ve web tabanlı alanyazından faydalanılmıştır. Kentsel ekoturizme atıflar yapılarak ilişki kurulması amaçlanmıştır. Sonuç olarak; kentsel ekoturizm, uygulanmasında birtakım zorluklara sahip olsa da kente yeni çekicilikler katması, kent turizmine yönelik yeni açılımlar getirmesi, kentin ekolojik değerlerine sahip çıkması, kent halkının yaşam kalitesine olumlu etkilerinin olması ve ekoturistlerin de beklentilerini karşılaması açısından ekoturizmin önem kazanmaya devam edeceğini ifade etmişlerdir.

Dinç ve Karakök (2021) çalışmalarında insanların kitle turizmi yerine alternatif turizm türlerine yönelmesine neticesinde önem kazanan ekoturizm ele alınmıştır. Çalışma örnekleme olarak YÖK tez merkezine kayıtlı olan yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiştir. Bu kapsamda; tezlerin türleri, çalışma sahaları ve konuları nitel araştırma yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Sonuç olarak, ilgili literatür incelemesi yapıldığında ekoturizmle ilgili olan yayınlarda artış meydana geldiğini ve yüksek lisans tezlerinin doktora tezlerine göre daha fazla olduğuna ulaşılmıştır. 2018 ve 2019 yıllarında en fazla tezin yazıldığını belirten Dinç ve Karakök, bunun sebebinin ise üniversitelerde ekoturizm anabilim dalında lisans üstü programların açılmasına örnek göstermektedir.

Tutcu (2021) alternatif ve sürdürülebilir turizm türlerinden biri olan, doğa temelli ekoturizm konusu incelenmiştir ve bu amaç doğrultusunda, Türkiye'nin ekoturizm potansiyeli değerlendirilmiştir. Çalışmanın yöntemi olarak nitel araştırma tekniğinden faydalanılmış ve tanımlayıcı araştırma deseni kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, Türkiye'nin önemli bir ekoturizm ülkesi olduğu ancak bu potansiyelin kullanılması noktasında eksikliklerin neler olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda; ekoturizm kaynakları ile aktivitelerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması hususunda ekoturizmle ilintili olarak hem turistlerde hem işletmecilerde hem de yerel halkta çevre bilincinin sağlanması, eğitim kurumları tarafından ekoturizmle ilintili olarak nitelikli personelin yetiştirilmesine önem verilmesi, ekoturizm kaynakları ve faaliyetlerine ilişkin tanıtım

aktivitelerinin arttırılması, gerek altyapı gerekse de üstyapıya ilişkin çalışmaların planlı ve sistemli biçimde yapılmasına azami önemin verilmesi, kamu sektörü, özel sektör temsilcileri, yerel halk temsilcileri ve akademisyenlerle beraber ortak çalışmaların ve projelerin gerçekleştirilmesi önerilerinde bulunulmuştur. Son olarak, Türkiye'nin ekoturizm potansiyelinin henüz yeterince değerlendirilmediğini vurgulanmıştır.

Çetin ve Akyıldız (2023) çalışmalarında çevre kirliliğinin önlenmesi ve doğa aktivitelerine talebin artmasının ekoturizmi ön plana çıkardığını ifade etmişler. Bu doğrultuda Çanakkale ili Biga ilçesinin ekoturizm potansiyelini belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışmanın yöntemi kapsamında odak grup çalışmasına yönelik olarak Biga'nın çekici yönlerinin neler olduğu ve ekoturizm açısından hangi özelliklerin ön plana çıkarılması gerektiği belirlenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre, Biga'nın çok sayıda ekoturizm aktivitelerini mümkün kılan doğal güzelliklere ve zengin kültürel değerlere sahip olduğuna ulaşmışlardır. Buna ilave olarak, Biga'nın ziyaret edilecek bir merkeze dönüştürülmesi ve bunun için bazı düzenlemelerin ve yatırımların gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca yeteri kadar ilgiye sahip olmayan Biga'nın kültür rotalarının Çanakkale'nin bilinen noktalarıyla birleştirilmesi ve bisiklet yollarının uluslararası nitelik kazandırılması gerektiği sonucuna ulaşmışlardır.

Ekoturizmin Türkiye'deki ve Dünya'daki Gelişimini konu aldıkları çalışma kapsamında Altınok Çalışkan ve Uzun (2023), sürdürülebilir kalkınmanın bir ürünü olarak ortaya çıkan ve kırsal alanlarda planlanan ekoturizmin doğa temelli bir yaklaşım olduğunu ve birçok bileşeni bir arada bulundurduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca kırsal ve sürdürülebilir kalkınmaya önemli ölçüde katkı sağladığına değinmişlerdir. Çalışmalarında ekoturizm, ekoturizm planlaması, ekoturizm yönetimi, doğa turizmi, sürdürülebilir turizm, hızlı kırsal değerlendirme, ekolojik planlama ve sürdürülebilir kalkınma olmak üzere sekiz ana başlık belirlemişler ve anılan konularda yapılan akademik çalışmaların bibliyometrik analizi yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini 2000-2022 yılları arasında Scopus Veri Tabanı ve YÖK Tez Merkezi veri tabanlarında yer alan makale ve lisansüstü tezlerin niceliksel olarak değerlendirmesi gerçekleştirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda anılan konu başlıklarının

yıllara, konulara ve anabilim dallarına göre değişkenlik gösterdiği saptanırken; en çok makale ve tez yapılan konu başlıklarının sürdürülebilir kalkınma, en az makale ve tez yapılan konu başlığının ise hızlı kırsal değerlendirme olduğu tespit edilmiştir.

4.2. Bademler Köyü

Ersoy'un (Ersoy,2017) İzmir'in Urla ilçesinin Bademler Köyü'nde yürüttüğü anket çalışmasına yöre halkının ekoturizm konseptine dair bilgi eksiklerinin olduğunu tespit etmiştir. Yöre halkı ekoturizmi doğa dostu bir etkinlik olarak tanımlarken ekoturizmin bölgelerini ekonomik olarak iyileştirebileceklerini söylemişlerdir. Bölgenin ayrıca konukevi gibi altyapı problemleri vardır.

4.3. Fırtına Deresi Havzası

Badoğlu (Badoğlu, 2019), SWOT analizi kullanarak Rize'nin Fırtına Deresi Havzasını ekoturizm potansiyeli açısından incelemiştir. Bölgenin esasında çay üretimi için kullanıldığını fakat ekoturizm potansiyeli de taşıdığını belirtmiştir. Ancak atık sorunu, taş ocakları, altyapı yetersizliği, plansız yapılaşma gibi problemler bu potansiyeli öldürmektedir. Ekoturizmin yükselmesi için sürdürülebilir bir çevre elzemdir.

4.4. Konya'nın Ekoturizm Rotaları

Tekin (Tekin, 2014) Konya'daki ekoturizm rotalarını incelediği çalışmasında bölgenin turizm altyapısının ekoturizmin kural ve standartlarına uygun bir hale getirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bölgeye gelen turistlerin bu konularda bilgilerinin sınanması eğer yeterli bilgileri yoksa da eğitilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Yine bölgedeki işletmelerde çalışanların da ekoturizm hakkında eğitilmesi ve bilgilendirilmesi gerekmektedir. Bu eğitimlerin hazırlanmasında ilgili kurum ve kuruluşların yanı sıra yerel yönetimlerin de aktif katılımı sağlanmalıdır.

4.5. Ihlara Vadisi

Zorlu, (Zorlu, 2014) Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS) ve SWOT analizi tekniğini kullanarak Ihlara Vadisi'ni ekoturizm yönünden incelediği çalışmasında Ihlara

Vadisi'nin doğal, kültürel, ekolojik ve termal değerlerini tehdit eden en önemli unsur olarak kitle turizmi vurgulanmaktadır. Bu tehdidin önlenmesi için altyapı problemlerinin çözülmesi ve ziyaretçi kısıtlamaları gibi yöntemlerin uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Yapılan SWOT analizinde İhlara Vadisi'nin Türkiye'nin çok önemli bir ekoturizm merkezi olmasına rağmen yeterli altyapı ve üstyapısının olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum yörenin ekonomik olarak kalkınmasında engel oluşturmaktadır. Bir diğer eksiklik ise ekoturizm kavramını bilen kalifiye eleman yetersizliğidir.

4.6. Dikili İlçesi

Şahbaz, (Şahbaz, 2018) İzmir'in Dikili ilçesini incelediği çalışmasının sonuç kısmında bölgenin ekoturizm potansiyeli olduğu fakat yeterince değerlendirilemediğini belirtmiştir. Bunun başlıca sebebi olarak bölgeyi ziyaret eden turistlerle yaptığını anketin sonucunda varılan sonuç bölgenin ekoturizm potansiyelinin tam olarak kavranmadığıdır. Bir diğer problem olarak da bölgenin ulaşım yetersizliğidir. Mümkün çözümlerin öncelikle yerel kurumlar ve yönetimlerin koordinasyonunda ortaya konulması gerektiği ifade edilmiştir.

4.7. Trabzon

Taş, (Taş, 2014) Trabzon'un ekoturizm potansiyelini bölgeyi ekoturizm çerçevesinde ziyaret eden turistlerle bir alan araştırması yapmıştır. Araştırmasının en göze çarpan tarafı ekoturizm maksatlı turizm faaliyetine katılan turistlerin eğitim seviyelerinin yüksek olması, kalabalık kabilelerden ziyade bireyselliği tercih etmeleri ve doğayı koruyarak sürdürülebilir bir turizm anlayışına sahip olduklarıdır.

4.8. Isparta

Nayir (Nayir, 2009) ekoturizm bağlamında Isparta yöresini SWOT analizi tekniği ile incelediği çalışmada, ekoturizm paydaşları arasında iletişim ve koordinasyon eksikliği, ekoturizme yönelik kurumsal bir yapının olmaması, ekoturizm kavramı hakkında yeterli bilgiye sahip olunmaması öncelikle vurguladığı eksiklikler

arasındadır. Bu eksikliklerin aslında ülke ölçeğinde ortaya çıkan eksikliklerle paralellik göstermesi vurgulanan noktalar arasındadır.

4.9. Doğu Karadeniz

Kıvılcım ve Sanalan Bilici'nin (Kıvılcım & Sanalan Bilici, 2021) Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bulunan seyahat acentelerin ekoturizm faaliyetlerini inceledikleri çalışmalarında, acente yöneticilerinin ekoturizmle alakalı sahip oldukları fikirlerin olumlu olduğu fakat sergilenen hal ve hareketlerin olumsuz olduğu sonucuna varmışlardır. Bunun sebebinin ise yöneticilerin kavramlara yeterince hâkim olmadığı, ekoturizmi sadece çevresel boyutta ele aldıkları ama sosyo-kültürel yönüne yer vermedikleri ve her şeyden önemlisi sürdürülebilirliğe dikkat etmedikleri olduğunu belirtmişlerdir.

4.10. Oltu ve Olur İlçeleri

Akpınar Külekçi'nin (Akpınar Külekçi, 2012) Erzurum'un Oltu ve Olur ilçelerinin ekoturizm potansiyelini incelediği tezinde yöre halkı ile yaptığı anket çalışmasına göre bölge insanının ekoturizmde dair bilgilerinin çok az olduğu veya hiç olmadığı sonucunu bulmuştur. Her ne kadar bölgenin ekoturizm potansiyeli olsa da zayıf yönleri ağır basmaktadır. Yörelerin ekoturizm bilincinin yetersiz olması, tanıtım ve reklamın yeterince yapılmaması, ekoturizm hakkında eğitim eksikliği, altyapı ve üstyapı problemleri, sürdürülebilirliğe dikkat edilmemesi, yoğun HES varlığı gibi sebepler bölgenin potansiyeline zarar vermektedir.

4.11. Bartın

Yılmaz'ın (Yılmaz, 2018) Bartın ilinin ekoturizm potansiyelini bölge halkı ve işletme sahipleri ile yaptığı anket çalışmalarıyla incelediği çalışmasında, öncelikle vurguladığı problem yılın sadece belirli dönemlerinde yoğunlaşan turist akınlarının bölgenin doğal yapısına zarar verdiğidir. Bu durumun oluşmada bölgenin altyapı ve üstyapı yetersizliğinin payı büyüktür. Konaklama tesislerinin yetersiz olması en önde gelen sorunlardan biridir.

4.12. Ekoturizmin Türkiye Ekonomisine Katkıları

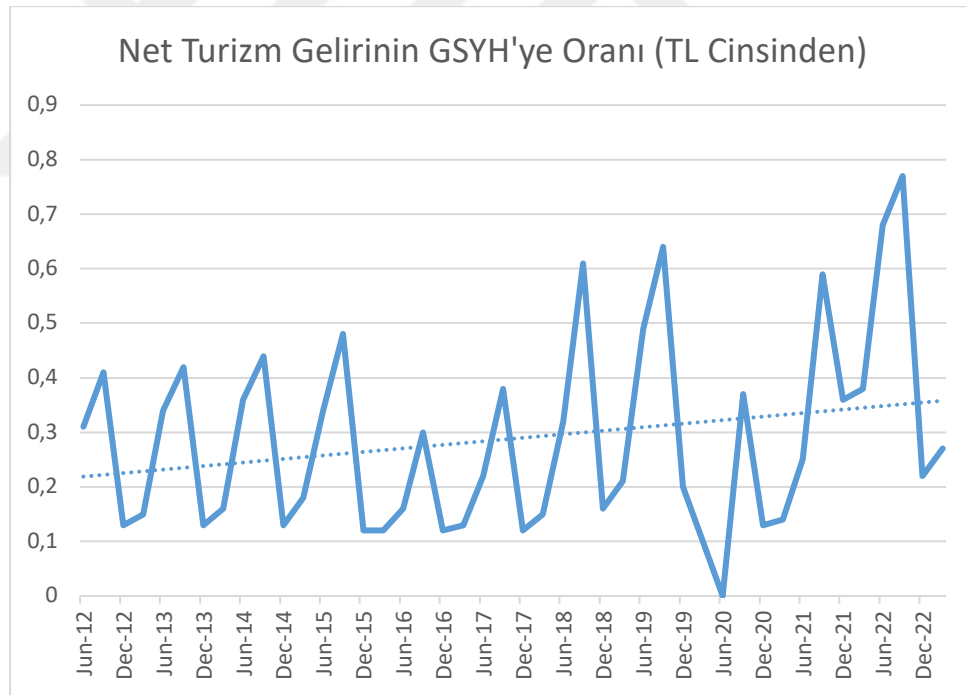
Turizm sektörünün ekonomik açıdan önemli olmasının temel sebeplerinden biri tıpkı inşaat sektörü gibi birçok alt hizmeti bünyesinde barındırması ve harekete geçirmesidir. Konaklama, ulaşım, gezi, yeme içme, giyim gibi pek çok sektör ve bunlarla ilişkisi alt sektörler turizm faaliyetlerinden doğrudan veya dolaylı şekilde etkilenmektedir. Turizm faaliyetleri sonucu üretilen ve tüketilen mal ve hizmetler özellikle buldukları yerlere ciddi bir ekonomik hareketlilik kazandırmaktadır. Bu açıdan bölgesel kalkınma için turizm önemli bir sektördür. Turizm sektörünün ekonomik açıdan bir diğer önemi ülke ekonomisi seviyesinde taşıdığı kritik roldür. Türkiye ekonomisi gibi mal ve hizmet ihracatının ağırlıklı olarak düşük teknolojili ve ara malı niteliğindeki mal ve hizmetlerden oluşan ülkelerde çok önemli bir döviz kaynağıdır. Ayrıca mevsimsel olarak istihdam artışlarına da imkân sunmaktadır.

Ulusal literatürde turizmin Türkiye ekonomisine ve ekonomik büyümeye katkısını ölçen pek çok ampirik araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmaların bulgularını 4 kategori altında incelemek mümkündür (Antonakakis vd. 2015). Birincisi turizmden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir ilişki olduğunu ileri süren tez, ikincisi ekonomik büyümeden turizme doğru tek yönlü ilişki olduğunu öne süren tez, üçüncüsü turizm ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir ilişki olduğunu öne süren tez ve sonuncusu da iki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını söyleyen tezdır. Yerli literatürde her dört durumuna destekleyen çalışmalar yapılmıştır. Fakat turizmin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisi üzerinde yapılan çalışmaların bir kısmında turizmin ekonomi üzerinde “uzun vadede” pozitif bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Yıldırım ve Öcal’ın (Yıldırım ve Öcal, 2004) 1962-2002 dönemlerini kapsayan çalışmalarının sonucunda turizmin uzun vadede büyümeye pozitif katkıda bulunduğunu belirtirken kısa vadede anlamlı bir katkısının olmadığını ifade etmişlerdir.

Çetintaş ve Bektaş'ın (Çetintaş ve Bektaş, 2008) 1964-2006 dönemlerini kapsayan çalışmalarından çıkan sonuç yine uzun vadede turizm gelirlerinin gayri safi yurt içi hasılda önemli bir belirleyici olduğudur.

Esen ve Özata (Esen ve Özata, 2017) 2003Q1-2015Q4 dönemlerini kapsayan çalışmalarında turizm sektörünün hem kısa dönemde hem de uzun dönemde GSYH'yı pozitif yönde ve anlamlı olarak etkilediğini bulmuşlardır.

Ampirik veriler ışığında da anlaşılacağı üzere turizm geliri Türkiye ekonomisi için önemli bir katkıdır. Fakat turizm gelirleri içerisinde ekoturizmin katkısını belirlemek şu an için çok zordur. TÜİK'in hazırladığı turizm verilerinde seyahat amaçlarına göre turizm verilerinde "ekoturizm" başlıklı bir veri yoktur.¹¹ Yakın zaman kadar turizm destinasyonları arasında resmi olarak "ekoturizm" için belirlenen yerlerde bulunmamaktaydı.

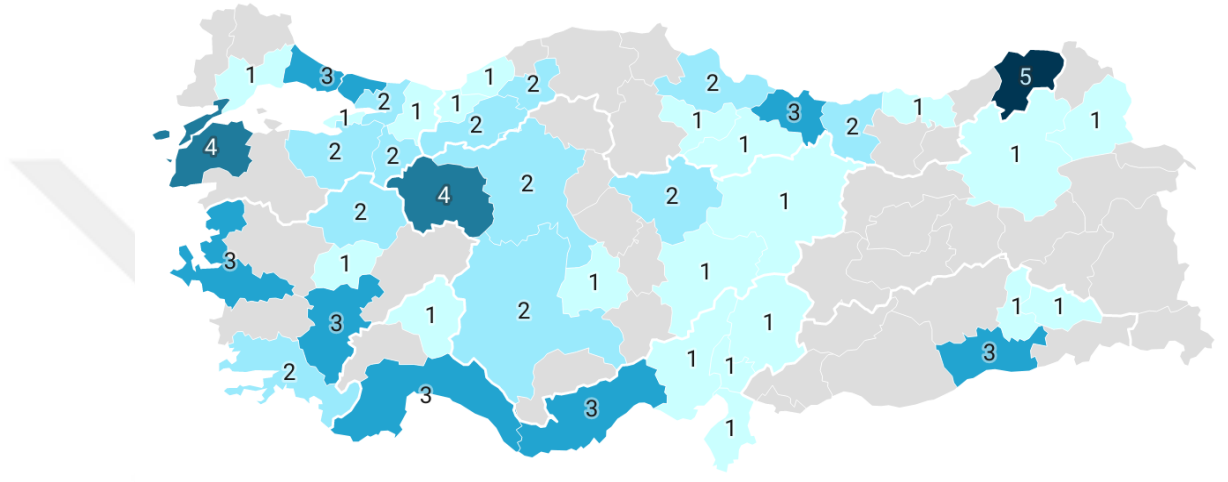

Kaynak : TÜİK

¹¹ TÜİK, Turizm İstatistikleri Metaverisi, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Egitim,-Kultur,-Spor-ve-Turizm-105>

Grafik 4.1. Net Turizm Gelirinin GSYH'ya Oranı

Yakın zamanda ekoturizm adına ortaya konan resmi girişim olarak Orman Genel Müdürlüğü'nün (OGM) 2021 yılında başlattığı “Ekoturizm Eylem Planı”¹² gösterilebilir. Genel müdürlükçe hazırlanan bu planda 2021-2025 yılları arasında 110 ekoturizm yönetim alanının hayata geçirilmesi planlanmıştır. 2023 Haziran ayında kadar 89 ekoturizm destinasyonu hayata geçirilmiştir.¹³

Şekil 4.1. Türkiye'deki Ekoturizm Yönetim Alanları¹⁴

Eylem planının uygulamaya başlandığı zamandan bu yana bu rotaları ziyaret edenlerin sayısı 4 milyonu geçmiştir. TÜİK verilerine göre 2021 ve 2022 yıllarındaki toplam ziyaretçi sayısı 80 milyon kadardır.¹⁵ Bu durumda %5 gibi bir ziyaretçi kitlesinin ekoturizm bölgelerini ziyaret ettiği söylenebilir. Yine OGM tahminlerine göre bu bölgelerde yapılacak ekoturizm faaliyetlerinden elde edilecek kazanç 1 milyar lira olacaktır. Fakat ekoturizmin ekonomiye katkısını ölçen bir çalışma henüz yapılmamıştır. Bu çalışmaların ortaya çıkması için öncelikle turizm verilerinin alt başlıklarında “ekoturizm” yer almalı veriler buna göre toplanmalıdır.

¹² Orman Genel Müdürlüğü

<https://www.ogm.gov.tr/tr/haberler/turi%CC%87zmdede-yukselen-deger-ekoturi%CC%87zm>

¹³ Anadolu Ajansı, [https://www.aa.com.tr/tr/yasam/ekoturizm-kapsamindaki-89-rotayi-4-milyon-dogasever-](https://www.aa.com.tr/tr/yasam/ekoturizm-kapsamindaki-89-rotayi-4-milyon-dogasever-ziyaret-etti/2931959)

[ziyaret-](https://www.aa.com.tr/tr/yasam/ekoturizm-kapsamindaki-89-rotayi-4-milyon-dogasever-ziyaret-etti/2931959) etti/2931959

¹⁴ Orman Genel Müdürlüğü, <https://www.ogm.gov.tr/tr>

¹⁵ TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Egitim,-Kultur,-Spor-ve-Turizm-105>

SONUÇ

Turizm, ekonomik refahın yanı sıra yaşam kalitesini ve uluslararası iletişimi güçlendiren önemli bir faktör şeklinde kendini kanıtlamıştır. Bu noktada 1945 yılından sonra ülkeler, turizmin ülke ekonomisine önemli katkı sağlayabileceğini fark ederek bu alana yatırımlarını artırmışlardır.

Turizmin en önemli özelliklerinden bir tanesi olan bölgesel kalkınma kavramının özellikle gelişmiş ekonomiler tarafından anlaşılması, onun vazgeçilemez bir aktör haline gelmesini sağlamıştır. Benzer şekilde gelişmekte olan ekonomilerde de bu sektör turizm potansiyeline sahip bölgelerin gelişmesinde büyük bir etkiye sahiptir. Ülkemizde de zengin turistik potansiyel kullanılarak geri kalmış bölgelerin kalkınmasının sağlanması, bölgeler arası dengesizlikleri azaltma potansiyeline sahiptir. Turizm istihdam yaratma kapasitesi düşünüldüğünde, bölgesel dengesizliğin giderilmesinde de etkili bir araç olabilir. Tarım ve sanayi gibi sektörlerde gereken koşulların oluşmadığı bölgelerde, turizm eksenli yapılacak çalışmalar neticesinde ilgili bölgelerde belirli potansiyelin bulunması akabinde bölgenin kalkınması sağlanabilecektir.

Son yıllarda çeşitli faktörlerin değişmesi ve gelişmesi ile birlikte turizm harcama alışkanlıklarında birçok değişiklikler görülmektedir. Bu minvalde lüks olarak tanımlanabilecek davranışlar azalırken, turistlerin geleneksel turizm alanlarına olan talebi düşme eğilimi göstermektedir. Deniz, kum ve güneş gibi alışılmış cazibe noktaları artık turistler için eskisi kadar ilgi çekici olmamaktadır. Yeni turizm anlayışı, kitle turizminde maksimum kar elde etmeyi hedeflemekten öte sayıca az turist kabileleri şeklinde seyahat edenleri etkileyip ilgi odağı olamaya çalışmaktadır.

Ekoturizm ise tabiat kaynaklarına dayanan bir turizm biçimidir. Ekoturizmin geliştirilmesi için öncelikle doğal çevre kaynaklarının belirlenmesi ve korunarak kullanılması gerekmektedir. Dünya nüfusunun hızla artması, turizm sektörünü etkilemektedir. Bu nedenle turizm sektöründe kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılması ve tüketimin kontrol altına alınması gerekmektedir. Son yıllarda kaynak koruma ve sürdürülebilirlik çalışmaları tüm alanlarda önem kazanmıştır.

Turizm de sürdürülebilirlik ve yeni kaynakların bulunması ekoturizm anlayışıyla gerçekleşmektedir. Tarımdan, doğa yürüyüşlerine kadar birçok farkı turizm türü keşfedilmiş olup dünyanın birçok yerinde uygun alanlarda gerçekleştirilmektedir. Türkiye'nin her bölgesinde büyük miktarda turistik kaynak bulunmaktadır. Ancak, bu kaynakların varlığı tek başına yeterli değildir. Bu doğal zenginliklerin turistik çekiciliklere dönüştürülmesi, cazibelerin göz önünde bulundurulması ile turistlere olması gereken bir biçimde gösterilmesi gerekmektedir.

Doğal kaynakların kullanımında, kullanım ile zarar vermeme arasındaki ilişkiyi iyi bir şekilde tahsis etmek gerekmektedir. Bu ilişki, bu sektör için çok önemlidir. Ekoturizm, hızlı kazanç ve modern turistik yapılaşma gibi kısa vadeli hedefler yerine koruma-kullanma dengesi içinde sürdürülebilir bir gelişimi hedeflemektedir. Bu hedefe ulaşabilmek için özellikle ekoturizmden gelir elde edecek olan yerel halkın, buldukları bölgede var olan yer altı ve yer üstü zenginliklere karşı bir bilinç oluşturması, bununla birlikte bu yerlerin korunarak gelecek nesillere aktarımının sağlanması önem taşımaktadır.

Her ne kadar Dünya'da ekolojik tehlikelerin ortaya çıkması neticesinde ekoturizm de önem kazansa da Türkiye'nin ekoturizm durumu pek iç açıcı değildir. Öncelikle ekoturizmi kavramsal olarak sonrasında da ekoturizm türlerinin incelendiği bu çalışmada yine Türkiye'nin farklı farklı ekoturizm bölgelerinin ele alındığı çalışmalar da incelenmiştir. Bu çalışmalarda ortaya çıkan noktalar Türkiye'deki ekoturizmin henüz gelişmediğini göstermektedir. İncelenen bu çalışmalarda tespit edilen ortak sorunlar şu şekilde sıralanabilir;

Gerek bölge halkı, gerek turistler ekoturizm kavramına yabancıdır. Ekoturizmin diğer turizm türlerinden ayıran nokta sürdürülebilirliktir. Doğanın ve ekolojinin korunması ekoturizm için hayatidir. Türkiye’de en bilinen ekoturizm rotaları dahi bu problemle karşı karşıyadır.

Ekoturizm potansiyeli taşıyan bölgelerin altyapı ve üstyapıları yetersizdir. Doğanın korunması esas alındığından dolayı bu tür bölgelere yapılacak altyapı ve üstyapı projelerinin doğa dostu ve ekolojiye zarar vermeyecek şekilde olması gerekmektedir. Bu da bu tür projelerin özel bir mevzuata tabi olmasını gerektirmektedir.

Bölge insanının ve turistlerin ekoturizm kavramına uzak olmasının yanında bu eğitimi verecek organizasyonların ve kurumların da yetersiz olduğunu söylemek mümkündür. Bölgenin doğal yapısının tanıtıldığı reklam ve tanıtım araçlarının kullanımı da yetersizdir.

Ekoturizm kavramı ve Türkiye için potansiyeli her ne kadar resmi kurumlarca vurgulansa da bütüncül bir eylem planı bulunmamaktadır. Ekoturizm çalışmaları daha çok üniversiteler tarafından belirli bir bölgenin incelenmesi şeklinde ortaya konmamaktadır. Çalışmalarda anket en sık kullanılan yöntemdir.

Ekoturizmin hem ülke hem de ilgili bölgelerin ekonomik kalkınmasında ciddi bir potansiyelinin olduğu ifade edilse de ekoturizmin turizm ekonomisi üzerindeki etkisini ülke genelinde ortaya koyan net bir çalışma yoktur. Turizm Bakanlığı ve TÜİK verilerinde ekoturizme dair ayrı bir başlık veya çalışma yoktur. Bu durum da ekoturizmin ekonomik etkisinin analiz edilmesini zorlaştırmaktadır. Bölgesel bazda yapılan çalışmalarda da ekoturizmin ekonomik yönüne dair veriler sınırlıdır. Ekoturizmin özelliklerinden bir tanesinin de gelir kaynağı yaratarak bölgelerin kalkınmasına yardımcı olduğu göz önüne alınırsa bu veri eksikliğinin telafi edilmesi eylem planlarının sağlığı açısından önemlidir.

Bu bulgular ışığında Türkiye'nin ekoturizm potansiyelinin açığa çıkarılması için sadece yerel veya merkezi kurumların değil ikisinin birden parçası olduğu planların hayata geçirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Acuner, Ş. A. (2006). Alternatif Turizm Türlerinin Doğu Karadeniz Bölgesi Turizm Potansiyelinin Gelişmesine Etkisi, Ankara: MPM Yayın.
- Akıllı, H. (2004). Ekoturizmin Sosyo Kültürel, Ekonomik, Yönetimsel ve Çevresel Etkiler Bakımından İrdelenmesi; Antalya Köprülü Kanyon Milli Parkı Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Akın, H. (2006). Türkiye’de Ekoturizmin Sürdürülebilir Gelişimi; Kaçar Dağları Milli Parkı Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- AKPINAR KÜLEKÇİ, E. (2012). Oltu ve Olur (Erzurum) İlçeleri Doğal ve Kültürel Kaynaklarının Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi, Atatürk Üniversitesi Akademik Veri Yönetim Sistemi. <https://avesis.atauni.edu.tr/yonetilen-tez/66a02cd7-d67a-41b9-9aa5-9f7eb36ded1e/oltu-ve-olur-erzurum-ilceleri-dogal-ve-kulturel-kaynaklarinin-ekoturizm-acisindan-degerlendirilmesi>
- Alçitepe, E. (2002). Spil Milli Parkı’ (Manisa)’nın Ekoturizm Açısından Önemi, II. Turizm Şurası Bildirileri.
- Altan, Ş. (2006). Türkiye’de Ekoturizm Uygulamaları ve Ekonomik Katkıları, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 51-60.
- Altıparmak, M. (2002). Turizm Çeşitlendirmesi, Sürdürülebilir Turizm ve Planlama, Turizm Şurası Bildirileri, Ankara: Turizm Bakanlığı Yayını.
- Arslan, Y. (2005). ERDEK VE ÇEVRESİNİN EKOTURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(13), 29-53 Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/baunsobed/issue/50339/651845>
- Aslan, Y. (2005). Erdek ve Çevresinin Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(13), 31-53.
- Avcı, M. (2005). Çeşitlilik ve Endemizm Açısından Türkiye’ nin Bitki Örtüsü, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi, 13, 27-55.
- Avcıkurt, C. (2016). Turistik Ürün Çeşitlendirmesi, Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 239, 232-239.

- Badoğlu, G. (2019). *Firtına deresi (Rize) havzasında ekoturizm*. Ulusal Tez Merkezi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=6sm6_Gz_pksxppaRKDH5w&no=i0ietMGRGqXt-0Ym6b-Qpw
- Bakırcı, M. (2002). Ekoturizm. İkinci Turizm Şurası, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Barutçugil, İ. S. (1984). Turizm İşletmeciliği, Bursa: Uludağ Basım.
- Bayer, M. Z. (1992). Turizme Giriş, İstanbul: İşletme Fakültesi Yayınları.
- Baykal, F. , Ataberk, E. & Alparslan, H. (2020). Kentsel Ekoturizm: Arka Plandaki Aktörler ve Başarı Örnekleri. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi* , 31 (3) , 217-227. DOI: 10.17123/atad.748809
- Bingöl, Z. ve Özgürel, G. (2015). Sürdürülebilir Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi: Gümüşhane İli Kalkınmasına Yönelik Kültür Turizmi Gelişim Modeli Önerisi, Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı, Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları.
- Blangy, S. ve Mehta, H. (2006). Ecotourism and Ecological Restoration, *Journal for Nature Conservation*, 233, 36-45.
- Bozok, D. (2004). Ekoturizm ve Kaz Dağında Bir Uygulama, Balıkesir: T.C. Balıkesir Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu.
- Buhalis, D. ve Fletcher, J. (1996). *Enviromental İmpacts on Tourist DestinationAn Economic Analysis, Sustainable Tourism Development*.
- BURKART A. J. ve MEDLIK, S. (1981), *Tourism: Past, Present and Future*, London: William Heinemann Ltd.
- Cobbinah, P. B. (2015). Contextualising the meaning of ecotourism. *Tourism Management Perspectives*, 16, 179-189.
- Çavuş, A. & Zere, S. (2021). YEREL HALKIN EKOTURİZM ALGISI: GİRESUN İLİ ÖRNEĞİ . *International Journal of Geography and Geography Education* , (43) , 173-192 . DOI: 10.32003/igge.819009
- Çetintaş, Hakan; Bektaş, Çetin (2008) “Türkiye’de Turizm ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Kısa ve Uzun Dönemli İlişkiler”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, C. 19, S.1: 1-8.
- Çolak, E. (2010). Destinasyon Bazında Marka Denkliği Ve Doğu Karadeniz Yayıllarının Eko Turizm Açısından Marka Denkliğine İlişkin Bir Uygulama,

- Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Diamantis, D. (1999). The Concept of Ecotourism: Evolution and Trends, Current Issues in Tourism, 2(2), 93-122.
- Dizdareviç, S. (2010). Karadağ'ın Kuzey Bölgesinin Ekoturizm Arz Potansiyelinin Değerlendirilmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Doğan, M. (2011). Mengen ve Çevresinin Ekoturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi, 22, 14-26.
- Duffy, R. (2002). A Trip Too Far Ecotourism, Politics and Exploitation, London: Earthscan Publications Limited.
- Erdoğan, N. (2003). Çevre ve (Eko)Turizm, Ankara: Genel Yayın ve Dağıtım.
- Erkut, F.Ç. (2005). Eko Turizm Kaynağı Olarak Akçay Vadisi Ve Madran Dağı'nın Değerlendirilmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Ersoy, B. (2017). Urla ekoturizm potansiyelinde Bademler köyü. Açık Bilim. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/121201>
- Esen, Ethem; Özata, Erkan (2017), "Turizmin Ekonomik Büyümeye Etkisi: Turizme Dayalı Büyüme Hipotezinin Türkiye İçin Geçerliğinin ARDL Modeli ile Analizi", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.17, S. 1: 43-58.
- Fennell, D. (2005). The Ecotourism Concept and Tourism-Conservation Symbiosis, Journal of Sustainable Tourism, 13(4), 373-390.
- Gökalp, D. D. ve Yazgan, M. E. (2013). Kırsal peyzaj planlamada agroturizm ve agriturizm. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 15(24), 25-29.
- Gökdeniz, A. (2003). Adana İlinin Ekoturizm Potansiyeli: Ekoturizm Faaliyetleri Yapılamama Nedenleri ve Çözüm Önerileri, 2. Doğu Akdeniz Sempozyumu, Adana.
- Göksan, E. (1978). Turizmoloji. İzmir: Uğur Ofset
- Hoşcan, N. (2008). Orman Köylerinde Doğal e Kültürel Değerlerin Ekoturizm Etkinliklerinde Kullanılması: Bolu İli, Mudurnu İlçesi'nde Bir Araştırma, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Kamacı, S. (2015). Hakkâri İlinde Ekoturizm Olanaklarının Araştırılması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Karakök, H. (2021). Türkiye'de Ekoturizm Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi (2000-2020). *Journal of humanities and tourism research (Online)*, 11(11-1), 241–255. <https://doi.org/10.14230/johut998>
- Kavak, M. (2015). Edremit Körfezi Kuzey Kıyılarında Yerel Halkın Ekoturizme Yönelik Bilinç Algısı ve Tutumları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Kaypak, Ş. (2012). Ekolojik Turizm ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 23, 13-25.
- Kılıç, B. ve Kurnaz, H.A. (2010). Hüzünlü Turizm, Katılımcıların Seyahat Motivasyonlarının Belirlenmesi, İşletme Araştırma Dergisi, 59, 45-55.
- Kılıç, B. ve Nükhet, A. (2006). Bolu-Göynük ve Yakın Çevresi Doğal ve Kültürel Kaynaklarının Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kıvılcım, B., & Sanalan Bilici, N. (2021). Sürdürülebilir turizm kapsamında seyahat acentelerinin ekoturizm faaliyetleri: Doğu karadeniz bölgesinde bir araştırma. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 45, 53–69.
- Koçoğlu, P. (2008). Ekoturizmin Sürdürülebilir Turizm Politikasındaki Yeri: Dünyadaki Ekoturizm Destinasyonlarının İncelenmesi, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Korkmaz, H. & Yavaş, B. (2020). ÇANAKKALE İLİ ECEABAT İLÇESİNİN EKOTURİZM POTANSİYELİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ . *Journal of Global Tourism and Technology Research* , 1 (1) , 12-33 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/jgttr/issue/60212/874079>
- Kozak, M., Evren, S., Çakır, O. (2013). Tarihsel Süreç İçinde Turizm Paradigması, : Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt 24, Sayı 1.
- Küçükaslan, N. (2007). Özel İlgi Turizmi, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Lynn, N.A. ve Brown, R.D. (2003). Effects of Recreational Use Impacts on Hiking Experiences in Natural Areas, *Landscape and Urban Planning*, 64(1), 77-87.

- Müllner, A., Linsenmair, E.K. ve Wikelski, M. (2004). Exposure to Ecotourism Reduces Survival and Effects Stress Response in Hoatzin Chicks (*Opisthocomus Hoatzin*), *Biological Conservation*, 118(4), 549-558.
- Nayir, O. (2009). Isparta yöresi korunan doğal alanlarında ekoturizm talep ve eğilimlerinin belirlenmesi. Ulusal Tez Merkezi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=ioqU7bER13MGfMVBIN_KoA&no=g7prTqPiaAwY8ttjwM5Q5A
- Obua, J. (1997). The Potential, Development and Ecological Impact of Ecotourism in Kibale National Park, Uganda, *Journal of Environmental Management*, 50(1), 27-38.
- Olalı, H. (1990). Turizm Politikası ve Planlaması, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.
- Oruç, O. (2004). Bir Alternatif Turizm Türü Olan Doğa-Atlı Spor Turizminin Kastamonu Örneği Üzerinde İrdelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi İstanbul Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ozner, S. (2002). Ekoturizm Nedir Ne Değildir? 2002 Dünya Ekoturizm Yılı'nın Amacı Nedir?, II. Turizm Şurası Bildirileri.
- Özbey, F.R. (2002). Sustainable Tourism Development In Globalization Progress, Globalization and Sustainable Development, International Scientific Conference.
- Pekin, F. (2014). Kapadokya Kayalardaki Şiirsellik, İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Polat, T. (2006). Karapınar İlçesi ve Yakın Çevresi Peyzaj Özelliklerinin Ekoturizm Kullanımları Yönünden Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Ross, S. ve Wall, G. (1999). Evaluating ecotourism: The case of North Sulawesi, Indonesia. *Tourism Management*, 20, 673-680.
- Schaller, D. (1995). Indigenous Ecotourism and Sustainable Development, Ekvador: Department Of Geography University of Minnesota.
- Scheyvens, R. (1999). Ecotourism and The Emporvement of Local Communities, 245.
- Senko, J., Schneller, A.J., Solis, J.O.F. ve Nicholas, W.J. (2011). People Helping Turtles, Turtles Helping People: Understanding Resident Attitudes Towards Sea Turtle Conservation and Opportunities for Enhanced Community Participation in Bahia Magdalena, Mexico, *Ocean & Coastal Management*, 54(2), 148-157.

- Şafak, İ. (2003). Türkiye' deki Av Turizmi Uygulamalarının Özel Avlak İşletmelerine Etkileri, Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 2, 133-148.
- Şahbaz, Ş. (2018). Sürdürülebilir turizm kapsamında Dikili'nin ekoturizm potansiyelinin incelenmesi. Ulusal Tez Merkezi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=EYMEdckNYtHnigdSLvXdRw&no=vj2HTexX8Ml75d9Q4f14gg>
- Şen, S.D. (2010). Turizmin Çevresel Etkileri ve Bir Çözüm Olarak Ekoturizm, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Taş, S. (2012). *Trabzon ve Ekoturizm: Yerli ziyaretçilerin yöreyi değerlendirmesine yönelik bir araştırma*. Balıkesir Üniversitesi Kurumsal Akademik Arşiv. <https://dspace.balikesir.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12462/1784>
- Tekin, Ö. (2014). *Turistik ürün çeşitlendirmesi kapsamında Konya'da ekoturizm rotaları*. Necmettin Erbakan Üniversitesi Kurumsal Akademik Arşiv. <https://acikerisim.erbakan.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12452/950>
- Tekin, M. & Kasalak, M. A. (2014). EKOTURİZM GİRİŞİMCİLİĞİNİN BÖLGESEL KALKINMADAKİ ROLÜ . Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , (32) , 129-136 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/susbed/issue/61812/924738>
- Tetik, N. (2012). Turist rehberlerinin ekoturizm alanındaki yeterlilikleri: Doğu Karadeniz örneği [Doktora Tezi]. Balıkesir Üniversitesi.
- Tisdell, C. ve Wilson, C. (2005). Perceived Impacts of Ecotourism on Environmental Learning and Conservation, Turtle Watching as a Case Study, Environment, Development and Sustainability, 7, 291-302.
- Tuna, M. (2007). Turizm, Çevre ve Toplum (Marmaris Örneği), Ankara: Detay Yayıncılık.
- Tutcu, A. (2021). Ekoturizm Ve Türkiye'nin Ekoturizm Potansiyelinin Değerlendirmesi . Atlas Sosyal Bilimler Dergisi , 1 (6) , 68-82 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/atlas/issue/60404/858630>
- Türkiye Turing Kulübü, (1936). Türkiye Turing Klübü Ne Yaptı, (1925-1935), İstanbul: Türkiye Turing Kulübü Yayını No. 72.

- Ünal Ankaya, F. , Yazıcı, K. , Balık, G. & Gülgün Aslan, B. (2018). Dünyada ve Türkiye’de Ekoturizm, Sosyal-Kültürel ve Ekonomik Katkıları . Ulusal Çevre Bilimleri Araştırma Dergisi , 1 (2) , 69-72 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/ucbad/issue/38487/446933>
- Wight, P. (1993). Ecotourism: Ethics or Eco-Sell?, Journal of Travel Research, 31(3), 3-9.
- Wight, P. (1995). Ekolojik Turizm: Ahlak Ya Da Eko Satış, Turizmde Seçme Makaleler, İstanbul: TUGEY Yayın.
- World Tourism Organization (WTO). (1997). International tourism: A Global Perspective, Madrid: World Tourism Organization
- Wunder, S. (2000). Ecotourism and Economic Incentives-An Empirical Approach, Ecological Economics, 32(3), 465-479.
- Yağcı, Ö. (2003).Turizm Ekonomisi, Detay Yayıncılık, Ankara
- Yavuz, M. (2011). Afyonkarahisar-Sandıklı İlçesi Akdağ Tabiat Parkı’nın Ekoturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Yeoman, I. (2008). Tomorrow's tourist : scenarios & trends, Oxford: Elsevier.
- Yıldırım, Jülide; Öcal, Nadir, (2004), “Tourism and Economic Growth in Turkey”, Ekonomik Yaklaşım, C. 15, S.52-53: 131-141
- Yılmaz, D. (2008). Turizmin Çeşitlendirilmesi Kapsamında Ekoturizmin Ürünü Olarak Tatil Çiftlikleri,Türkiye Tatil Çiftliklerine Yönelik SWOT Analizi, Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, B. (2018). Bartın İlinin Ekoturizm Kapsamında Değerlendirilmesi. YÖK Ulusal Tez Merkezi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=K-LqsVLqERQIASiafDE7HQ&no=V7vUE64LV4gV_TPNTJU2FA
- Yılmaz, H. (2008). Turizm Çeşitlendirilmesi Kapsamında Eko turizm Ürünü Olarak Tatil Çiftlikleri: Türkiye’deki Tatil Çiftliklerine Yönelik SWOT Analizi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Zorlu, K. (2014). Aksaray-Ihlara Vadisi’nde Ekoturizm, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.